

Львівський державний університет
внутрішніх справ

Актуальні проблеми навчання
іноземних мов
для спеціальних цілей

Збірник наукових статей

Львів
2021

УДК 37.041:811

А 43

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою факультету № 2 ІПФПНП
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 10 листопада 2021 року № 4)

Рецензенти:

Балинська О. М., проректор Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Дяк Т. П., доцент кафедри прикладної лінгвістики НУ «Львівська політехніка» кандидат педагогічних наук, доцент

Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей : збірник наукових статей / укладач: І. Ю. Сковронська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 136 с.

До збірника увійшли методичні напрацювання, що стосуються здійснення освітнього процесу у сучасних умовах з використанням онлайн-навчання, формування навичок міжкультурної комунікації у галузі права, фахової іншомовної підготовки курсантів ЗВО МВС України, традиційних підходів та новітніх технологій навчання іноземних мов загалом та української мови як іноземної зокрема. Закцентовано увагу на шляхах та специфічних методичних принципах, сучасних тенденціях викладання, академічній мобільності, комунікативному, освітньому, розвиваючому, виховному аспектах навчання іноземних мов.

УДК 37.041:811

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2021

Олеся БОЙКО,
старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
факультету № 2 ІПФНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

LESS IS MORE АБО ЧИ ЗАВЖДИ МЕНШЕ, ЗНАЧИТЬ – КРАЩЕ

Анотація. Фраза «Less is more» (дослівний переклад ідіоми з англійської мови: «Менше є більше») є однією із найнезрозумілішо зрозумілою і найскладнішо простою. У ній закладена концепція мінімалізму, яка у різних формах знайшла своє застосування у філософії, а за нею – у принципах життя та поведінки (менше речей – більше простору; що менше чужих думок, то більше своїх), а також у професійних сферах: наприклад, у архітектурі та дизайні (чим простіший дизайн, тим він виразніший і функціональніший: кожна деталь має нести сенс), моді, програмуванні (у веб-дизайні для акцентування важливих елементів на веб-сторінці: що менше елементів, то більше уваги до кожного з них), у бізнесі ним можна замінити принцип «блакитного океану»: менше конкурентів – більший вигреш.

Як би дивно це не звучало, але цей принцип успішно застосовується і у методиці викладання іноземних мов. Оскільки в Програмах навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» немовних вузів заплановано одне заняття (2 години) на тиждень, то викладач вимушено постійно працює у пошуку максимального балансу між тим, що бажає зробити, і тим, що може, відсікаючи при цьому все зайве. Суть цього методу є в тому, що викладач заздалегідь готує і дає студентам на самостійне опрацювання певний матеріал, що стосується майбутньої теми й на занятті акцент робиться не лише на новому матеріалі, який повинен бути розглянутий (відповідно до Навчальних планів), але і на розгляді питань, які виникли у студентів при підготовці до заняття. Такий спосіб і називається «less is more», що як правило трактується як «менше означає більше».

Ключові слова: *less is more, концепція мінімалізму, базові потреби, висвітлити головне, методиці викладання іноземних мов, викладання англійської мови з мінімальною кількістю годин.*

LESS IS MORE OR IF LESS IS ALWAYS MORE

Abstract. The phrase «Less is more» is one of the most obscure and incomprehensible simple English idioms. It contains the concept of minimalism, which in various forms has found its application in philosophy, and then develop gradually in the principles of life and behavior (less things – more space; the fewer other people’s thoughts, the more of our own), as well as in professional fields: for example, in architecture and design (the simpler the design, the more expressive and functional it is: every detail carries an important message), fashion, programming (in web design to emphasize important elements on a web page: the fewer elements, the more attention to each of them is paid), in business it can replace the principle of «blue ocean»; the less competitors – the more payoff.

It may sound strange this principle is successfully applied in the methodology of teaching foreign languages. Since in the Programs of the discipline «Foreign language for professional purposes» for applicants for higher education degree «bachelor» of non-linguistic universities one lesson (2 hours) per week is scheduled, then a time-limited teacher, is forced to constantly work in search of the maximum balance between what he wants to do and what he can do in the classroom, cutting off all that is superfluous. The essence of this method is that the teacher prepares in advance and gives students a certain material related to the future topic for self-study and at the lesson the emphasis is placed not only on the new material to be considered (according to the curriculum), but also on the consideration of questions that arose in students while preparing for the lesson. Such method is called «less is more».

Keywords: *less is more, the concept of minimalism, basic needs, highlight the main points, methods of teaching foreign languages, teaching English with a minimum number of hours.*

Постановка проблеми. Є багато причин поганої успішності здобувачів вищої освіти:

- прогалини в знаннях внаслідок чи то недостатньої шкільної підготовки, чи нездатності засвоїти матеріал, чи невміння навчатися, чи з якоїсь іншої причини;
- низька інтенсивність навчальної діяльності здобувача («від сесії до сесії»);
- недооцінка значущості теоретичних знань;
- пропуски занять та ряд інших.

Серед чинників, які впливають на «неуспішність» є і недоліки у діяльності навчального закладу. Одним із них є недостатня кількість аудиторних годин. Так, 30 аудиторних годин на семестр (2 години на тиждень), а іноді й 2 години на два тижні для вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням у «немовному» вузі є, на превеликий жаль, звичайною справою. Як домогтися максимального результату з мінімальними можливостями – цікавий челендж.

Аналіз останніх досліджень. Проблему неуспішності в навчанні ґрунтовно досліджували багато вчених. Так, наприклад у 7 числі журналу «Практична психологія та соціальна робота» за 2005 рік є цікава стаття Калошина В. Ф. про причини невдач в навчанні (відсутній інтерес до навчання, погана поведінка, важка атмосфера в сім'ї, тривала хвороба, різні недоліки в навчально-виховному процесі) та про парадокси традиційної системи навчання.

Домонік Бертолуччі у книзі «Less Is More» показує читачеві, як знайти більше часу та енергії, щоб займатися тим, що дійсно має значення. Він пропонує внести невеликі, прості зміни в спосіб життя, праці, організувати все таким чином, щоб відчувати себе розслабленим і щасливим, замість стресу та перевантаженості.

Грем Джонс, генеральний директор LSE в Одесі; практикуючий викладач англійської мови (кваліфікація DELTA); CELTA-тренер та екзаменатор IELTS, на вебінарі Dinternal Education «Teaching English with Minimal Hours» розкрив свій погляд на застосування принципу «Less is more» у методиці викладання іноземної мови, пропонуючи змістити акцент із аудиторної на самостійну роботу.

Мета статті. Метою даної статті є не лише повернути увагу до надмалої кількості аудиторних годин, виділених на вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням, але і показати, яким чином можна досягнути максимуму, маючи в розпорядженні мінімум, як можна використати принцип «Less is more» у методиці викладання іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Незалежно від того, чи ми розбираємо лексичну чи граматичну тему, як правило це буде у формі PPP (Presentation Practice Production) – презентація – практика – продукування.

Грем Джонс пропонує скористатися нетрадиційною формою заняття, так званим «flipped classroom», або як ми називаємо цю методику «перевернутий клас». У чому ж полягає цей метод?

У 2000-х роках ця ідея почала широко використовуватися на заняттях в університетах Британії, Західної Європи та Північної Америки.

«Flipped classroom» або «перевернутий урок» – один із видів гібридного навчання. Він поєднує навчання онлайн та навчання офлайн, тобто аудиторне. Основна суть є в тому, що більше роботи виконується вдома перед заняттям. Це – найважливіше правило: більше вдома, ніж у класі. «Презентація» (подача нового матеріалу) і частково «Практика» (мовлення і кілька вправ на закріплення матеріалу) – це те, що відбувається в аудиторії. Основна робота з вивчення і закріплення матеріалу припадає на домашнє завдання. Здобувачі вищої освіти виконують самостійно підготовку до заняття онлайн, тобто основне засвоєння нового матеріалу відбувається вдома. Час аудиторної роботи виділяється «Продукування»: виконання завдань, вправ на основі отриманих знань, відпрацювання навичок. І, що найважливіше, аудиторний час можна майже повністю виділити на мовлення, живе спілкування монологічне / діалогічне чи на дискусію. Таким чином, володіючи мінімальними можливостями (невелика кількість годин, виділена для аудиторних занять) можна домогтися максимального результату (значно більший обсяг опрацьованого навчального матеріалу).

У чому переваги «перевернутого» заняття?

Однією із проблем, з якою зустрічаються переважна більшість викладачів вищої школи, є не лише різна швидкість опанування матеріалом у здобувачів, але і різний ступінь знань, отриманих у школі. Це спричиняє певні проблеми. Хтось не розуміє про що мова і потребує детального розтлумачення, а комусь стає нудно. «Flipped classroom» власне допомагає справитися із цією проблемою, поставити здобувача у центр навчального процесу. Таким чином, частина презентації та практики, яка у традиційному підході відбувається в аудиторії, вноситься на самопідготовку за допомогою онлайн інструментів. Студенти мають змогу переглянути навчальні відео чи прослухати короткі лекції, прочитати теоретичний матеріал вдома та виконати певні завдання на засвоєння матеріалу, тести з самоперевірки, а вже в аудиторії вдосконалювати навички. Удома вони можуть переглядати матеріал стільки, скільки буде потрібно для повного засвоєння матеріалу. Варто зауважити, що такий тип заняття є своєрідною допомогою студентам, у яких не було можливості бути присутніми на заняттях.

Викладач перестає бути джерелом знань (тепер джерелом знань є онлайн ресурси), а стає ментором, тренером або консультантом, заохочуючи студентів до самостійного дослідження і спільної роботи; аудиторний час тратиться не на те, щоб ретранслювати певну інформацію, а використовується на створення спільних проектів, дискусій, групової роботи, якісний та професійний «фідбек».

Відео лекції часто розглядаються як ключовий компонент в «перевернутому» підході, такі лекції в даний час або створюються викладачем і розміщуються в Інтернеті, або зберігаються в якомусь онлайн-файлообміннику. Доступність перегляду відео в наші дні, поряд з попередньо записаними лекціями підкастом або в іншому аудіо форматі, поширилася настільки, що дозволяє зробити його невід'ємною частиною концепції «перевернутого» навчання.

Сучасний світ неможливий без використання «гаджетів». І сучасною проблемою є, так званий Screen Time, час, проведений за екранами мобільних телефонів, планшетів, комп'ютерів. Перевернуті уроки сприяють якісному використанню Screen Time, оскільки мають справу саме з навчальним контентом.

«При впровадженні перевернутої моделі навчання легко зробити помилок. Хоча ідея дуже проста, ефективний «переворот» вимагає ретельної підготовки. Запис лекції вимагає зусиль і часу з боку викладачів, а елементи класного і позакласного навчання повинні становити єдине ціле, щоб студенти могли зрозуміти принцип даної моделі і були мотивовані на підготовку до занять у класі. І, нарешті, введення перевернутого навчання може означати додаткову роботу і зажадати нових навичок від викладача, хоча цей процес можна пом'якшити, вводячи модель поступово» [3].

Перевернуте заняття покладає велику відповідальність за навчання на студентів, значна частина яких звикли бути пасивними учасниками в процесі навчання і очікувати, коли їм все подадуть у готовому вигляді, вони не бажають напружувати думку, зосереджуватися або є просто лінівими і не бажають долати труднощі. Складність самостійної підготовки до заняття полягає і в тому, що частина здобувачів не навчена вчитися, не виконує вказівок, пропускає дії, плутає порядок їх виконання; не завжди вловлює суть переглянутого (прослуханого, прочитаного), не робить спроб знайти правильну відповідь; перебуваючи у мережі, відволікається, заходить у YouTube, Instagram, TikTok, Telegram,

Snapchat, Twitter, тощо. Ще однією проблемою такого заняття є постійний доступ до комп'ютерів і мережі Інтернет, з чим іноді виникають проблеми.

Підготовка «перевернутого» заняття вимагає від викладача більше часу, щоб організувати навчання, яке відповідатиме не лише навчальним програмам, але і рівню знань, умінь і навичок здобувачів, зробити власний чи дібрати в мережі відеоконтент (онлайнві дидактичні матеріали для закріплення знань, умінь та навичок: онлайнві тести, анкети, вікторини, вправи), який приверне увагу, зацікавить і «спрацює».

Висновки. Новітні технології докорінно змінили стиль життя людей, погляд на різні речі в тому числі і на методику викладання, яка також модернізується і стає більш продуктивною і різноманітною. Вивчення мови стає простішим і цікавішим. Однією з компетенцій, яку освітяни та науковці називають важливою для життя у 21му столітті є проактивність та лідерство, яке звісно неможливе без відповідальності. Перевернуті уроки сприяють не лише успішному опануванню певної галузі знання, але і також допомагають виховати цю навичку, оскільки здобувач вищої освіти має можливість зрозуміти, що самопідготовка є важливою частиною навчання, яка розвиває у студентів не тільки знання мови, а також лідерські якості. Кожен студент бачить свої успіхи й набуті навички. Коли успіхи для студента стають візуально зрозумілими, це вже не просто суб'єктивні бали, які поставив викладач, це його особистий прогрес.

Список використаних джерел

1. http://zgay-zosh.mk.sch.in.ua/batjkam/neuspishnistj_uchniv_i_shlyahi_ii_podolannya
2. <https://www.yakaboo.ua/ua/less-is-more.html>
3. http://phys.ippo.kubg.edu.ua/?page_id=517
4. <https://greencountry.com.ua/journal/read/green-country-rodonachalnik-perevernutih-klasiv-v-ukraini>

Вікторія БОНДАРЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Анотація. У статті розглянуто поняття «комунікативна компетентність», її структуру та визначено основні чинники формування комунікативної компетентності майбутніх юристів. Формування комунікативної компетентності у майбутніх юристів є одним із важливих завдань, які повинен ставити навчальний заклад, що готує фахівців у галузі права. Зміст професії юриста становить складну, багатокомпонентну систему видів діяльності, серед яких невід'ємними складовими виступають взаємодія з учасниками правовідносин, безпосередня комунікація з людьми. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому базується на досвіді спілкування між людьми. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої комунікації, а також опосередкованої, в тому числі з літератури, театру, кіно, з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішення. У процесі розвитку комунікативної сфери людина запозичує з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних та візуальних форм. Комунікативна компетентність правника – це сукупність знань, умінь і навичок, за допомогою яких правник може конструктивно спілкуватися та взаємодіяти у будь-яких життєвих ситуаціях, з різними типами особистостей, опираючись на набутий досвід та культуру спілкування. Комунікативна компетентність є результатом навчально-пізнавальної та практичної діяльності, а також результатом власного життєвого досвіду.

Ключові слова: *комунікативна компетентність, соціальна компетентність, здібності, особистість, компоненти, культура мовлення.*

THE MAIN FACTORS OF FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE LAWYERS

Abstract. The article deals with the concept of «communicative competence», its structure. The main factors of the formation of communicative competence of future lawyers are determined. The formation of communicative competence in future lawyers is one of the important tasks that should be set by an educational institution that trains specialists in the field of law. The content of the legal profession is a comprehensive, multi-component system of activities, among which the integral components are the interaction with the participants of legal relations, direct communication with people. Communicative competence is formed under the conditions of direct interaction; therefore, it is based on the experience of communication between people. This experience is gained not only in the process of direct communication, but also indirect, including literature, theater, cinema, from which a person receives information about the nature of communicative situations, features of interpersonal interaction and means of solving them. In the process of development of the communicative sphere, a person borrows the means of analysis of communicative situations in verbal and visual forms from the cultural environment. The communicative competence of a lawyer is a set of knowledge, skills and abilities, and with the help of them, a lawyer can constructively communicate and interact in any life situation, with different types of individuals, based on the experience and culture of communication. Communicative competence is the result of educational, cognitive, and practical activities, as well as the result of own life experience.

Key words: *communicative competence, social competence, abilities, personality, components, speech culture.*

Постановка проблеми. Питання про комунікативну компетентність завжди постає, коли йдеться про якісні характеристики діяльності людей тих професій, у яких фахівці мають справу з людьми. До таких професій належить і діяльність юриста. Зміст професії юриста становить складну, багатокomпонентну систему видів діяльності, серед яких невід'ємними складовими виступають взаємодія з учасниками правовідносин, безпосередня комунікація з людьми. Отже, формування комунікативної компетентності у майбутніх юристів є одним із важливих завдань, які повинен ставити навчальний заклад, що готує фахівців у галузі права.

Аналіз останніх досліджень. Поняття комунікативної компетентності, її структуру, принципи формування досліджували у своїх працях такі вчені, як: О. Бовдир, В. Васильєв, С. Вишнеvsька, В. Захаров, Ю. Ємельянов, Н. Казарінова, О. Калита, О. Корнев, В. Куніцина, Л. Орбан-Лембрик, Л. Петровська, В. Погольша, Є. Руденський, Ю. Хрящева. Теоретичний аналіз наукових праць засвідчує, що поняття «комунікативна компетентність» неоднаково трактується вченими. Деякі автори під поняттям «комунікативна компетентність» розуміють здатність установлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми [1, с. 64]. Інші дослідники вважають, що складовою компетентності є певна сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують ефективний перебіг комунікативного процесу.

Мета статті. Мета статті – розкрити поняття «комунікативна компетентність» та визначити основні чинники формування комунікативної компетентності майбутніх юристів.

Виклад основного матеріалу. Ю. Ємельянов розглядає комунікативну компетентність як засновану на знаннях і чуттєвому досвіді здатність орієнтуватися в ситуаціях спілкування і передбачає здатність до соціально-психологічного навчання, тобто подальшу можливість вчитися спілкуванню [2, с. 38].

За Є. Руденським комунікативна компетентність складається із здібностей: давати соціально-психологічний прогноз комунікативної ситуації, у якій передбачається спілкування; соціально-психологічно програмувати процес спілкування, спираючись на своєрідність комунікативної ситуації; вживатися у соціально-психологічну атмосферу комунікативної ситуації; здійснювати соціально-психологічне управління процесами спілкування в комунікативній ситуації; це знання норм і правил спілкування, володіння його технологією [3, с. 97].

На думку О. Корневої, комунікативна компетентність передбачає здатність працівника до самостимуляції та самокорекції не лише поведінки, а й власних переживань у спілкуванні. Вона несе у собі здатність до оволодіння технологією впливу на інших, що передбачає використання у повному обсязі когнітивного потенціалу особистості працівника, узагальненого в її специфічних здібностях адекватно сприймати та розуміти соціальні об'єкти, прогнозувати динаміку розгортання соціальної ситуації та встановлювати її причини [4, с. 115].

Л. Петровська вважає, що компетентність у спілкуванні передбачає розуміння мотивів, намірів, «стратегій поведінки»,

фрустрацій як своїх власних, так і партнерів по спілкуванню, вміння розібратися в групових соціально-психологічних проблемах, осмислення можливих труднощів розуміння, засвоєння технологічних прийомів спілкування [5, с. 36].

В. Куніцина, Н. Казарінова, В. Погольша розуміють комунікативну компетентність як складову соціальної компетентності особистості і визначають її як володіння складними комунікативними навичками та вміннями, формування адекватних вмінь у нових соціальних структурах, знання культурних норм і обмежень у спілкуванні, звичаїв, традицій, етикету, вихованість, орієнтація в комунікативних засобах, властивих національному менталітету [6, с. 481].

Л. Орбан-Лембрик визначає комунікативну компетентність як інтегральну якість особистості, що пронизує всі її професійно-особистісні утворення, як сукупність знань у галузі взаємодії, поведінки, обміну інформацією, сприймання людьми один одного, як оформленість індивідуальної програми поведінки в системі соціальних відносин, як мотиваційну приналежність до певного соціального середовища, спрямованість на розвиток комунікативних здібностей, прагнення до збереження та розвитку соціально-психологічних традицій конкретного соціального інституту та тієї групи, в якій відбувається її соціалізація, загалом як сформованість комунікативного стилю життя індивіда [7, с. 320].

В. Захаров та Ю. Хрящева називають такі *чинники формування комунікативної компетентності*: знання у галузі психології особистості, групи, спілкування; уміння та навички спілкування; корекцію і розвиток налаштувань, необхідних для успішного спілкування системи ставлень особистості; здатність адекватно і повно сприймати й оцінювати себе та інших людей, а також взаємини, що виникають між людьми [8, с. 52].

Володіння мистецтвом діалогічного спілкування в наш час необхідне в усіх сферах суспільних відносин, оскільки діалог є основою людського взаєморозуміння; його роль в роботі майбутніх фахівців права постійно зростає, адже в умовах правової держави особливого значення набуває вміння вести конструктивний діалог, який допомагає демократичному і ефективному розв'язанню проблем, уникненню конфліктів, протистояння та протидії.

За визначенням О. Бовдир, комунікативна компетенція юриста – це, насамперед, обізнаність фахівця із процесами спілкування

з різними верствами населення; це вміння у процесі спілкування адекватно застосовувати методи виховання (переконавання, бесіда, приклад, навіювання тощо), конкретно розв'язувати конфліктні ситуації [9, с. 135].

Ефективність мовлення юриста залежить від рівня володіння мовою, правильного вибору мовних засобів, від культури мовлення. Зрозуміло, що досягти високої культури мовлення неможливо без високої лінгвістичної свідомості носія мови, любові до мови, постійного аналізу, удосконалення, шліфування власного мовлення.

О. Калита акцентує увагу на тому, що високий рівень культури мовлення юриста забезпечується комплексом умінь: організовувати процес спілкування, спираючись на знання ситуації, мотиву й мети, на правильне розуміння партнера, встановлення контакту; викликати й підтримувати інтерес до процесу спілкування, поступово розв'язуючи поставлені завдання; викладати інформацію за темою спілкування в монологічній або діалогічній формі, узгоджуючи інформативну насиченість повідомлення з доступним для адресата лексичним матеріалом, синтаксичними конструкціями, інтонаційним оформленням; словом і ділом впливати на партнерів, переконувати їх, схилити до своєї думки; оцінювати діяльність співрозмовника на кожному етапі в такій формі, яка сприяє подальшому спілкуванню, а також самооцінці й аналізу власної мовленнєвої діяльності тощо. Зазначені умови забезпечують ефективний перебіг професійної комунікації юристів [10, с. 38].

Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів, відбувається під впливом різноманітних соціальних, психологічних та педагогічних чинників. Комунікативна компетентність є результатом навчально-пізнавальної і практичної діяльності, а також результатом власного життєвого досвіду [11].

Слід зазначити, що якості та здібності комунікативної компетентності не є природними, їх формування мусить бути свідомим, цілеспрямованим, зумовленим професійними потребами. На відміну від юридичних знань, які постійно здобуватимуться і вдосконалюватимуться фахівцем у практичній діяльності, знання щодо норм соціальної (в тому числі професійної) поведінки і комунікативні знання та здібності повинні набуватися протягом навчання, оскільки часу та можливостей для засвоєння цього в процесі виконання службових обов'язків не передбачається. Таким чином, формування та виховання комунікативної компетентності є завданням вищого навчального закладу [12, с. 103].

За структуру комунікативної компетентності ми приймаємо модель, запропоновану С. Вишневською. Так, комунікативна компетентність юриста вміщує такі компоненти:

– *інформаційно-комунікативний компонент*: сукупність юридичних знань (правових і нормативних актів); знання психології особистості, професійного спілкування та міжособистісної взаємодії; орієнтування в професійних ситуаціях на порядок реалізації прав і свобод громадян; здатність до самоаналізу і самопізнання;

– *афективно-комунікативний компонент*: система цінностей особистості; система соціальних настановлень; уміння і навички управління своїм емоційним станом, здатність до саморегуляції; система ставлень особистості, досвід міжособистісного, професійного спілкування та правових стосунків; здатність до емпатії;

– *регулятивно-комунікативний компонент*: уміння і навички комунікативної діяльності майбутнього юриста, засновані на правових стосунках; володіння техніками спілкування; уміння і навички вербальної та невербальної взаємодії; уміння і навички конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях та ситуаціях когнітивного дисонансу [13, с. 76].

В. Васильєв зазначає, що комунікативна компетенція юриста складається із: уміння встановити і підтримати психологічний контакт з будь-яким учасником спілкування, подолати психологічно-комунікативні бар'єри; уміння вільно володіти вербальними і невербальними засобами комунікативного впливу; уміння зрозуміти невербальну поведінку співрозмовника, його внутрішній світ, диференціювати його психологічні особливості; уміння розрізняти правдиві й неправдиві свідчення; володіння культурою міжособистісного спілкування й культурою мовлення; здатність гнучко змінювати стиль спілкування в конфліктних ситуаціях; здатність до критичного самоаналізу і самооцінки, наявність почуття гумору [14].

Цілісна система соціально-психологічних засобів формування комунікативних умінь сприяє оформленню професійної ідентичності майбутніх юристів, психологічної готовності до професійної комунікативної діяльності, а також розвитку комунікативних умінь, ціннісного ставлення до власної професії, людей, світу у майбутніх юристів, що в цілому створює умови для становлення усталеного змістового орієнтування особистості на професійну юридичну культуру.

Сформована комунікативна культура юриста уможливило подальше професійне зростання та самореалізацію спеціаліста, професійна діяльність якого потребує постійної взаємодії в сфері «людина-людина».

Майбутні юристи мають бути готові до різнобічних ділових контактів, ґрунтуючись на принципах взаємоповаги, підтримки, справедливості й об'єктивності. Таким чином, важливим завданням професійної освіти є пошук ефективних засобів формування комунікативної культури у майбутніх юристів. Варто зауважити, що саме високий рівень розвитку комунікативної культури фахівця-юриста забезпечує успішність виконання професійних обов'язків, своєчасного вирішення поточних завдань [15, с. 284].

Висновки. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому базується на досвіді спілкування між людьми. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої комунікації, а також опосередкованої, в тому числі з літератури, театру, кіно, з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішення. У процесі розвитку комунікативної сфери людина запозичує з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних та візуальних форм.

Отже, комунікативна компетентність правника – це сукупність знань, умінь і навичок, за допомогою яких правник може конструктивно спілкуватися та взаємодіяти у будь-яких життєвих ситуаціях, з різними типами особистостей, опираючись на набутий досвід та культуру спілкування.

Комунікативна компетентність є результатом навчально-пізнавальної та практичної діяльності, а також результатом власного життєвого досвіду.

Список використаних джерел

1. Андреева Г. М. Социальная психология: учебник. Москва : Аспект Пресс, 2001. 376 с.
2. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение. Луганск : ЛГУ, 1985. 167 с.
3. Руденский Е. В. Социальная психология: курс лекций. Москва: ИНФРА-М; Новосибирск : НГАЭиУ, «Сибирское соглашение», 1999. 224 с.
4. Корнев О. М. Соціальні здібності у структурі комунікативної компетентності працівників оперативних підрозділів. *Психологічні аспекти національної безпеки* : тези другої міжнародної науково-практичної конференції. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. С. 113–117.

5. Петровская Л. А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг. Москва : Изд-во МГУ, 1989. 216 с.
6. Куницына В. Н., Казаринова Н. В., Погольша В. М. Межличностное общение: учебник для вузов. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 544 с.
7. Орбан-Лембрик Л. Е. Детермінанти соціально-психологічної компетентності. *Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка*. 2005. Вип. XIII–XIV. С. 314–322.
8. Низовець О. А. Огляд різних підходів до дослідження комунікативної компетентності особистості. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць. Ніжин: НДУ; Київ : Міланік, 2007. Т. 10: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Вип. 1, ч. 2. С. 51–53.
9. Бовдир О. Комунікативна культура юриста: сутність та особливості. *Молодь і ринок*. 2011. № 5. С. 132–135.
10. Калита О. П. Концептуальні підходи в дослідженні комунікативної компетентності. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2014. Вип. 35. С. 36–39.
11. Ляшенко І. В. Компонентний аналіз комунікативної компетенції майбутніх юристів. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2014. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadsps_2014_1_8.
12. Ситянін В. В. Практичні аспекти формування правової компетентності науково-педагогічних працівників вищої школи. *Вісник післядипломної освіти*. 2009. Вип. 13. С. 100–107.
13. Бражникова А. Н. Развитие профессионально значимых качеств юриста: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Ставрополь, 2000. 198 с.
14. Васильев В. Л. Юридическая психология. Москва : Юрид. лит., 1991. 464 с.
15. Савищенко В. М. Педагогічні умови формування професійно значущих якостей майбутнього. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*. 2007. Вип. 47. С. 283–288.

Христина ВЕРБИЦЬКА,

кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПОТЕНЦІАЛ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХІДУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Анотація. У статті досліджено проблему розвитку професійної креативності здобувачів вищої освіти нефілологічних

спеціальностей у процесі навчання англійської мови. Визначено, що професійно орієнтоване навчання за умови інтеграції зі спеціальними дисциплінами, використання методів навчання, що спрямовані на вирішення професійних завдань, імітацію професійної діяльності та продукування креативних ідей, допоможуть розвивати професійну креативність здобувачів вищої освіти.

***Ключові слова:** професійна підготовка, професійна креативність, професійно орієнтований підхід, розвиток креативних здібностей.*

THE POTENTIAL OF A PROFESSIONALLY ORIENTED APPROACH FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL CREATIVITY OF HIGHER EDUCATION STUDENTS (IN THE PROCESS OF LEARNING ENGLISH)

Abstract: The problem of the development of professional creativity of students of non-philological specialties in the process of teaching English is explored in the article. It is determined that the development of creativity is an urgent problem of professional education, and the modern system of higher education is aimed at improving the English-language training of future specialists. It is characterized that the success of a specialist's professional activity to a significant degree will depend not only on his professional competence, but also on personal creative abilities. The author defines the concept of professional creativity as the professional quality of a specialist's personality, based on individual creative abilities and manifests itself in an original approach to professional tasks, generating new productive ideas, and the ability to solve problem situations. A feature of teaching a foreign language in higher school, in contrast to the middle level, is that it should be professionally oriented. A professionally oriented approach to teaching a foreign language is aimed at studying professional vocabulary and terminology, focused on reading literature in the specialty and free communication in the field of professional activity. The structural elements of professionally oriented teaching of a foreign language include: communication skills by type of speech activity (speaking, listening, reading, writing), language knowledge and skills, sociocultural knowledge and skills. It is determined that professionally oriented teaching of foreign languages is effective when it is integrated with special disciplines of the vocational training cycle. Therefore, professionally oriented

training, subject to integration with special disciplines, the use of teaching methods aimed at solving professional problems, imitation of professional activity and the manifestation of creative abilities will help develop students' professional creativity.

***Key words:** professional training, professional creativity, professionally oriented approach, development of creative abilities.*

Постановка проблеми. У сучасному світі фахівцю будь-якої сфери діяльності необхідне знання іноземної мови. Англійська мова як мова інтернаціонального спілкування значно розширює коло фахової компетентності майбутнього спеціаліста. Саме тому система вищої освіти України нині зосереджена на вдосконаленні англомовної підготовки майбутніх спеціалістів. У Концепції розвитку англійської мови в університетах зазначено, що високий рівень володіння англійською мовою серед випускників дозволить їм повноцінно й ефективно брати участь у професійному та академічному житті [1]. Однак, окрім високого рівня професійних знань, роботодавці звертають увагу на особистісні якості працівника, зокрема ті, які допомагають здійснювати прогрес, висувати нові ідеї, оригінально виходити з проблемних ситуацій. Такою якістю є креативність, а її розвиток у процесі навчання у вищій школі є актуальною проблемою професійної освіти. Зазначене вище визначає нагальність нашої розвідки та пошук ефективних підходів розвитку професійної креативності під час навчання іноземної мови на філологічних спеціальностях.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Нині креативність широко досліджується у філософському, педагогічному і психологічному дискурсах. Психологічні основи креативності досліджували: Т. Баришева, Д. Богоявленська, М. Воллах (M. Wollach), Дж. Гілфорд (J. Guilford), Н. Вишнякова, В. Дружинін, Є. Ільїн, Н. Коган (N. Kogan), А. Маслоу (A. Maslow), В. Моляко, О. Музика, В. Рибалка, Р. Стернберг (R. Sternberg), Є. Торренс (E. Torrance), О. Тунік та ін. Педагогічному аспекту цієї проблеми присвячені праці О. Акімової, Н. Гузій, О. Дубасенюк, Н. Кічук, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна, А. Сологуба, В. Утьомова, А. Хуторського та ін.

Висвітлення проблем професійно орієнтованого навчання іноземних мов знаходимо у працях вітчизняних учених, зокрема Л. Кнодель, А. Корнілової, О. Першукової, А. Пертук та ін. Однак питання пошуку ефективних шляхів розвитку професійної креативності в контексті професійно орієнтованого навчання не була предметом наукових розвідок.

Мета статті – розкрити дидактичний потенціал професійно орієнтованого підходу для розвитку професійної креативності студентів нефілологічних спеціальностей у процесі навчання англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає А. Галин, людина, що виходить на рівень розвиненої творчості, більш демократична в стосунках з оточуючими, не приймає ніякого насильства і придушення. Талановита людина створює навколо себе клімат відкритості, доброзичливості, виявлення спонтанних і вільних схильностей та поривів [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Творчим особистостям притаманна нестандартність, оригінальність, відкритість до нового і незвичайно. Саме творчість є першоджерелом інновацій і прогресу. Тому сучасні роботодавці часто потребують від своїх працівників саме вияву креативності у процесі професійної діяльності.

Як стверджують О. Пономарьов та М. Черемський, в умовах ринку та відповідного загострення конкуренції успішність професійної діяльності фахівця істотною мірою залежатиме не лише від його компетентності, а й від інноваційної спрямованості його мислення і розвитку креативних здібностей. Ці якості в їх системній цілісності утворюють особистісний потенціал фахівця, реалізація якого стає результатом його становлення як професіонала й особистості [4, с. 65]. Таким чином, саме креативність є потенціалом для професійного росту і самовдосконалення, тому у зв'язку з цим варто розглянути поняття креативності.

Проблема визначення сутності, структури та розвитку креативності була в полі наукового пошуку багатьох науковців, однак єдиного погляду на означену проблему досі не існує. Однак ми поділяємо думку науковців, які розглядають креативність як інтегральну якість особистості (К. Кречетніков, Л. Мороз, В. Утьомов, А. Хуторської та ін.). Так, креативність, як визначає А. Хуторської, – це інтеграційна здатність, що вбирає в себе цілі системи взаємопов'язаних здібностей-елементів. Наприклад, креативними здібностями є уява, асоціативність, фантазія, мрійливість [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 121]. На думку В. Утьомова, креативність взаємозалежна з різними психічними процесами (мислення, уява, інтуїція, фантазія, увага) і механізмами (свідомої й несвідомої роботи, інтелектуальної діяльності), із найхарактернішими показниками, що проявляються при подоланні проблем: в оптимальності пропонуваній ідей, ефективності міркувань, оригінальності відповіді й ступеня розробленості

рішення [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 9]. М. Шкабаріна визначила креативність як інтегральну якість особистості, що включає в себе комплекс взаємопов'язаних моральних, вольових, інтелектуальних та емоційних якостей, які залежно від зовнішніх (середовище) та внутрішніх факторів (мотивація) і ступеня їх прояву визначають здатність людини до творчості, створення креативних продуктів діяльності, вираження власної індивідуальності, вирішення наявних суперечностей та проблем. Креативність може проявлятися у будь-якій сфері діяльності [5].

Із позиції педагогіки вищої школи креативність студента, за Л. Харченко, – це інтегральна особистісна якість, що формується в процесі предметної підготовки за наявності відповідних педагогічних умов, які проявляються у процесі навчання як певним чином структуровані мотиви, знання, вміння [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 29]. Нині науковці розглядають різні типи креативності: педагогічну, професійну, соціальну, комунікативну та лінгвістичну. Усі вони пов'язані із реалізацією особистісних креативних якостей у певну сферу професійної чи особистісної діяльності. На основі аналізу наукової літератури з теми дослідження ми визначили, що професійна креативність – це професійна якість особистості фахівця, що ґрунтується на індивідуальних креативних здібностях та проявляється в оригінальному підході до професійних завдань, генеруванні нових продуктивних ідей, здатності вирішувати проблемні ситуації.

Особливістю навчання іноземної мови у вищій школі, на відміну від середньої ланки, є те, що воно має бути професійно-орієнтованим. Це поняття використовується для позначення процесу викладання іноземної мови студентам нефілологічних спеціальностей вищих закладів освіти, орієнтованого на читання літератури за фахом (предметної спеціалізації), вивчення професійної лексики та термінології, а головне – вільного спілкування у сфері професійно-педагогічної діяльності [2, с. 153].

До структурних елементів професійно орієнтованого навчання іноземної мови входять:

1. Комунікативні вміння за видами мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письмо). Кінцевою метою професійно орієнтованого навчання діалогічного мовлення є розвиток умінь вести бесіду, обмінюватись інформацією професійного характеру з певної теми. Навчання монологічного мовлення полягає у створенні різних жанрів монологічних текстів, наприклад: повідомлення інформації професійного характеру, виступ

із доповіддю, створення презентацій, розширені висловлювання у процесі дискусії. Метою професійно орієнтованого навчання аудіювання є формування вмінь сприйняття і розуміння висловлювання співрозмовника іноземною мовою в монологічній формі або в процесі діалогу. Результатом професійно орієнтованого навчання читання є формування вмінь володіння усіма видами читання текстів різних стилів та жанрів. Метою професійно орієнтованого навчання письма є розвиток комунікативної компетенції, що проявляється в умінні реферативного викладу, анотування, а також перекладу тексту з іноземної мови на українську та з української – на іноземну.

2. Мовні знання та навички, що включають знання фонетики, граматики, правил словотворення, лексичних одиниць, термінології.

3. Соціокультурні знання, які мають на меті ознайомлення студентів не лише з новим способом мовного спілкування, а й культурою народу мови, що вивчається [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 14].

Однак професійно орієнтоване навчання іноземних мов у немовних закладах вищої освіти не зводиться лише до вивчення «мови за фахом». Суть професійно орієнтованого навчання іноземних мов полягає в його інтеграції зі спеціальними дисциплінами з метою отримання додаткових професійних знань та формування професійно важливих рис характеру особистості [3, с. 316]. Тому професійно орієнтоване навчання за умови інтеграції зі спеціальними дисциплінами, використання методів навчання, що спрямовані на вирішення професійних завдань, імітацію професійної діяльності та прояв креативних здібностей допоможуть розвивати професійну креативність студентів.

До технологій професійно орієнтованого навчання вже традиційно в сучасній педагогіці відносять:

- ігрові технології, засновані на застосуванні навчально-рольових імітаційних ігор;

- проєктні технології, що дозволяють студентам самостійно конструювати і застосовувати власні професійні та практично орієнтовані навички;

- евристичні технології навчання, що створюють педагогічні умови для організації продуктивних процесів мислення, які призводять до інтенсифікації процесу генерування ідей;

- технології контекстного навчання, які дають змогу подолати головне протиріччя сучасної системи професійної освіти [Ошибка! Источник ссылки не найден, с. 66].

Окрім зазначених технологій, вважаємо, що для розвитку професійної креативності ефективним буде використання технології ситуаційного навчання (метод кейс), яка розвиває вміння генерувати та реалізовувати креативні рішення професійних проблем, сприяє застосуванню набутих знань та досвіду для майбутніх професійних потреб, допомагає здійснювати принцип співтворчості в освітньому процесі та розвиває іншомовні комунікативні навички.

Висновки. Отже, професійно орієнтований підхід іноземної мови окрім загальної мовної підготовки, спрямований на формування досвіду задля вирішення практичних професійних завдань та майбутніх професійних потреб. Цей підхід формує здатність іншомовного спілкування в побутовій, професійній та діловій сферах з урахуванням специфіки фаху, активізує зацікавленість до професії. Важливим аспектом професійно орієнтованого навчання є розвиток особистісних якостей студентів: толерантності, самостійності, наполегливості та креативності. Професійно орієнтований підхід володіє значним потенціалом для розвитку професійної креативності студентів за умови використання ігрових, проектних, евристичних та кейс-технологій, які спрямовані на вироблення навичок аналізу проблемних ситуацій, генерування креативних ідей та імітації професійної сфери діяльності.

Список використаних джерел.

1. Концепція розвитку англійської мови в університетах. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-stvorilo-koncepciyu-rozvitku-anglijskoyi-v-universitetah-u-dodatku-riven-v1-obovyazkova-umova-vstupu-v2-vipusku-vikladannya-profilnih-disciplin-inozemnoyu-ta-movni-skriningi> (дата звернення: 02.04.2020).
2. Овчаренко Л. Р. Сутність професійно орієнтованого навчання іноземної мови майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей / Л. Р. Овчаренко // Science, Research, Development. Pedagogy. URL: http://конференция.com.ua/files/scientific_conference/75/3/75-03_151-155.pdf
3. Опрятний С. М. Основні напрями вдосконалення професійного навчання державних службовців ділової англійської мови / С. М. Опрятний // Університетські наукові записки. 2005. № 1–2 (13–14). С. 312–316.
4. Пономарьов О. Творчість як важлива умова становлення особистості / О. Пономарьов, М. Черемський // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2019. № 1. С. 65.
5. Шкабаріна М. А. Розвиток педагогічної креативності майбутніх учителів початкової школи у процесі вивчення фахових дисциплін : монографія / М. А. Шкабаріна. Рівне : видавець О. Зень, 2019. 149 с.

Валентина ВОЛОШИНА,
викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
факультету № 2 ІПФНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. У статті здійснено ґрунтовний аналіз інноваційних методів викладання іноземних мов, які почали активно та стрімко розвиватися у зв'язку зі зростаючою потребою в оволодінні іноземною мовою в короткий термін. Наукова інформація, що викладена у статті, може бути корисна для викладачів іноземних мов у школах та вищих навчальних закладах, так і для студентів, які навчаються в педагогічних університетах.

Ключові слова: *методика, метод, сугестивне навчання, гіпермнезія, самокорекція.*

INNOVATIVE METHODS IN FOREIGN LANGUAGES TEACHING

Abstract. This work is aimed at a thorough analysis of innovative methods of teaching foreign languages, which began to develop actively and rapidly in connection with the growing need of foreign language studying in the short term. The article can be useful for teachers of foreign languages in schools and higher educational establishments, as well as for students studying in pedagogical universities.

Key words: *methodology, method, suggestive education, hypermnesia, self-correction.*

Постановка проблеми. Невід'ємною складовою професійної підготовки спеціалістів різного профілю є вивчення іноземної мови, яка є важливою частиною сучасного ритму життя. Вивчення іноземної мови – крок надто важливий, тобто, потребує значних зусиль. Це також запорука майбутньої вдалої кар'єри студентів. Для досягнення високого рівня іноземної мови викладачеві важливо знати новітні методи викладання, спеціальні навчальні техніки та прийоми, щоб оптимально підібрати той чи інший метод відповідно до рівня знань, потреб, інтересів

студентів тощо. Раціональне та вмотивоване використання методів навчання на заняттях іноземної мови вимагає креативного підходу з боку викладача, адже «педагогіка є наукою і мистецтвом одночасно, тому і підхід до вибору методів навчання має ґрунтуватися на творчості педагога» [2, с. 159–160].

Стан дослідження. Сутність впровадження інноваційних процесів у технології і методи вищої освіти стали об'єктом вивчення як зарубіжних, так і українських учених. Наукові дослідження А. М. Алексюка, І. І. Доброскок, Г. П. Клімової, Г. П. Коцури, С. О. Нікітчиної, В. Г. Кременя, В. В. Ільїна, С. В. Пролеєва, М. В. Лисенка, П. Ю. Сауха та ін. присвячені загальнотеоретичним і науково-практичним проблемам інноваційної парадигми у вищій школі, окремим сучасним формам і технологіям навчання, досвіду та перспективам їх використання в освітній практиці. Технологіям управління якістю нової вищої освіти, що базуються на інтегративному застосуванні системних і квалітологічних підходів та інноваційних дидактичних засобів підготовки фахівців нового часу, присвячено праці М. М. Булинського, М. І. Потєєва, В. А. Федорова, Є. Д. Колегова. Аналіз вітчизняної наукової літератури показав, що у центрі уваги переважної більшості публікацій аналіз інноваційних технологій і методів навчання. Зокрема, А. Алексюк, Р. Гуревич, А. Павленко і С. Стешенко, М. Кадемія, І. Богданова та ін. досліджують питання впровадження інновацій у навчальний процес та в освіту в цілому. Багато авторів зазначає, що основні інноваційні напрями в навчанні пов'язані з необхідністю вдосконалення традиційного педагогічного процесу (модернізація, модифікація, раціоналізація); трансформації існуючого традиційного освітнього процесу, тобто радикальних перетворень та комплексних видозмін.

Метою даної статті є огляд сучасних тенденцій розвитку методів викладання іноземних мов.

Основний виклад. При відборі сучасних методів навчання необхідно врахувати наступні критерії, відповідно до яких використані методи повинні:

- створювати атмосферу, в якій студент відчуває себе вільно і комфортно, стимулювати його інтереси, розвивати бажання практичного вживання іноземної мови;
- заохочувати студента в цілому, зачіпаючи його емоції, почуття, тощо;
- стимулювати його мовні, когнітивні і творчі здібності;

– активізувати студента, роблячи його головною діючою персоною в навчальному процесі, активно взаємодіючою з іншими учасниками цього процесу;

– створювати ситуації, в яких викладач не є центральною фігурою, тобто, студент повинен усвідомити, що вивчення іноземної мови пов'язано з його особистістю і інтересами, а не з прийомами і засобами навчання використані викладачем;

– навчити студента працювати над мовою самостійно на рівні його фізичних, інтелектуальних і емоційних можливостей – одночасно забезпечити диференціацію і індивідуалізацію навчального процесу;

– передбачити різні роботи в аудиторії: індивідуальну, групу, колективну, в певній мірі, стимулюючи активність студентів, їх самостійність, творчість.

Реалізація методу навчання здійснюється через використання ряду прийомів навчання, різноманітних підходів та робочих технік. «Прийоми навчання – сукупність конкретних навчальних ситуацій, що сприяють досягненню проміжної (допоміжної) мети конкретного методу» [1, с. 320].

Метою навчання іноземної мови в вищій школі на сучасному етапі є оволодіння студентами комунікативними компетенціями, що дозволяють реалізувати їхні знання, уміння, навички для розв'язання конкретних комунікативних завдань в реальних життєвих ситуаціях. Іноземна мова виступає як засіб комунікації, спілкування з представниками інших націй, отже в освіті продовжує розвиватися і надалі культурологічний або інтеркультурний підхід у навчанні в рамках концепції «діалогу культур», з метою формування полімовної грамотності студентів. Отже, я вважаю, в сучасному ВНЗ не має бути місця для таких процесів, як зазубрювання, бездумне завчання текстів на іноземній мові, що не мають практичної цінності для майбутньої життєдіяльності студентів. Студенти мають бути підготовлені на основі якісного сучасного аутентичного навчального матеріалу до свідомого використання іноземної мови в подальшому житті та роботі. Адже гарне знання іноземних мов є зараз і продовжуватиме залишатися надалі однією з провідних вимог роботодавців. Якісна мовна підготовка студентів не можлива без використання сучасних освітніх технологій. Сучасні технології в освіті – це професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, проектна робота в навчанні, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами з іноземних

мов (система мультимедіа), дистанційні технології в навчанні іноземних мов, використання інтернет-ресурсів, навчання іноземної мови в комп'ютерному середовищі (форуми, блоги, електронна пошта).

На даному етапі розвитку методичної науки основним методом навчання іноземних мов є комунікативний метод. У процесі навчання за комунікативним методом студенти набувають комунікативної компетенції – здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. Вони навчаються комунікації у процесі самої комунікації. Відповідно усі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором та реакцією (*information gap, choice, feedback*). Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови. Мовленнєва взаємодія студентів інколи, хоч і далеко не завжди, проходить за співучастю викладача в найрізноманітніших формах: парах, тріадах, невеликих групах, з усією групою. З самого початку студенти оволодівають усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності на понадфразовому і текстовому рівнях при обмеженому використанні рідної мови. Об'єктом оцінки є не тільки правильність, але й швидкість усного мовлення та читання.

Для досягнення комунікативної компетенції – комунікативних вмінь, сформованих на основі мовних знань, навичок і вмінь – викладач іноземної мови використовує новітні методи навчання, що поєднують комунікативні та пізнавальні цілі. Інноваційні методи навчання іноземних мов, які базуються на гуманістичному підході, спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створюють передумови для ефективного поліпшення навчального процесу у вищих навчальних закладах. Основними принципами сучасних методів є: рух від цілого до окремого, орієнтація занять на студента (*learner-centered lessons*), цілеспрямованість та змістовність занять, їх спрямованість на досягнення соціальної взаємодії при наявності віри у викладача в успіх своїх студентів, інтеграція мови та засвоєння її за допомогою знань з інших галузей наук.

Переваги методу: студенти вдосконалюють навички усного мовлення, долається страх перед помилками. Недоліки методу: не надається належної уваги якості мови, комунікативна компетенція досить таки швидко досягає своїх меж.

Інтерактивний метод надає можливість вирішити комунікативно – пізнавальні задачі засобами іншомовного спілкування. Категорію «інтерактивне навчання» можна визначити як: а) взаємодію вчителя і студента в процесі спілкування; б) навчання з метою вирішення лінгвістичних і комунікативних завдань. Інтерактивна діяльність включає організацію і розвиток діалогічного мовлення, спрямованих на взаєморозуміння, взаємодію, вирішення проблем, важливих для кожного із учасників навчального процесу.

В процесі спілкування студенти навчаються:

- вирішувати складні задачі на основі аналізу обставин і відповідної інформації;
- висловлювати альтернативні думки;
- приймати виважені рішення;
- спілкування з різними людьми;
- приймати участь у дискусіях.

Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. У практиці виявили досить високу ефективність таких форм роботи як індивідуальна, парна, групова і робота в команді.

Найбільш відомі форми парної і групової роботи:

- внутрішні (зовнішні) кола (inside/outside circles);
- мозковий штурм (brain storm);
- читання зигзагом (jigsaw reading);
- обмін думками (think-pair-share);
- парні інтерв'ю (pair-interviews) та інші.

Висновок. Таким чином, можна зробити висновок, що ефективність комунікативно спрямованого навчання іноземних мов у вищій школі залежатиме від бажання і здатності викладачів скористатися позитивним досвідом вітчизняних і іноземних учених і практиків щодо гуманістичного підходу у навчанні, розуміння необхідності відмовитися від авторитарних і схоластичних методів. Методи навчання іноземних мов, які ґрунтуються на гуманістичному підході, допомагають розкрити творчий потенціал студентів і сприяють розвитку та самовдосконаленню навчально-комунікативного процесу, формуванню майбутніх свідомих патріотів своєї країни, толерантних громадян світу.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. К. : Академвидав, 2007. 616 с.

2. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. К. : Знання-Прес, 2008. 447 с.
3. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 1999. 320 с.
4. Скуратівська М. О. Сучасні методи та технології викладання іноземних мов. <http://intkonf.org/skurativska-mo-suchasni-metodi-ta-tehnologiyi-vikladannya-inozemnih-mov-u-vischiy-shkoli-ukrayini/>
5. Крючков Г. Болонський процес як гармонізація Європейської системи вищої освіти. // Іноземні мови в навчальних закладах. Педагогічна преса, 2004.
6. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти // Іноземні мови в навчальних закладах. Педагогічна преса, 2003.

Мар'яна ГДАКОВИЧ,

кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЛЕСЯ УКРАЇНКА ПРО ЗНАЧЕННЯ СЛОВА У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті зроблена спроба окреслити соціолінгвістичну концепцію Лесі Українки на основі її поетичного доробку, проаналізовано її ідеї щодо функціонування та значення рідної мови, також досліджується природа мовленого слова. Розширення соціальних функцій української мови було одним із пріоритетних напрямів письменницької творчості й громадської діяльності Лесі Українки.

Ключові слова: *Лесь Українка, мовець, слово, мовлене слово, соціолінгвістична концепція, рідна мова.*

LESIA UKRAINKA ON THE MEANING OF THE WORD IN THE FORMATION OF LINGUISTIC PERSONALITY

Abstract. The article attempts to outline the sociolinguistic concept of Lesya Ukrainka on the basis of her poetic work, analyzes her ideas about the functioning and meaning of the native language, and explores the nature of the spoken word. The expansion of the social functions of the Ukrainian language was one of the priority areas of Lesya Ukrainka's writing and public activity.

Key words: *Lesya Ukrainka, speaker, word, spoken word, sociolinguistic concept, native language.*

Сучасні мовознавці все частіше звертаються до лінгвістичних проблем, які порушувала Леся Українка, проте багато концептуальних ідей письменниці ще не стали здобутком мовознавства. Мало дослідженою проблемою є Лесине розуміння природи слова та особливостей функціонування рідної мови, також недостатньо вивчені її погляди щодо значення рідного слова у формуванні мовної особистості.

Слово наповнює буття, стає одним із центральних у концептуальній картині світу Лесі Українки. Не випадково сама лексема «слово» є однією з часто вживаних у художніх творах поетки (на жаль, досі немає словника мови Лесі Українки, частотний словник вживання, очевидно, підтвердив би цю тезу) [2].

Про слово як про феномен людського духу Леся Українка говорить у своїй поезії постійно. Про осягання природи Слова свідчать численні епітети у Лесиних творах: слово – *крилате, огнисте, палке, праве, людське, докірлеве, вільне*; слова – *жалібні, марні, забуті, щирі, страшні й великі, голосні*; слово потіхи, слово-криця. Попри такі різні (часто протилежні) означення та конотації проступає, властиво, настанова Лесі Українки до Слова: слово – живе, дієве; мовлене слово повинно стати найпершою зброєю проти неправди й національної кривди, образ «слово – як зброя» – один із найпоширеніших, саме цей символ став центральним у доробку поетки. Найповніше авторську настанову розкриває вже хрестоматійний вірш «Слово, чому ти не *твердая криця*», в якій поетка чітко артикулює: «Слово, моя ти *єдина зброя*». Зброя ця – рідне слово. З такою зброєю виступає Леся Українка на поле своєї діяльності і стає на своїй позиції певна того, що вийде переможцем, користуючись тією зброєю.

Леся Українка вбачала своє покликання не в тому, щоб говорити за тих, хто не може сказати, є «німим» в силу обставин чи бездіяльним, а в тому, щоб пробудити їх до активної дії Словом, надихнути Словом – «*Хто наложив на мене обов'язок будити мертвих, тішити живих калейдоскопом радощів і горя?*» («Якби вся кров моя уплинула отак...»). Своє письменницьке кредо вона чітко сформулювала відповіддю Поета у вірші «Божа іскра»: «*Годі вам, гурт ворогів і прихильних, / марні слова промовлять. / Краще ідіть научіть божевільних, / Як їм притомними стать*».

Слово, а тим паче мовлене слово, у Лесі Українки має величезну вагу, воно не просто «красне слівце» чи «художнє слово»,

тим паче – не словесна еквілібристика заради експерименту; мовлене Слово є засобом прямої дії: слово-мова може оживити – «Може б, та щира, гарячая мова зломила зиму» («Співець»), слова можуть ранили – «Ой я постреляна, порубана словами» (однойменний вірш), воно здатне навіть убити – «Ти вбив мене сим словом...» («Кассандра»), «Від одного слова розкрилася в душі моїй труна» («Порвалася нескінчена розмова...»); Слово перемагає зло – «Проти діла соромного виступає *слово праве* – ох, страшне оте змагання, хоч воно і не криваве!» («Давня казка»). Більше того, натрапляємо у Лесі на алюзію, яка відсилає до євангельської, навіть до єхаристичної традиції («слово – тіло») – «Слово, коли ти *живе*, статися *тілом* пора» («Мріє, не зрадь!»).

Саме тому, що в розумінні поетки Слово має таку комунікативну силу, вона приділяє значну увагу прагматичному аспектові риторики – слово-мову потрібно виробляти, шліфувати, відточувати як зброю (улюблена метафора), аби мовлене Слово досягло своєї мети: «...мечами хотіла б я вас *виховати*, слова! / Щоб вилуну гірську *будили*, а не стогін, / щоб *краjali*, та не труїли серце, / щоб *пісню* були, а не квилінням» («Де поділися ви, голоснії слова...»).

Мовець відповідальний за мовлене слово, гідна людина мовить чесно, гідно, адже «...Горе тому, хто словами *безчельними*» («Іфігенія в Тавриді»). (Безчельний – безсоромний, нахабний (М. Г.)

Леся Українка визначає як основний обов'язок людини – особистості, яка володіє мовою, – промовляти, говорити рідною мовою, і тому навіть найскрутніші обставини не виправдовують національного ренегатства, відступництва від рідної мови: «І нечесть поїняла мої уста, / бо з голоду уста сі не замовкли, / а промовляли мовою чужою / на тих від бога проклятих майданах, / де всі пісні бринять, а тільки тая, що з серця рветься, мусить умирати» («У полоні»). Зрікається рідної мови хіба раб, підневільна людина – «Бо мусив мову пана перейняти» («Оргія»). Рідне слово, навпаки, може зцілити – «І все хотів *одно якесь там слово нам розказати* так, щоб зрозуміли, / казав, що легше буде, як розкаже» («Одно слово»).

Леся Українка вболівала над долею рідної мови, вона розуміла, що в тогочасних суспільно-історичних обставинах бездержавної нації мова, як і цілий український народ, приречений на вимирання, зникнення: «*Од їх лишилися тільки дивні руни. / І затремтіли мого серця струни. / Колись так, може, й наша рідна мова /*

зостанеться на загадку вікам/ німим, холодним, дивним трупом слова».

Отож Леся Українка замислювався над природою мовленого слова, виробила власну соціолінгвістичну концепцію, нерозривно пов'язану з етичним і національним первнем. Ігнорування рідної мови, вилучення її зі сфери повсякденного життя у різних сферах та галузях функціонування нашого суспільства є і сьогодні актуальним і болючим питанням, а отже, а актуальною залишається художня спадщина Лесі Українки і розуміння мовного питання, вироблене її творчістю. Соціолінгвістичні ідеї Лесі Українки мають прикладне значення, адже реалізація їх стане підмогою для розширення українського мовного ареалу та повноцінного функціонування української мови.

Список використаних джерел

1. Сербенська О. Наше мовлене слово. <http://slovo.prosvity.org/2013/09/26/nashe-movlene-slovo/>

2. Частотний словник збірки «На крилах пісень». Леся Українка. <http://www.mova.info/cfq.aspx?fdid=lunp>

Андрій ГЕРАСИМОВИЧ,

старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення

факультету № 2 ІПФПНП

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АНГЛО-АМЕРИКАНІЗМИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ: ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті мова йде місце запозичень з англійської мови у сучасній німецькій мові. Наголошується, що запозичення лексики однієї мови іншою є закономірним наслідком мовних контактів в історії розвитку будь-якої мови. Аналізуючи англійські запозичення у німецькій мові, наголошується, що в англійській мові існують регіональні варіанти, а саме, американський різновид англійської мови, що має найбільший вплив на сучасну німецьку мову. Оскільки процес запозичень істотно впливає на розвиток термінології, важливо виробити підходи, які можна застосувати для аналізу будь-якої субмови чи терміносистеми. Тому вказується на необхідність детально вивчити екстралінгвістичні

передумови проникнення англійських термінів у німецьку термінологію та мову загалом, виокремити лексико-семантичні групи всередині термінології кожної субмови на основі її горизонтального розчленовування, запропонувати періодизацію процесу запозичення англійських термінів з огляду на розвиток науки.

У статті робиться спроба проаналізувати причини використання англо-американізмів у німецькій мові, що, крім загальних причини більшості запозичень, мають свої особливості. Так, разом зі стислістю і експресивністю англійського виразу називають психологічну причину, тобто «відчуття неповноцінності» німецької нації після 1945 року, а також «відсутність думок» у носія німецької мови в момент «зустрічі з іноземним словом» та при номінації нового для німецької мови концепту. Тут також наголошується і на екстралінгвістичному чиннику. З кінця Другої світової війни США є країною, культура якої активно поширюється по всьому світові, тоді як німці переживали «кризу» своєї ідентичності.

Багато німецьких лінгвістів роблять висновок, що тенденція збільшення словникового складу німецької мови за допомогою англо-американських запозичень набирає гротескних форм. Ця проблема вийшла на державний рівень. Причому важливо підкреслити, що так звана «мовна політика» – це явище, характерне не тільки для Німеччини.

Варто зазначити, що запозичення в різних мовах по-різному впливають на збагачення словникового складу. У деяких мовах вони не мали такого впливу, що могло істотно відбитися на словниковому складі мови. В інших мовах запозичення в різні історичні епохи мали істотний вплив на словниковий склад мови. Оскільки жива мова – це явище, що постійно розвивається. Приходить щось нове, зникає непотрібне, зайве, тому для вчених, що працюють в галузі лексикології, залишається багато питань, які вимагають вирішення.

Ключові слова: запозичення, розвиток термінології, екстралінгвістичні передумови, англо-американізми, лексикографічні джерела, семантичний розвиток, асиміляція, субмова, денгліш, синтагматичні зв'язки, мова-реципієнт.

ANGLO-AMERICANISMS IN MODERN GERMAN: LINGUODIDACTIC ASPECT

Abstract. The place of borrowings from English in modern German is discussed in the article. It is emphasized that borrowing

the vocabulary from one language to another is a natural consequence of language contacts in the history of any language. Analyzing English borrowings in German, it is noted that in English there are regional variants, namely, the American version of English, which has the greatest influence on modern German. Since the process of borrowing significantly affects the development of terminology, it is important to develop approaches that can be used to analyze any sublanguage or terminology. Therefore, it is necessary to study in detail the extralinguistic prerequisites for the penetration of English terms into German terminology and language in general, to distinguish lexical and semantic groups within the terminology of each sublanguage on the basis of its horizontal dismemberment, to propose periodization of the development of borrowing English terms.

The author attempts to analyze the reasons for the use of Anglo-Americanisms in the German language, which, in addition to the general reasons for most borrowings, have their own characteristics. Thus, together with the brevity and expressiveness of the English expression, the psychological reasons are distinguished, that is «feeling of inferiority» of the German nation after 1945, as well as «lack of thoughts» in a German speaker at the time of «meeting with a foreign word» and nominating a new concept for German. The extralinguistic factor is also emphasized in the article. Since the end of the World War II, the United States have been a country whose culture is actively spreading around the world, while the Germans have experienced a «crisis» of their identity.

Many German linguists conclude that the tendency to increase the vocabulary of the German language with the help of Anglo-American borrowings is taking grotesque forms. This problem has reached the state level. Moreover, it is important to emphasize that the so-called «language policy» is a phenomenon that is characteristic not only of Germany.

It is worth noting that borrowings in different languages affect the enrichment of vocabulary in different ways. In some languages, they did not have such an impact that could significantly affect the vocabulary of the language. In other languages, borrowings in different historical epochs had a significant impact on the vocabulary of the language. Because living language is a constantly evolving phenomenon. Something new comes, unnecessary, superfluous disappears, so for scientists working in the field of lexicology, there are many issues that need to be addressed.

***Keywords:** borrowing, terminology development, extralinguistic preconditions, Anglo-Americanisms, lexicographic sources, semantic development, assimilation, sublanguage, denglish, syntagmatic connections, recipient language.*

Постановка проблеми. Запозичення лексики однієї мови іншою є закономірним наслідком мовних контактів в історії розвитку будь-якої мови. Якщо у минулому збагачення словникового складу німецької мови відбувалося переважно як запозичення з латинської, а пізніше – французької мов, то вже в XIX ст. джерелом нових поповнень стала англійська мова. Вона продовжує впливати на німецьку й сьогодні.

Аналізуючи англійські запозичення, необхідно зауважити, що в англійській мові існують регіональні варіанти – британський, американський, канадський, південноафриканський, австралійсько-новозеландський. З другої половини XX століття особливого значення набуває американський різновид англійської мови, унаслідок чого йдеться більшою мірою про англо-американізм в сучасній німецькій мові. Для простоти опису або зі стилістичних міркувань, крім поняття «англійське запозичення», можуть уживатися синонімічні – «англо-американізм», «англіцизм».

Тема англійських запозичень німецької мови стала об'єктом вивчення для багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів, і інтерес до цієї проблематики з часом не згасає, що свідчить про її багатоаспектність і невичерпність. Мова як явище багатогранне, що постійно розвивається, безперервно постачає лінгвістам новий матеріал для досліджень.

Оскільки процес запозичень істотно впливає на розвиток термінології, важливо виробити підходи, які можна застосувати для аналізу будь-якої субмови чи терміносистеми. Для цього маємо детально вивчити екстралінгвістичні передумови проникнення англійських термінів у німецьку термінологію та мову загалом, виокремити лексико-семантичні групи всередині термінології кожної субмови на основі її горизонтального розчленування, запропонувати періодизацію процесу запозичення англійських термінів з огляду на розвиток науки.

Аналіз останніх досліджень. Англійські запозичення в німецькій мові відомі з XV століття. Багато лінгвістів обумовлювали їх появу значними суспільно-політичними подіями, зокрема Англійською буржуазною революцією та ін. Дослідники звертали

увагу на стабільне зростання кількості англійських запозичень у німецькій мові. Інтенсивний приплив англо-американізмів спостерігався після Другої світової війни. Цій тенденції сприяв поділ території Німеччини на окупаційні зони, дві з яких займали США і Великобританія, унаслідок чого між цими державами і ФРН існувала тісна політична, економічна і культурна взаємодія. Усі англо-американські запозичення, що прийшли в німецьку мову після 1945 року, уже фізично не могли бути зафіксованими в таких авторитетних німецьких лексикографічних джерелах, як словник Дудена, Варіга або Брокгауза.

В останні два десятиріччя спостерігається справжній бум англо-американських запозичень у німецькій мові. Це явище привертає до себе неабиякий інтерес лінгвістів, про що свідчить велика кількість публікацій і досліджень, що констатують зростання кількості англо-американських запозичень. Роботи німецьких науковців, присвячені проблемам англо-американського запозичення, мають в основному констатуючий, описовий характер. Деякі дослідження спрямовані на з'ясування причин, шляхів і різних аспектів англо-американського запозичення. Чимало робіт присвячено дослідженню історії окремих англо-американізмів, їх фіксації в лексикографічних джерелах, семантичному розвитку в мові-рецепторі. Автори цих робіт так чи інакше торкалися питань асиміляції та термінологізації англо-американських запозичень у німецькій мові, проте слід зазначити, що ці питання потребують подальшого вивчення та аналізу.

Мета статті полягає в дослідженні та аналізі причин англо-американських запозичень у німецькій мові.

Виклад основного матеріалу. Що стосується причин використання англо-американізмів у німецькій мові, то, крім вищезгаданих загальних, причини більшості запозичень мають свої особливості. Так, разом зі стислістю і експресивністю англійського виразу називають психологічну причину, тобто «відчуття неповноцінності» німецької нації після 1945 року, а також «відсутність думок» у носія німецької мови в момент «зустрічі з іноземним словом» та при номінації нового для німецької мови концепту. Важливо наголосити і на такому екстралінгвістичному чиннику. З кінця Другої світової війни США є країною, культура якої активно поширюється по всьому світові, тоді як німці переживали «кризу» своєї ідентичності.

Основними сферами запозичень є: 1) техніка: комбайн, комп'ютер, конвеєр, принтер, радар, тендер, трактор, тунель,

файл, фільм; 2) мореплавство: аврал, ватерлінія, дрейф, катер, мічман, трап, шквал, шлюпка, шхуна, яхта; 3) політика, економіка, торгівля: банкнота, бізнес, блеф, бойкот, бос, бюджет, гангстер, долар, лідер, маркетинг, менеджер, мітинг, рекет, чек; 4) спорт: аут, бокс, волейбол, гол, голкіпер, нокаут, раунд, рекорд, спорт, спортсмен, старт, теніс, трек, тренер, фініш, футбол, хокей; 5) одяг, тканини: вельвет, джемпер, піджак, піжама, плед, смокінг; 6) їжа, напої: біфштекс, кекс, пудинг, ром, сандвіч, торт; 7) культура: гумор, джаз, клуб, комфорт [5].

Ці сфери мають особливий вплив на суспільну свідомість. Передусім тут формуються лексика та термінологія мови, поширюючись на інші субмови, у тому числі й на розмовну. Тут маємо справу з так званою «американізацією» суспільства з її як позитивними, так і негативними наслідками для мови та суспільства.

Часто словники не фіксують англіцизмів, незважаючи на їх досить широке вживання. Очевидно, маємо справу зі співвідношенням між мовою та мовленням, між мовною системою та слововживанням. Можливо, йдеться про той випадок, коли частотність уживання слова пов'язана лише з певними обставинами, що спонукають його використовувати, або йдеться про так званий «денгліш».

«Denglich» (Deutsch + Englisch) – сучасний німецько-англійський суржик, що непомітно і практично нестримно заповнює німецьку мову. Численні англіцизми та цілі фрази постійно потрапляють у мову, фактично шар сучасної англійської стає частиною німецької мови. Слід відрізнити англіцизми від денглішу. Денгліш, як правило – нелітературний варіант мови, від якого застерігають мовознавці. Наприклад, речення «Ich habe dir gestern eine E-Mail geschrieben» містить англіцизм, а речення «Ich habe dir gestern geemailt» є прикладом денглішу[1, с. 79].

Таким чином, багато німецьких лінгвістів роблять висновок, що тенденція збільшення словникового складу німецької мови за допомогою англо-американських запозичень набирає гротескних форм. Ця проблема вийшла на державний рівень. Причому важливо підкреслити, що так звана «мовна політика» – це явище, характерне не тільки для Німеччини. Декілька десятиліть тому у Франції вийшов закон про «запобігання засміченню французької мови англійськими словами». Цей приклад наслідували Словаччина і Польща. При цьому органи влади виходили з того, що мова країни відображає її культуру, служить її національній своєрідності.

Однак не слід сподіватися на зменшення термінологічних запозичень з англійської; якщо це й відбуватиметься, то тільки в перспективі, коли наслідки дії закону про захист німецької мови охоплять усі сфери життя, як це сталося з французькою. Навпаки, у термінологічній галузі слід очікувати активної взаємодії і взаємовпливу різних терміносистем, що обумовлено інтеграцією наук та розвитком суспільства. Це стосується зокрема й запозичень з англійської.

Як правило, англломовний термін чи слово входить у німецьку мову зі збереженням правопису та звучання. Однак було б неправильно розглядати проникнення англцизмів у німецьку терміносистему тільки як односторонній процес. При запозиченні відбувається взаємодія англломовного терміну та мови-реципієнта, яка впливає на його адаптацію. З одного боку, структура термінів запозичується в терміносистему німецької мови без **зміни або з незначною зміною їх звукового і графічного оформлення**. **С. Гриньов відзначає зміни на морфологічному рівні при адаптації у німецькій терміносистемі:**

1) Запозичені іменники підпорядковуються правилам німецької мови й уживаються з артиклем: der Cashflow, die Number, das Banking;

2) Дієслова отримують типову для інфінітива флексію – (e)n, відмінюються як слабкі дієслова й утворюють дієприкметники: to check - checken, durchchecken, checkte, gecheckt; to order – ordern, ordernte, geordnet;

3) Запозичені прикметники підпорядковуються системі відміни прикметників німецької мови: kein cooles Getränk, ein portabler PC;

4) Продуктивним є словотвір англломовних термінів, зокрема словоскладання. Слід особливо відзначити тип складних слів, які є структурними модифікаціями запозичених термінів. Часто англійському словосполученню відповідає німецький складний іменник: англ. crisis management – нім. Krisismanagement. Поряд з написанням разом складні слова в німецькій мові можуть бути графічно марковані дефісами між окремими компонентами: англ. art director – нім. Art-Director, англ. investment banking – нім. InvestmentBanking [3, с. 92].

Утім, взаємодія запозиченої англломовної лексики і системи мови-реципієнта відбувається не лише при адаптації, але й реалізується у процесах термінологізації та детермінологізації й потребує окремого більш детального розгляду.

Висновки.

У ході дослідження ми проаналізували місце запозичень у системі сучасної німецької мови та способи їх перекладу українською мовою. Ми розглянули погляди на проблему запозичень, які запропонували В. Бондаренко, Т. Гавриленко, С. Гринев, О. Розен, Г. Цифонун та іншими науковці.

Отже, ми виявили, що під запозиченням варто розуміти, перш за все, слово або словосполучення, які перенесені з однієї мови в іншу через мовні контакти і до певної міри асимілювалося в новому мовному середовищі.

Запозичення слів властиве всім мовам світу на всіх етапах розвитку і є ознакою життєздатності мов, хоча оцінка цього явища не завжди однакова. Тому природним є інтерес учених до етимології лексичних запозичень у мові, до сфери їх вживання, але більшою мірою – визначення причин надмірного захоплення і невиправданого використання запозиченої лексики. Практично кожен учений, який вивчав запозичення, так чи інакше торкався розгляду позамовних (екстралінгвістичних) і власне мовних (інтралінгвістичних) причин запозичення іншомовних слів.

В останні два десятиріччя спостерігається справжній бум англо-американських запозичень у німецькій мові. Це явище привертає до себе неабиякий інтерес лінгвістів, про що свідчить велика кількість публікацій і досліджень, що констатують зростання кількості англо-американських запозичень. Роботи німецьких науковців, присвячені проблемам англо-американського запозичення, мають в основному констатуючий, описовий характер. Деякі дослідження спрямовані на з'ясування причин, шляхів і різних аспектів англо-американського запозичення. Чимало робіт присвячено дослідженню історії окремих англо-американізмів, їх фіксації в лексикографічних джерелах, семантичному розвитку в мові-рецепторі. Автори цих робіт так чи інакше торкалися питань асиміляції та термінологізації англо-американських запозичень у німецькій мові, проте слід зазначити, що ці питання потребують подальшого вивчення та аналізу.

Часто словники не фіксують англіцизмів, незважаючи на їх досить широке вживання. Очевидно, маємо справу зі співвідношенням між мовою та мовленням, між мовною системою та слововживанням. Можливо, йдеться про той випадок, коли частотність уживання слова пов'язана лише з певними обставинами, що спонукають його використовувати, або йдеться про так званий «денгліш».

Утворення нових термінів завдяки запозиченням є найпродуктивнішим способом розширення та збагачення словникового складу мови, зокрема її термінологічних підсистем.

Калькування як один із типів взаємодії мов суттєво відрізняється від звичайного лексичного запозичення: в ньому використовується власномовний матеріал, іншомовне ж слово не переходить у мову-реципієнт, а лише калькується, тобто створюється за зразком мовних одиниць чужої мови шляхом точного перекладу їх складових відповідними морфемами рідної мови.

Дослівний переклад, або переклад «слово в слово», позначає перехід від вихідної мови до мови перекладу, який призводить до створення правильного і ідіоматичного тексту, а перекладач при цьому стежить лише за дотриманням обов'язкових норм мови.

Калькування, транскрипцію і транслітерування як способи запозичення слід відрізняти від однойменних способів перекладу. Не розрізняючись за своїм механізмом, вони розрізняються за своїми кінцевими результатами: при перекладі не відбувається збільшення словника, тоді як при запозиченні у мові з'являються нові словникові одиниці.

Варто зазначити, що запозичення в різних мовах по-різному впливають на збагачення словникового складу. У деяких мовах вони не мали такого впливу, що могло істотно відбитися на словниковому складі мови. В інших мовах запозичення в різні історичні епохи мали настільки істотний вплив на словниковий склад мови, що навіть службові слова, як, наприклад, займенники, прийменники, запозичені з інших мов, витісняли споконвічні службові слова. Оскільки жива мова – явище, що постійно розвивається. Приходить щось нове, зникає непотрібне, зайве, тому для вчених, що працюють в галузі лексикології, залишається багато питань, які вимагають вирішення.

Список використаних джерел

1. Гавриленко Т. Г. Структурно-семантические и функциональные характеристики англо-американизмов в современном немецком языке (подъязык вычислительной техники) : дисс. канд. филол. наук / Т. Г. Гавриленко. Минск, 1990. 180 с.
2. Гончаренко Л. О. З історії вивчення запозичень у німецьку мову // Наукові записки Чорноморського державного університету. Серія: філологічні науки. 2007. Вип. 89 (3). С. 53.
3. Розен Е. В. На пороге XXI века. Новые слова и словосочетания в немецком языке / Е. В. Розен. Москва : Менеджер, 2000. 200 с.

4. Федорець С. А. Мова реклами як джерело поповнення іншомовної лексики / С. А. Федорець // Лінгвістичні дослідження. Науковий вісник. Харків : ХДПУ, 1997. Вип. 3. 140 с.

5. Duden. Wörterbuch der Szenesprachen. Duden-Verlag: Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich, 2000. 224 S.

Тетяна ГОЛОВАЧ,

кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

EXPERIENTIAL APPROACH AS A METHOD OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Abstract. The article based on the analysis of available research presents the theoretical foundations of experiential foreign language learning. The study deals with implementing experiential learning into routine English language classes and observe how it influences the English lessons. It strives to achieve positive effects on the classroom atmosphere as well as students' motivation and learning, it aims to enliven the language classes by trying to use an engaging teaching approach. The theoretical part focuses on the characteristics of foreign language acquisition and principles of experiential learning. Those are relevant and vital areas for practical implementation. The applied part describes implemented experiential activities in English lessons. The main idea of the research states that learning can be a pleasant and enjoyable activity for the students and the teacher as well. The study detects the best method of the natural process of language learning that would be best to implement into teaching activity.

Keywords: *experiential learning, experiential-interactive approach, experiential activities, teaching foreign languages, foreign language acquisition.*

ЕКСПЕРІЄНЦІЙНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. У статті на основі аналізу наявних досліджень представлені теоретичні основи експерієнційного вивчення іноземної мови. У дослідженні йдеться про впровадження досвіду навчання на звичайних заняттях англійської мови та про те,

як це впливає на хід занять з англійської мови. За допомогою експерієнційного підходу можна досягти позитивного впливу на атмосферу в класі, а також на мотивацію та навчання студентів. Експерієнційне навчання визначається як моделювання професійної діяльності майбутніх фахівців. Обговорюється поєднання експерієнційного та інтерактивного підходів, які складають єдиний експерієнційно-інтерактивний підхід. Теоретична частина зосереджена на засвоєнні іноземної мови та принципах досвіду навчання. Це актуальні та життєво важливі сфери для практичної реалізації професійної діяльності майбутніх фахівців. Прикладна частина описує застосування експерієнційного підходу на заняттях англійської мови. Основна ідея дослідження твердить, що навчання може бути приємним заняттям як для студентів, так і для викладача. Дослідження показує, що експерієнційний підхід – це найкращий метод природного процесу вивчення мови, впроваджений у навчальну діяльність.

***Ключові слова:** експерієнційне навчання, експерієнційно-інтерактивний підхід, експерієнційна діяльність, викладання іноземних мов, засвоєння іноземної мови.*

Introduction. The innovative processes taking place in the modern conditions of the globalization of society undoubtedly affect the development in the field of education in general and the intensification of learning a foreign language in particular. The formation of foreign language competence and professional intercultural communication among students becomes extremely important. Language acquisition is a natural process where a language is acquired by transmission from the surrounding environment.

Learning a second language is an intensive experience and it diametrically differs from the mother tongue acquisition since students have to consciously learn the structure, words, and the system of the language.

As V. M. Aleksandrov rightly notes, learning foreign languages should be measured by the ability to cover all the necessary areas and help each student to master a foreign language communicative competence for professional purposes. This competence is the leading one among those ensuring the readiness of university graduates for adaptation and self-realization in the conditions of the world labour market. That is why the decisive direction in the course of learning a foreign language should be the implementation of a communicative approach, which implies the formation of students' communicative

competence, that will allow them to use skills and abilities in future professional activities [4].

So, it is obvious that it is necessary to apply such methods and approaches to learning a foreign language that allow the student to show his/her individuality and contribute to his/her social adaptation. The crucial task of the teacher, in the process of learning a foreign language, is the creation of specific situations of foreign language communication, as close as possible to real conditions. This, in turn, predetermines the significance of our research on an experiential approach to learning foreign languages for special purposes.

Analysis of recent studies

An *Experiential Learning Model* was proposed by David A. Kolb and colleagues at Case Reserve University in the early 1970s [3]. In the Western methodology of learning foreign languages, this model is the most advanced and widespread direction of learning a language, primarily for special purposes. Despite the proven high efficiency of the experiential learning approach to learning foreign languages abroad, it is gaining more and more popularity in Ukraine. It is known that modern Ukrainian students are able to absorb everything new and progressive. That is why they strive to combine the mastery of a future profession with the study of a foreign language to ensure their competitiveness in the international labour market, and experience training is the most developed methodology that allows this to be realized.

When attempting to define experiential learning there is no appropriate definition. Firstly there are many ways in which this term is used and also both expressions – experiential and learning – are very broad in the sense of meaning. Experience is a meaningful engagement with the environment in which we use our previous knowledge to bring new meanings to an interaction [1, p. 21].

Learning can take various forms depending on whether we learn formally or informally, intentionally or unintentionally. Kolb states that learning is the process whereby knowledge is created through the transformation of experience [3 p. 38].

Having variety of views on experience and learning it is not surprising the definition is not easy to capture. When attempting to bring learning and experience together it must be noted that different authors have had different interpretations of what these terms represent as it has been viewed over time. Experiential learning has a variety of fields which it can be used in. Thus, the purpose of this article is to clarify the structure of the experiential approach as a method

of foreign language learning as well as to enliven the language classes by trying to use an engaging teaching approach.

Therefore, some definitions are interested only in defining experiential learning in the context of a certain field, whereas others try to grasp the concept as a complex. For the purpose of this thesis we are especially interested in the field of education and its implementation in foreign language teaching both in experiential courses and every day reality and classroom environment. The following definition can be highlighted as is it the most suitable: «Experiential learning is the process whereby knowledge is created through the transformation of experience» [3, p. 38].

Beard and Wilson suggest that experience and learning mean the same thus experiential learning is a tautology itself and can be defined as «the sense-making process of active engagement between the inner world of the person and the outer world of the environment» [1, p. 19].

Experiential learning involves «whole person through thoughts, feelings and physical activity» [1, p. 2], and Kolb sees the main aim in linking this action with thought through reflection.

David A. Kolb points out that experiential learning requires the involvement of the whole person and continued reflection upon earlier experience in order to achieve deeper understanding and active use of all learner's experiences [p. 26–27]. As mentioned earlier, experiential learning requires «transactions between person and the environment» [3, p. 34].

As noted by O. B. Tarnopolskyi, experiential learning is learning through the experience of purely practical activities carried out by the means of the target language [8]. That is, language acquisition is carried out simultaneously with the process of mastering the content of a particular discipline. Such educational activities have a highly meaningful nature for students, which arouses interest in communication and determines its personal significance. As a result of the formation of the constituents of the inspirational communicative competence, it becomes implicit, that is, involuntary and relatively uncomplicated [5, p. 69].

Research results

Based on the work of modern researchers [1, 2, 3, 4, 6], the main features of experiential learning of foreign languages for special purposes are the following:

- Focused on revealing additional practical opportunities related to the student's future profession, as a result of mastering new skills and abilities. The organization of communication is focused

on the content side of communication, contributes to the development of subject competence.

- Simulation of specific situations is carried out to solve urgent problems. Students learn to use the language in the process of communication itself.

- Active learning methods are used (role-games, business games, brainstorming, discussions, presentations, Internet search for professional information), which allows students to actively participate in obtaining new knowledge.

Noteworthy is the opinion of A. B. Tarnopolskyi, who believes that the listed types of educational activities provide parallel mastery of all types of foreign language speech activity in a complex and the most natural conditions of their integration (it is impossible to prepare an oral presentation without reading the necessary printed or electronic materials, written drawing up of its notes, oral discussions require preliminary reading and listening and a written summing up of their results, etc.) [7, p. 127].

Kohonen draws attention to sharing experience in learning which can be realized through dialogue as educational practice [2, p. 125]. The ability to listen, learn to understand conditions under which learning takes place are the ways to support mutual understanding and develop better educational practice. Kohonen adds three competences which a learner should be guided to develop, these are personal awareness, process, and situational awareness, and task awareness. Kohonen stresses that these competences need to be consciously linked to the teacher's professional development [2, p. 36]. The teacher should be aware of the learners' personal identity, self-esteem, and autonomy and should have a profound understanding of the learning process including his or her self-reflection and intrapersonal skills.

It is aimed at the formation of specific skills and abilities necessary to perform well-defined tasks. This model of learning a foreign language includes all types of speech activity, professionally focused on a specific specialty from the very beginning. The teacher is an assistant and consultant; his/her task is to organize the educational process so that those who study become not only accomplices but also co-authors of the process of their learning. At the same time, it is the interaction between students, in the process of forming and developing new knowledge, that comes to the fore. Teachers must approach the lesson plan with appropriate flexibility due to unforeseen circumstances that may occur in the class. If the teacher provides proper guidance and support students can transform their experience into learning.

Thus, from the foregoing, it can be understood that the effectiveness of experiential training consists of providing the most natural way of mastering languages and communicating, which greatly facilitates the assimilation of a language material and the learning process as a whole.

However, one cannot but agree with the opinion of O. B. Tarnopolskyi, who believes that effective experiential learning a foreign language for special purposes is simply impossible if it is not at the same time interactive. By interactivity in learning, the author understands the process of active interaction of the participants in the educational process both with each other and with the surrounding extracurricular environment and extracurricular sources of information. This ensures the mutual influence of the participants in the educational process on each other and the influence on them of the environment and extra-curricular sources of information through a specially organized cognitive activity that has a pronounced social orientation. Thus, the researcher believes that it is advisable to talk not about the experiential learning a foreign language for special purposes, but about experiential-interactive learning [7, p. 127]. O. B. Tarnopolskyi offers the following definition:

«Experiential-interactive learning of a foreign language for university students for special purposes is training that is implemented through a system of specific types of educational activities. They provide language acquisition and communication as by-products of extra-linguistic activity that simulates the real professional activity of a future specialist».

Experiential-interactive learning of a foreign language for special purposes necessarily requires students to go beyond the educational environment into an extracurricular professional surrounding with the use of academic foreign professional sources of information [7, p. 132].

Thus, having analysed the innovative method of learning foreign languages for special purposes, we can state that experiential learning must be at the same time interactive for the effective implementation of the professional activity of a future specialist.

The purpose of the English activities is to naturally implement them in the training. The intent is to trial a series of a game like activities and to observe the reactions of the students, their ability (and willingness) to communicate and taking part in the activities. A description of these activities follows:

Icebreakers

Tweet your Experience

Objective: Participants are to come up with a tweet and one hashtag that best describes what they hope to experience during their engagement activity i.e. field trip. They should express what they might think/feel/do, etc.

Participants: Individuals or teams of 6 + facilitator

Instructions/Rules: Participants have a collection of 131 words and in 1–2 minutes they must craft the cleverest and compelling tweet and one hashtag they can base on the theme – i.e. experience abroad

Once complete, individuals or teams must share with the entire group their tweets + hashtag.

The facilitator selects the most compelling tweet and awards can be handed out if desired.

Materials Needed: 131 printed words + «#» (cut outs) per individual or group, or use of black/white board with chalk/markers. Standard meeting or lecture room and tables (if using cut outs) required. «Awards» or incentives can be handed out if desired i.e. chocolates, marketing materials (pens, pencils, highlighters, magnets) etc.

Timing: 1–2 minutes for tweet creation + additional time for group discussion. If time allows, switch up the teams and have them work with new individuals.

Outcomes/Goals: Linguistic challenge to test abilities for creativity in a limited amount of time.

A group challenge/dynamic to test tensions or where humour can arise. Identifying different levels of engagement from the group and differing personalities. Getting out of your comfort zone and working under pressure is the challenge [11].

Problem-Solving Activities:

This is Better Than That

Objective: This exercise inspires team creativity in problem solving. The idea is to not make the scenarios too easy so it becomes obvious which objects are the most useful.

Participants: Teams of 4 or more + facilitator

Instructions/Rules: Select four or more objects that are different, or the same objects that look different. Split the participants into even teams. Describe a scenario where each team has to solve a problem using only those objects. This can be hypothetical or fictional such as «You're stranded on a desert island» to «You're saving the world from Godzilla!» Have each team rank the objects based on their usefulness in that specific scenario, along with their reasoning and describe to the entire group.

Materials Needed: Four or more objects in total

Timing: 15 – 20 minutes + time for discussion

Outcomes/Goals: Creative approach to identifying the usefulness of various objects in a given scenario. Forces the group to work together to solve a hypothetical and/or fictional problem [9].

There's More Than One Way to Solve a Problem

Objective: Using multiple methods/approaches to solve a problem.

Participants: Teams of 4 or more + facilitator

Instructions/Rules: Teams are asked to solve specific real-life multidisciplinary problems.

Teams are to use problem-solving strategies to generate ideas and choose the best solution/outcome. Depending on the task, teams can complete comprehensive patent and marketability searches and design prototypes.

Materials Needed: Paper and writing tools. Depending on exercise, can also include Lego, modelling clay, building blocks, tubes, etc.

Timing: 20 minutes + additional discussion time

Outcomes/Goals: Multidisciplinary team based problem solving approach to generate ideas in solving a real-life problem. Creativity will be useful along with participants understanding of how to go about using their skills and those of the team to generate ideas [10].

Conclusions

As a consequence, experiential activities could be recommended to be used as a part of foreign language classes. The chosen activities are not disruptive to the regular syllabus of the English classes. Moreover, it has an undeniable positive influence on group dynamics. The suitable form is a revision lesson where the benefit of natural and entertaining practice can be utilized and alternative way of evaluation can be adopted. However, the traditional method of learning a foreign language should not be underestimated either. Consequently, it is worth combining various approaches, using their strengths to achieve the desired result – the formation of communication skills.

References

1. Beard, Colin, and John P. Wilson. *Experiential Learning: A Best Practice Handbook for Educators and Trainers*. London : Kogan Page, 2006.
2. Kohonen, Viljo, et al. *Experiential Learning in Foreign Language Education*. Harlow : Pearson Education, 2001.
3. Kolb D. *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ : Prentice Hall, 1984. 248 p.

4. Александров В. М. Сучасні підходи до інтенсифікації навчання професійно-орієнтованої англійської мови у вищій школі URL: www.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2010_29_1/Aleksa79.pdf

5. Дегтярьова Ю. В. Теоретичні основи експерієнційного навчання іноземних мов. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*, 2011. №1(1). С. 69–73.

6. Корнева З. М. Концептуальні засади створення підручника в експерієнційній методиці навчання іноземних мов. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*, 2011. № 1 (1). С. 79–83.

7. Тарнопольський О. Б. Експерієнційно-інтерактивне навчання іноземної мови для спеціальних цілей у немовному ВНЗ: сутність підходу. *Вісник ХНУ*, 2010. № 17. С. 125–133.

8. Тарнопольський О. Б. Обучение английскому языку для специальных целей средствами повышения качества языковой подготовки студентов неязыкового вуза. *Наука і освіта: спецвипуск*. 2009. № 7. С. 205–208.

9. www.brown.edu/about/administration/sheridan-center/teaching-learning/effective-classroompractices/interactive-classroom-activities

10. education.cu-portland.edu/teaching-strategies/5-problem-solving-activities-for-the-classroom/

11. www.wrike.com/blog/team-building-games

Галина ГОРУН,

старший викладач кафедри іноземних мов

та культури фахового мовлення

факультету № 2 ІПФПНП

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ СТУДЕНТАМ У ГАЛУЗІ ПРАВА

Анотація. У статті розглядаються особливості викладання англійської мови за професійним спрямуванням майбутнім юристам та аналізуються нові професійно орієнтовані технології навчання. Автор наголошує, що при перекладі юридичних текстів не слід забувати про те, що кожна країна має свою юридичну систему, відповідну юридичну термінологію та свої реалії. У роботі порушується питання використання інтерактивних методів навчання як основного фактору оптимізації процесу опанування студентами іноземної мови за професійним спрямуванням,

що дає можливість поєднувати індивідуальні, парні та групові види роботи.

***Ключові слова:** англійська мова за професійним спрямуванням, інтерактивні методи навчання, юристи, рольова гра, мотивація.*

THE SPECIFICS OF TEACHING ENGLISH TO LAW STUDENTS

Abstract. Foreign language as a means of intercultural communication between specialists of the legal profession is becoming increasingly important in the modern society. Teaching English for professional purposes is primarily based on the professional needs of future lawyers. It is outlined that the purpose of teaching English to future lawyers is to teach students to use linguistic knowledge for record keeping, business meetings on professional topics and speeches in court. The article concludes that students must have some ideas about the use of English in their future jobs, teachers should consider their needs and wants because they are crucial for increasing the students' motivation. The author outlines that the students for a short period of time should learn the fundamentals of several legal systems. There are significant differences between Ukrainian and Anglo-American law-system, and without the basic knowledge of these differences the understanding of special professional vocabulary is impossible. Considerable attention is paid to the translation of legal terms. The article considers the interactive training methods that allow a teacher to combine individual, pair and group work, to develop creativity and to teach students to interact with future colleagues. The author emphasizes the applicability of role-playing games during the lessons of English for professional purposes. Role-playing game that is simulating the future professional activity promotes the development of students' professional skills, develops critical thinking and skills of legal eloquence. The article gives examples of topics for role-playing games, which may be used in the process of the foreign language teaching. They are «The job interview with employer», «Scientific conference», «Symposium», «Trial», «Speech in court», «Judicial investigation» and others. Technology of the role-playing games has the following stages: preparation to the game; the staging; reflection. The role-playing games alter the traditional function of a teacher and students. The author comes to the conclusion that the peculiarity of teaching English for professional purposes to future lawyers

is the taking into consideration the professional distinctiveness, the practical needs and the motivation of students. It is reasonable to use interactive teaching methods that allow to bring the studying to the real conditions and develop students' professional skills.

Keywords: *English for professional purposes, interactive training methods, lawyers, role-playing games, motivation.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток міжнародних ділових контактів та розширення міжнародного співробітництва в різних сферах діяльності приводять до необхідності володіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування спеціалістів будь-якої професії на основі характерних особливостей спеціальності. Тому навчання студентів англійської мови за професійним спрямуванням базується перш за все на врахуванні професійних потреб майбутніх юристів.

Аналіз останніх досліджень. Сьогодні, на думку провідних вітчизняних науковців (В. П. Андрущенко, П. О. Бех, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, Г. В. Онкович, В. Г. Редько та ін.), якість вищої освіти значною мірою залежить від рівня володіння випускниками університетів іноземними мовами. У наш час все більше уваги приділяється аспектам навчання іноземної мови як мови професійного спілкування. Так, проблеми викладання іноземної мови за професійним спрямуванням висвітлені в публікаціях таких авторів, як: О. Г. Поляков, Н. Д. Гальскова, А. Waters, Т. Hutchinson, О. П. Биконя, В. Д. Борщовецька, А. И. Гордеева, Т. М. Корж, Г. А. Гринюк, Т. М. Каменева, Л. Я. Личко, Ю. В. Манько, І. М. Мельник, Н. М. Одегова, О. П. Петрашук, О. М. Середа, В. Ю. Соколов та інші. Проте рівень володіння іноземною мовою у випускників немовних ВНЗ не завжди відповідає сучасним вимогам, що перешкоджає їх успішному працевлаштуванню у майбутньому.

Метою статті є розгляд особливостей викладання англійської мови за професійним спрямуванням майбутнім юристам.

Виклад основного матеріалу дослідження. Курс викладання англійської мови у вищому навчальному закладі є продовженням шкільного, тому навчання англійської мови у вищих навчальних закладах має забезпечити наступність у мовній підготовці студентів та бути професійно спрямованим. Професійно орієнтовану технологію навчання в системі вищої освіти розглядають як систему дидактичних, психологічних та загальнопедагогічних процедур взаємодії викладача і студентів, враховуючи їхні здібності та побажання. Мета навчання іноземної мови

за професійним спрямуванням студентів правових спеціальностей полягає не в тому, щоб забезпечити їх певним набором лінгвістичних знань, а в тому, щоб вони вміли користуватись ними для ведення документації, ділових переговорів з професійної тематики.

Мотивація є одним із найважливіших елементів удосконалення професійного навчання англійської мови, адже студент повинен розуміти, для чого він вивчає англійську мову та як він може використати здобуті знання у майбутньому. Тобто, кінцева мета навчання повинна відповідати окресленим уявленням студента про його майбутню професійну діяльність, стимулювати потребу студента у вивченні іноземної мови як запоруки стати освіченою, культурною, професійною, конкурентноспроможною та успішною людиною.

Головною проблемою навчання іноземної мови за професійним спрямуванням у ВНЗ є те, що студенти фактично за короткий термін повинні оволодіти основами декількох правових систем через те, що існують значні відмінності між українським та англо-американським правом, а без базових знань розуміння спеціальної професійної лексики неможливе. Однією з особливостей професійно-орієнтованого вивчення англійської мови майбутніми юристами є те, що студенти, крім загальнонавчальної міжстильової лексики, вивчають лексику, яка є властивою для певної професійної групи, тобто ту лексику, яка використовується в правовій галузі. При перекладі юридичних текстів не слід забувати про те, що кожна країна має свою юридичну систему, відповідну юридичну термінологію та свої реалії. Так, значні труднощі виникають у студентів під час перекладу юридичних термінів, оскільки термінологія британського, американського та українського права значно відрізняється, і пояснюється це як лінгвістичними причинами, так і різницею у політичній системі. Так, наприклад: місто-графство в Англії – County of city (of town), county – графство, а місто – округ в США – a metropolitan town; county – округ, court of error – апеляційний суд (в деяких штатах США). Терміни «solicitor» і «barrister» існують тільки у британському праві, «counselor» (адвокат) – в США та Ірландії [1]. Крім того, необхідні глибокі знання самого предмету під час перекладу з англійської на українську мову текстів, присвячених проблемам права та законодавства, оскільки інколи потрібно не просто перекласти, а розкрити суть того чи іншого правового явища. Так, складність перекладу американських реалій для студента

полягає в тому, що на відміну від Англії, у США система як державного, так і відповідно, судового устрою не унітарна, а федеральна. Наприклад, в США паралельно існують як федеральні суди – federal courts, так і суди окремих штатів – state courts. Під час перекладу юридичних текстів слід пам'ятати, що багато звичайних слів в юридичних текстах можуть мати термінологічне значення і для того, щоб уникнути помилок, потрібно користуватися відповідними словниками та довідниками. Тому варто звернути увагу студентів на контекст, у якому цей термін вживається.

Сьогодні все більшого поширення набув комунікативний підхід до вивчення іноземних мов, який спрямований на формування умінь та навичок спілкування в тій чи іншій формі (читання, письмо, говоріння, сприйняття мови на слух) і допомагає зняти природну скутість при спілкуванні з іншомовним співрозмовником [2]. За його умов лексична та граматична правильність висловлювання другорядні по відношенню до його мети – комунікації; головний критерій її досягнення – успішна передача або сприйняття потрібного повідомлення. Варто звернути увагу студентів на штампи, кліше, стандартні формули і вирази, які використовуються мовцями в діловому спілкуванні і які вважають стійким «готовим до вживання» матеріалом, що може допомогти студентам краще висловлювати свої думки.

У процесі вивчення іноземної мови студентам доводиться виконувати різноманітні види завдань, а саме: зрозуміти зміст, отримати необхідну інформацію, перекласти або реферувати необхідний матеріал, скласти діалог, висловитись із теми, дати розгорнуту відповідь на питання. Студенти повинні володіти навичками як усного, так і письмового перекладу з іноземної мови на рідну та навпаки; знати особливості культури країн, мова яких вивчається; використовувати словники та довідковий матеріал при перекладі; вміти стисло та точно висловлювати думки рідною та іноземною мовами. Для визначення змісту професійного навчання і підбору навчального матеріалу використовуються наступні принципи: прагматичність; автентичність; професійна адекватність (з урахуванням терміносистеми права та юриспруденції); врахування очікувань самих студентів. Підручники, різноманітні наочні посібники, аудіо- та відеоматеріали, комп'ютерні та технічні засоби, що використовуються під час навчання, дозволяють моделювати іншомовне середовище і стимулювати до спілкування іноземною мовою.

Сьогодні все більшого поширення набувають інтерактивні методи навчання, які дають можливість поєднувати індиві-

дуальні, парні та групові види роботи, значно підвищують рівень володіння мовним матеріалом і внутрішню мотивацію студентів. Суть інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії викладача та всіх студентів. Інтерактивне навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, вирішення певних проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації [3]. В інтерактивних технологіях змінюється схема комунікації в навчальному процесі: важливим стає міжособистісний взаємний мовленнєвий контакт між мовцями. Студент є суб'єктом навчально-виховного процесу. Роль викладача змінюється: він стає спостерігачем, виявляє труднощі, які виникають у студентів, реалізує індивідуальний та диференційований підходи до їх навчання. Викладачеві слід організовувати роботу в такий спосіб, який дав би можливість студентам виявляти творчі здібності, успішність, інтелектуальну спроможність, розвивати креативне мислення та вчитися спілкуватися з іншими людьми. Особливо значення для становлення особистості майбутнього юриста набуває застосування імітаційно-ігрового підходу до організації навчальної діяльності. Рольова гра на заняттях з іноземної мови, що імітує майбутню професійну діяльність, сприяє виробленню у студентів професійних умінь і навичок. Рольова гра дозволяє тим, хто навчається, не тільки відчувати себе у певній комунікативній ролі, а й виявити свої емоції, інтелектуальні здібності, творчу уяву та креативність [4]. Темати для рольових ігор, імітацій у навчанні студентів іноземної мови за професійною спрямованістю можуть бути такі, що пов'язані з їх майбутньою професійною та науковою діяльністю: «Влаштування на роботу: співбесіда з працедавцем», «Наукова конференція, симпозіум», «Судовий розгляд», «Виступ у суді», «Судове розслідування» та інші. Рольова гра, що імітує судовий розгляд, є особливо важливою в навчанні професійної іноземної мови студентів юридичного профілю, адже студенти можуть отримати корисні знання про закон та різні види права, засвоїти техніку опитування учасників судового процесу, розвинути критичне мислення та навички юридичного красномовства, ознайомитись зі специфікою проведення судових розглядів у країнах, мова яких вивчається. Технологія навчання в рольовій грі передбачає такі етапи: підготовка до гри (розподіл ролей, інструктаж учасників гри, підготовка ролей); проведення гри, що включає програвання ситуацій і ролей кожним учасником; рефлексія (аналіз учасниками проведеної гри) [5].

Останнім часом проектна методика як технологія інтерактивного навчання також набуває все ширшого застосування у навчанні іноземних мов. Проектна методика дає можливість оволодіти інформацією, проводити паралелі між культурами різних народів, їх правовими системами, знаходити спільні риси і розбіжності, формувати толерантне ставлення до соціокультурних відмінностей.

Висновки. Особливістю навчання англійської мови за професійним спрямуванням майбутніх юристів є максимальне врахування специфіки професійної сфери. Тому потрібно наблизити зміст та методи навчання до практичних потреб студентів, з обов'язковим урахуванням їхніх інтересів та необхідної мотивації. Варто підбирати навчальний матеріал, що відображає сучасні та професійні проблеми працівників юридичної сфери та шляхи їх практичного вирішення. Доцільно використовувати інтерактивні методи навчання, які дозволяють наблизити навчання до реальних умов та сприяють всебічному розвитку студентів.

Перспективи подальших розвідок за цим напрямом. Численні особливості викладання іноземної мови за професійним спрямуванням потребують свого подальшого дослідження з метою пошуку методів та засобів навчання, які дозволять підвищити рівень мовної підготовки майбутніх юристів, що є однією з умов вдалого працевлаштування.

Список використаних джерел

1. Бесараб Т. П., Павлюк М. М. Особливості перекладу юридичної термінології США та Великобританії / Т. П. Бесараб, М. М. Павлюк // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць / за ред. Л. Л. Тovaжнянського, О. Г. Романовського. Вип. 23–24 (27–28). Харків : НТУ ХПІ, 2009. С. 421–434.
2. Артемьева О. А. Методология организации профессиональной подготовки специалиста на основе межкультурной коммуникации / О. А. Артемьева, М. Н. Makeева, Р. П. Мильруд. Тамбов: ТГТУ, 2005. 159 с. 3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко / за ред. О. І. Пометун. К. : Видавництво А. С. К., 2004. 192 с. 245
3. Азарова Н. В. Інтерактивні технології навчання майбутніх правників / Н. В. Азарова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ПП Жовтий О. О., 2011. Випуск 39. Частина 2. С. 7–13.
4. Яковлева М. Упровадження інтерактивних методів навчання при вивченні іноземної мови у вищому юридичному навчальному закладі / М. Яковлева // Наукові записки. Випуск 132. Серія : педагогічні науки. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. С. 231.

Роксолана ЗАПОТІЧНА,
кандидат економічних наук,
старший викладач
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню специфічного пласту англійської лексики – фразовим дієсловом. Розглянуто особливості процесу вивчення англійських фразових дієслів здобувачами вищої освіти економічних спеціальностей. Актуальність такого дослідження зумовлена частотою вживання фразових дієслів в сучасних англійських наукових та публіцистичних текстах економічного спрямування, що вказує на те, що активне володіння фразовими дієсловами необхідне для вільного спілкування англійською мовою. Крім того, на вибір тематики дослідження вплинув той факт, що дослідження деяких аспектів функціонування та перекладу фразових дієслів, які зустрічаються в професійній лексиці економістів, ще не отримали належної уваги в роботах науковців. У статті проаналізовано труднощі, що виникають під час їхнього вивчення і використання у процесі комунікації, а також запропоновано способи їх подолання. Здійснено огляд низки наукових праць українських та іноземних мовознавців, які займаються різними аспектами вивчення англійських фразових дієслів. Висновки більшості з цих наукових праць вказують на те, що контекстуалізація має важливий позитивний вплив на здатність здобувачів вищої освіти розшифровувати правильне значення фразового дієслова. Зроблено висновок про те, що володіння здобувачами вищої освіти економічних спеціальностей фразовими дієсловами слід розглядати як один з показників сформованості комунікативної компетенції, оскільки поряд з іншими ідіоматичними засобами мови фразові дієслова є важливим і невід’ємним компонентом комунікації носіїв мови. Розглянуто фразові дієслова, які найчастіше зустрічаються у текстах економічного спрямування.

Ключові слова: англійська мова, здобувачі вищої освіти, економічні спеціальності, наукові статті, фразові дієслова.

SOME ASPECTS OF MASTERING ENGLISH PHRASAL VERBS BY UNDERGRADUATES OF ECONOMIC SPECIALTIES

Abstract. The article is devoted to the study of the specific layer of English vocabulary, the so called phrasal verbs. Peculiarities of the process of studying English phrasal verbs by undergraduates of economic specialties have been overviewed in the article. Such a research is important due to the frequency of use of phrasal verbs in modern English scientific and publicistic economic texts, which in turn shows, that active mastery of phrasal verbs is necessary for effective communication in English. In addition, the choice of the research topic has been influenced by the fact that the study of some aspects of the functioning and translation of phrasal verbs, which can be found in the professional vocabulary of economists, have not yet received due attention in the researches of linguists. The difficulties that arise during their study and usage of phrasal verbs in the communication process have been analyzed, as well as ways to overcome them. A review of a number of scientific works of Ukrainian and foreign linguists dealing with various aspects of the study of English phrasal verbs has been performed. The findings of most of these scientific works indicate that contextualization has an important positive effect on the ability of undergraduates to decipher the correct meaning of a phrasal verb. It has been concluded that mastering of phrasal verbs by undergraduates of economic specialties should be considered as one of the indicators of the formation of communicative competence, because phrasal verbs, along with other idiomatic means of speech, are an important and integral component of communication of native speakers. The most often used phrasal verbs in economic texts have been determined.

Key words: *English language, undergraduates, economic specialties, scientific articles, phrasal verbs.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку національної економіки, головним пріоритетом якого є розширення міжнародних зв'язків та контактів України у різних сферах життя, виникає необхідність у професійно спрямованому спілкуванні економістів з іноземними партнерами. Навчання фахової лексики здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей є необхідною умовою досягнення головної мети навчання іноземної мови як засобу спілкування з іноземними партнерами

у професійній діяльності. Таким чином, потреби нашої держави у висококваліфікованих спеціалістах, здатних до встановлення ділових контактів та ділового співробітництва з іноземними партнерами, спеціалістах, що володіють іноземною мовою на фаховому рівні, свідчить про те, що вивчення іноземної мови здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей є важливим та актуальним. Варто звернути увагу на те, що професійна мова економістів має свої лексичні та синтаксичні особливості, тому її розуміння викликає певні труднощі. Ці труднощі пов'язані зокрема і з високою частотою вживання у них фразових дієслів.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичну основу нашого дослідження склали напрацювання таких науковців як Е. Щєбланова, І. Лихошва, О. Бойко, М. Ештокіна, А. Заблотська, О. Литвинов, С. Бурікова та Д. Храменко.

Мета статті – розглянути найпоширеніші методи вивчення фразових дієслів, а також запропонувати способи для запам'ятовування фразових дієслів, які можуть бути використані здобувачами вищої освіти економічних спеціальностей під час вивчення дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування».

Виклад основного матеріалу. Фразові дієслова широко використовуються носіями англійської мови, проте у здобувачів вищої освіти, які вивчають англійську мову як іноземну, виникають деякі труднощі під час їхнього запам'ятовування та використання в усному та писемному професійному спілкуванні.

Слід також зазначити, якщо раніше фразові дієслова використовувались, як правило, в розмовній мові та значно рідше вживались у текстах офіційно-ділового та наукового стилю, то зі збільшенням чисельності фразових дієслів, вони все більше застосовуються в інших сферах, зокрема, і в документах, наукових та публіцистичних статтях з питань економіки та фінансів.

Е. Щєбланова та І. Лихошва, проаналізувавши та порахувавши кількість фразових дієслів у 50 статтях економічного спрямування обсягом приблизно в 500 слів щодо загальної кількості вживаних у них фразових дієслів, з'ясували, що в економічних текстах їх чисельність незначна. Так у статтях, що аналізувались, автори виявили 78 фразових дієслів, з них 30% дієслова, що вживаються з прийменником «to», 20% – з «on», 17% – з «up», 10% – in, 10% – with, 4% – for, 3% – off, 3% – against, 3% – into [1].

У нашому попередньому дослідженні, присвяченому вивченню особливостей перекладу англійських фразових дієслів українською мовою в економічних наукових текстах, здійсненому

на прикладі текстів наукових англомовних статей на тему впливу кредитної діяльності транснаціональних банків на економіку країн Центральної та Східної Європи, ми визначили, що найчастіше у них зустрічаються фразові дієслова «to deal with» («мати справу з чимось», «прийняти або спробувати прийняти щось», «стосуватись чогось», а в економічних текстах може набувати значення «робити щось, щоб вирішити проблему»), «to bail out» («черпати воду з човна або корабля», «стрибати з парашутом», «визволяти з біди», а в економічних текстах – «забезпечити капіталом установу з фінансовими труднощами»), «to slow down» (сповільнитись») [2].

Методи вивчення фразових дієслів розглянуто у наукових працях О. Бойко. Автор пропонує 4 методи: вивчення формування фразового дієслова на базі конкретно взятого; використання лише англійської мови для тлумачення репрезентованої групи фразових дієслів та фразеологічних одиниць із наданням яскравих прикладів як у розмовній мові, так і в контекстуальному аналізі; метод під назвою «challenge your students» – питання-відповідь (здобувач вищої освіти «А» – здобувач вищої освіти «В») або за допомогою заздалегідь підготовлених карток із вивченими фразовими дієсловами та фразеологізмами (викладач – здобувач вищої освіти) із подальшим тлумаченням, поясненням та наведенням здобувачем вищої освіти різних прикладів застосування цієї одиниці; метод «phrasal fork» – складання по пам'яті вивчених фразових дієслів на базі конкретно взятого з наданням прикладу вживання їх у мовленні (речення, діалоги, короткі контексти) [3, с. 88].

М. Ештокіна аналізує особливості навчання фразових дієслів здобувачів вищої освіти, а також торкається труднощів, з якими стикаються здобувачі вищої освіти під час їхнього вивчення. Автор виокремлює наступні методи навчання фразовим дієсловам: категоризація (такий підхід до навчання фразових дієслів полягає в їхній класифікації – здобувачі вищої освіти вивчають правила і згодом відносять фразові дієслова до потрібного типу); аналіз основного (лексичного) дієслова (такий метод полягає спершу у групуванні фразових дієслів на основі простого дієслова: run in, run off, run away, run through, run over, та подальшому виконанні вправ, в яких потрібно підібрати правильний прийменник до основного дієслова); навчання з використанням автентичних текстів (полягає у вивченні фразових дієслів в міру їх появи в тексті, тобто фразові дієслова представлені в контексті, що сприяє їх кращому розумінню і засвоєнню) [4, с. 60–61].

А. Заблотьська розглядає можливі способи вивчення фразових дієслів з точки зору їх структури, граматичних властивостей і семантики. Вона надає такі загальні практичні рекомендації, які можуть бути використані у роботі з фразовими дієсловами зі здобувачами вищої освіти немовних спеціальностей, а саме: орієнтація на список найбільш уживаних фразових дієслів, запропонований навчально-методичним комплексом, що є базовим для дисципліни; введення фразових дієслів з пасивного в активне вживання здобувача вищої освіти; визначення можливості сполучуваності фразового дієслова з іншими словами; висока частотність вживання [5, с. 277].

Складність реалізації на практиці більшості із запропонованих рекомендацій пояснюється обмеженою кількістю годин, відведених на вивчення дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування», розробленої для здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей. На жаль, вищезазначена обставина не дозволяє виділити для вивчення фразових дієслів достатньо часу чи виділити для них окремої теми.

О. Литвинов, С. Бурікова та Д. Храмченко аналізуючи підходи до викладання фразових дієслів у рамках курсів «Ділова англійська мова» для здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей, визначали наступні необхідні складові для кращого їхнього вивчення: – використання автентичних матеріалів; – розробка навчальних посібників, що враховують специфіку викладання іноземної мови для здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей; – систематизація відповідної теоретичної бази; – постійний моніторинг навчального процесу [6, с. 90].

Погоджуючись з позицією вищезгаданих авторів, які вказували на необхідність навчання іноземної мови з використанням автентичних текстів, хочемо наголосити на тому, що використання автентичного матеріалу є одним із найоптимальніших засобів наближення процесу вивчення іноземної мови до реального життя. До того ж, читання автентичних текстів сприяє розвитку комунікативно-пізнавальної мотивації, формує лінгвокраїнознавчу та соціокультурну компетенцію та позитивно впливає на розвиток комунікативних навичок здобувачів вищої освіти. Як і більшість дослідників, на чії праці ми покликалися у нашій статті, ми погоджуємось з важливістю розробки навчальних посібників, що враховують специфіку викладання іноземної мови для здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей. Ми також розробили навчальних посібників, що враховує специфіку

викладання іноземної мови для здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей та може бути використаний всіма, хто використовує англійську мову у практичній діяльності в галузі економіки, під назвою «English for Specific Purposes: Economics in Use. (Англійська мова для спеціальних цілей: Економіка у практиці)». Розроблений нами посібник складається з восьми уроків (Units), що охоплюють широке коло економічних тем. Кожен урок містить вправу «Complete the following text with the correct prepositions», виконання якої, серед іншого, дозволить краще засвоїти фразові дієслова, проаналізувати як значення фразових дієслів може змінюватись від контексту та розвинути у здобувачів вищої освіти творчий підхід до їхнього перекладу.

Висновки. Підсумовуючи усе вищесказане, вважаємо, під час навчання англійської мови здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей не можна ігнорувати фразових дієслів, незважаючи на труднощі, що виникають у процесі їхнього вивчення. Цей значний пласт лексики виражає поняття, необхідні для спілкування. Таким чином, процес вивчення фразових дієслів сприяє формуванню та розвитку мовної комунікативної компетенції, що, в свою чергу, є основною метою викладання навчальної дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування», яка є важливим компонентом освітньо-професійної програми, розробленої для підготовки здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей.

Список використаних джерел

1. Щербанова Е., Лихошва И. 2019. Особенности использования фразовых глаголов в экономических текстах. URL: <https://docplayer.ru/48712160-Osobennosti-ispolzovaniya-frazovyh-glagolov-v-ekonomicheskikh-tekstah.html>
2. Запотічна Р. 2021. Особливості перекладу англійських фразових дієслів українською мовою в економічних наукових текстах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. № 50.
3. Бойко О. 2020. Важливість та методи вивчення фразових дієслів та фразеологічних одиниць у викладанні англійської мови. *Збірник науково-методичних праць «Проблеми сучасної освіти»*. Випуск 10. с. 84–90.
4. Ештокина М. 2018. Особенности обучения фразовым глаголам студентов-лингвистов. *Наука, образование и культура*. № 1 (25). с. 59–62.
5. Заблотская А. 2015. Изучение структурно-семантических и грамматических особенностей фразовых глаголов английского языка студентами неязыковых специальностей. *Филология и культура*. № 4 (42) с. 274–278.
6. Litvinov A., Burikova S., Khrumchenko D. 2017. Phrasal verbs as learning material in Business English courses for students majoring in Linguistics. *Training Language and Culture*. С. 84–98.

Н. ІВАСІВ, О. ОЛЕНЮК, Н. РУБЕЛЬ,
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ІНШОМОВНОГО ПИСЬМОВОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Анотація. У статті розглянуті особливості навчання майбутніх фахівців природничих спеціальностей іншомовному письмовому професійному спілкуванню. Особливу увагу приділено питанню необхідності формування навичок письмового професійного спілкування у процесі їх іншомовної професійної підготовки.

Ключові слова: професійна підготовка, іншомовне професійне спілкування, іншомовне письмове професійне спілкування.

Abstract. The article deals with the specific features of teaching foreign language professional written communication to specialists majoring in sciences. Special attention is given to the issue of developing of foreign language professional written communication skills in the process of foreign language professional training of future specialists majoring in sciences.

Key words: professional education, foreign language professional communication, foreign language professional written communication.

THE SPECIFICS OF TRAINING FUTURE SPECIALISTS IN NATURAL SPECIALITIES IN FOREIGN WRITTEN COMMUNICATION

Постановка проблеми. Розвиток та розширення міжнародних контактів України та необхідність налагодження співпраці у різних галузях вимагають від вітчизняних фахівців високого рівня володіння іноземною мовою, а особливо іноземною мовою професійного спілкування. Це зумовлює необхідність підвищення рівня професійної підготовки фахівця, а саме такої її складової, як іншомовна професійна підготовка. Іншомовна професійна підготовка – важливий елемент професійної підготовки майбутніх фахівців природничих спеціальностей. Галузевим стандартом вищої освіти України визначено головні завдання професійної підготовки майбутніх фахівців природничих спеціальностей. Одне з першочергових – формування готовності до здійснення

ефективної комунікативної взаємодії в умовах іншомовного професійного середовища, тобто до професійного спілкування в іншомовному середовищі [1, с. 12].

Стан дослідження. Ми підтримуємо думку науковця Морської Л. І., що володіння іноземною мовою професійного спілкування стало однією з найнеобхідніших потреб успішної професійної діяльності майбутнього фахівця, що зумовило необхідність напрацювання нових підходів до організації навчання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах, де здійснюється підготовка фахівців природничих спеціальностей [3, с. 1].

Виклад основного матеріалу. Процес навчання іншомовного професійного спілкування, як основної складової іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців природничих спеціальностей, передбачає формування у них знань, вмінь і навичок у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: читання, письма, слухання і говоріння. Зазвичай, коли йде мова про навчання спілкуванню, спостерігається переважання формування навичок власне двох із зазначених видів діяльності: слухання і мовлення. Адже, зараз основна увага приділяється усному спілкуванню, як засобу досягнення максимального успіху у цьому процесі. Оцінювання рівня сформованості навичок спілкування здійснюється на основі вміння студента розмовляти іноземною мовою, а саме розуміння ним усної запропонованої інформації і вміння подати свою. Проте, іншомовна професійна підготовка фахівців передбачає спілкування не тільки в усній формі, але й у письмовій, а саме вміння здійснювати іншомовне професійне письмове спілкування. Особливу актуальність цього зумовила пандемія Covid-19, адже кількість професійної письмової документації іноземною мовою зросла в рази.

Письмове спілкування використовується у випадку необхідності спілкування з відсутніми співрозмовниками, які перебувають на відстані або рознесені в часі. Такий вид мовлення здійснюється за допомогою писемних текстів. Особливістю письмового спілкування є його повна розгорнутість, чіткість, логічність. Адже відсутність співрозмовника часто усуває можливість будь-якого уточнення з боку комунікатора на вимогу реципієнта [4, с. 5]. Для досягнення максимальної успішності письмового спілкування необхідним є дотримання наступних вимог [5, с. 12]:

1. Повідомлення повинне бути зрозумілим (значення слів у писемному повідомленні повинно бути однозначним).

2. Повідомлення повинне містити всю необхідну одержувачеві інформацію (в одержувача не повинні виникати додаткові запитання).

3. Повідомлення повинно бути написане коректно (не повинно бути ніяких помилок у написанні, пунктуації, граматиці тощо).

4. Повідомлення повинно бути укладене так, щоб одержувач не затратив багато часу для розуміння.

5. Повідомлення повинно сприяти налагодженню дружніх стосунків між відправником і одержувачем.

Багаторічні спостереження науковців свідчать про те, що у навчанні іноземної мови як правило переважають репродуктивні види письмових робіт – диктант та переказ, які не можуть забезпечити повноцінного навчання іншомовному професійному письмовому спілкуванню [2, с. 1]. Такі види робіт формують у майбутнього фахівця здатності до самостійної професійної діяльності, адже вони обмежують спілкування готовими фразами, висловами тощо, тобто майбутній фахівець досягне лише репродуктивного рівня розвитку його професійних умінь і творчих здібностей в іншомовному професійному спілкуванні. У ситуаціях професійного спілкування він намагатиметься користуватись цими готовими фразами-кліше, що значно обмежуватиме його можливості, гальмуватиме процес спілкування. Ми підтримуємо думку науковця Глазунової Т. В., що навчання письмовому спілкуванню вимагає від викладача застосовувати нові підходи у процесі іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців загалом, а фахівців природничих факультетів, зокрема. Одним з таких методів є використання засобу учбового спілкування «діалог-журналу», який широко використовується в Англії та США для навчання письмового спілкування рідною та іноземними мовами [2, с. 2]. Застосування такого засобу дозволить урізноманітнити навчання професійному письмовому спілкуванню іноземною мовою та дозволить заповнити нішу у письмовому спілкуванні викладача і студента, особливо в умовах значного скорочення аудиторних навчальних годин, збільшення годин для самостійної роботи, дистанційного навчання. За умови використання «діалог-журналу» реалізується особистісно-діяльнісний підхід в навчанні іншомовного професійного письмового спілкування, адже застосування «діалог-журналу» забезпечує інтерактивність спілкування [1, с. 3]. Науковець дотримується думки,

що у процесі підготовки майбутніх фахівців до письмового спілкування доцільним є застосування двох жанрів: приватного листа, «діалог-журналу». На нашу думку, у підготовці майбутніх фахівців природничого профілю, застосування жанрів приватного листа і «діалог-журналу» можливим і доцільним є лише на початковому етапі навчання, адже для забезпечення можливості повноцінного спілкування у майбутній професійній діяльності важливим є рання спеціалізація. Тому, на наступному етапі іншомовної професійної підготовки доцільним вважаємо застосування жанру ділового листа та вивчення текстів ділових документів. Задля досягнення високого рівня сформованості навичок іншомовного професійного письмового спілкування доцільним є також збільшення кількості годин на вивчення іноземної мови професійного спілкування. Особливо важливим було б збільшення кількості годин для студентів старших курсів. Адже, успішність формування навичок іншомовного професійного письмового спілкування забезпечується володінням студентом, майбутнім фахівцем природничих спеціальностей, професійною термінологією рідною мовою. А вивчення студентами іноземної мови професійного спілкування лише на першому та другому курсах, як є у багатьох ЗВО, не дає їм такої можливості.

Висновки. Значне зростання зацікавленості студентів природничих спеціальностей вивченням іноземної мови професійного спілкування зумовлене бажанням стати висококваліфікованим фахівцем у своїй галузі з високим рівнем знань, вмінь і навичок спілкування іноземною мовою в усній та письмовій формі, конкурентноздатними на вітчизняному та закордонному ринку праці. Оптимізація навчальних планів і програм підготовки майбутніх фахівців природничих спеціальностей відповідно до нових реалій та вимог часу сприятиме підвищенню професійного рівня фахівців та дозволить їм здійснювати їм свою професійну діяльність на високому рівні.

Список використаних джерел

1. Галузевий стандарт вищої освіти МОНУ. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра і спеціаліста з напрямку підготовки «Екологія». К. : МОНУ, 2008. 12 с.
2. Глазунова Т. В. Навчання письмового спілкування англійською мовою із застосуванням «Діалог-журналу» (II курс мовного педагогічного вузу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02/ Т. В. Глазунова. Київ, 1997. 19 с.

3. Морська Л. І. Формування вмінь професійного спілкування англійською мовою у студентів факультету фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. Наук : спец. 13.00.02.01 / Л. І. Морська. Київ, 2001. 20 с.

4. Camp S. C. College Communication / Camp S. C., Satterwhite M. L. Glencoe : McGraw-Hill, Columbus, Ohio, 2003. 450 p.

5. Locker K. O. Business and Administrative Communication. Irwin/McGraw-Hill, The Ohio State University, 2000. 694 p.

Мар'яна КАЩУК,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СТРАТЕГІЇ УСПІШНОГО ВИКЛАДАННЯ ОНЛАЙН

Анотація. Щоб бути ефективним викладачем в Інтернеті, необхідно дотримуватися певних практик, яких сьогодні існує чимало, і кожен викладач може дібрати для себе ті методи викладання, які будуть найбільш ефективними у викладанні тої чи іншої дисципліни. У статті запропоновано деякі стратегії успішного викладання онлайн. Наголошено, що одним з найважливіших факторів успішного онлайн-викладання є безперервна робота викладача над собою. До того ж, хороше навчання ґрунтується на прийнятті рішень – як реагувати та взаємодіяти зі студентами, підбирати навчальні програми, організовувати навчання та використовувати комунікаційні стратегії. Зазначено, що хороші рішення визначаються перехрестям змісту знань, педагогічних знань, культурної обізнаності та самосвідомості.

Ключові слова: онлайн-викладання, викладач, студент, стратегії, Інтернет-платформа, методи.

STRATEGIES FOR SUCCESSFUL ONLINE TEACHING

Abstract. To be an effective teacher on the Internet, it is necessary to follow certain practices, which there are many today, and each teacher can choose for himself the teaching methods that will be the most effective in teaching a particular discipline. The article offers some strategies for successful online teaching. It is emphasized that one of the most important factors of successful online teaching is the continuous work of the teacher on himself. In addition, good learning is

based on decision-making – how to respond and interact with students, select curricula, organize learning and use communication strategies. It is noted that good decisions are determined by the intersection of the content of knowledge, pedagogical knowledge, cultural awareness and self-consciousness. Some advice and strategies for being a successful online teacher are offered in the article. Thus, in order to be good at teaching online one must be original and real, one must show his or her face, be simple and state his or her demands, be organized and concise, ask for feedback and set good relations with each student, as well as be patient. The combination of strategies mentioned above can lead to effective and productive online teaching and learning.

Key words: *online teaching, teacher, student, strategies, Internet platform, methods.*

Постановка проблеми. В сучасному світі інколи важко адаптуватися до нових змін, які стрімко відбуваються практично в усіх галузях життєдіяльності людини, зокрема і в освіті. Виклики сьогодення змушують переглянути і проаналізувати усталені норми і правила з метою удосконалити традиційні методики викладання та навчання, або запропонувати суттєво нові підходи до навчального процесу. В час пандемії COVID-19 ми стикнулися з новою реальністю, яка внесла суттєві корективи у сферу освіти і докорінно змінила обличчя навчання, перемістивши викладачів і студентів з аудиторій в Інтернет-простір. На жаль, онлайн-викладання відрізняється від звичного викладання у багатьох аспектах. Традиційні вчителі змушені вивчати нові методи і вдаватися до нових практик, з метою ефективного виконання поставлених перед ними завдань освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні і практичні аспекти дистанційного навчання були розглянуті в дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених: В. Баженова, П. Марков, К. Колос, В. Куклев, В. Ващенко, Д. Аветисян, А. Мелюхін, J. Adams, G. Норре, J. Kettunen та інші.

Метою нашого дослідження є запропонувати деякі стратегії успішного викладання онлайн.

Виклад основного матеріалу. Безперечно, одним з найважливіших факторів успішного викладання онлайн є безперервна робота викладача над собою. Адже, пошук нових методик і стратегій, підходів і практик у викладанні є запорукою ефективного проведення будь-якого заняття, традиційного чи дистанційного.

Так звана «цифрова класна кімната» відкриває перед викладачем багато невідомого, здебільшого завдяки відносній новизні

порівняно з традиційними методами навчання. Щоб бути ефективним викладачем в Інтернеті, необхідно дотримуватися певних практик, яких сьогодні існує чимало, і кожен викладач може дібрати для себе ті методи викладання, які будуть найбільш ефективними у викладанні тої чи іншої дисципліни. При правильному поєднанні тематичного навантаження та відповідних Інтернет-ресурсів можна провести онлайн-заняття так само продуктивно і цікаво, як і традиційне заняття в аудиторії [4].

Цілком погоджуємося з думкою Ронди Бонді, що «відмінне викладання в Інтернеті не базується на здатності орієнтуватися у різних Інтернет-платформах чи створювати документ Google. Хороше навчання ґрунтується на прийнятті рішень – як реагувати та взаємодіяти зі студентами, підбирати навчальні програми, організовувати навчання та використовувати комунікаційні стратегії. Цей принцип справедливий яку фізичному, так і у віртуальному просторах». На думку дослідниці, хороші рішення визначаються перехрестям змісту знань, педагогічних знань, культурної обізнаності та самосвідомості. Відмінне навчання коріниться в тих рішеннях, які формуються цими чотирма елементами [1].

Викладач – модератор навчального процесу; особа, яка мотивує, задає тон заняттю, створює атмосферу заняття; зрештою, це особа, яка в цілому формує середовище, в якому і він, і його учні чи студенти почуватимуться комфортно та спроможними до дистанційного викладання та навчання. Адже, відмінності між традиційним викладанням та онлайн-викладанням є досить показовими. Одна справа – дивитись на обличчя свого студента та спілкуватися з ним, використовуючи мову тіла та тональність, а інше – спілкуватися, просто бачачи його на веб-камері. Ось чому «новому вчителю» онлайн-навчання потрібно адаптуватися до цього нового середовища.

Наведемо деякі поради та стратегії успішного викладання онлайн.

– *Будьте справжніми і оригінальними.* Спроба застосувати стиль іншого вчителя не завжди спрацює. На нашу думку, краще використовувати ті підходи, які приносять вам задоволення, і які можуть викликати інтерес у учнів. Таким чином, шанси на успішне навчальне середовище покращуються.

– *Покажіть своє обличчя.* З досвіду можемо стверджувати, що лекційні відеоролики чи практичні заняття, що демонструють обличчя викладачів, ефективніші, ніж прості слайд-шоу. Тож, слід поєднати слайди з відеозаписом себе [5].

– Будьте простими. Коли справа стосується дистанційного навчання, простота часто є ключовим фактором. Метою повинен бути якнайпростіший доступ до всіх інструктажів. Завдання можуть бути технологічно простими для виконання, але все одно вимагають глибоких знань. Простий процес може дозволити учням отримати доступ до своєї роботи та завершити її на смартфоні або смарт-пристрої, якщо комп'ютер недоступний чи немає хорошого доступу до Wi-Fi [6].

– *Вкажіть свої умови.* Перш ніж розпочати заняття в Інтернет-класі, необхідно чітко вказати студентам умови навчального процесу. Ці умови повинні включати все – що ви вимагаєте від них, як студентів, а також те, що студенти можуть очікувати від вас, як їх викладача. Умови можуть окреслювати терміни виконання завдань, оцінювання, тематику занять і типи завдань, тощо [4].

– *Будьте гнучкими.* Гнучкий інструктаж означає, що студентам надається можливість висловити своє розуміння різними способами, і що не існує жодного фіксованого способу виконання завдання. Їм надається вибір та варіанти, щоб продемонструвати розуміння. Це дає студентам відчуття вибору та контролю в процесі, що своєю чергою, збільшує шанси на те, що робота буде закінчена, і що вона буде якісною.

– *Будьте організованими.* Повинна існувати логіка щодо послідовності завдань. Створення інфографіки та блок-схем зменшує когнітивне навантаження занадто великої кількості тексту. До того ж, можна вставити гіперпосилання в документи, що дозволяють студентам отримати доступ до матеріалу.

– *Будьте лаконічні.* Потрібно чітко і доступно повідомляти, що потрібно робити, щоб аудиторія могла зрозуміти. Це настільки важливо через те, що студенти перевантажені вказівками та завданнями, які необхідно виконати з різних предметів. Коли з ними говорити особисто, можна словесно підтвердити те, що потрібно зробити, але це не завжди можливо у віддаленому форматі [6].

– *Попросіть відгук.* На певному етапі навчального процесу необхідно обов'язково попросити студентів прямих і чесних відгуків про хід занять. Цей відгук повинен охоплювати все – від змісту до методів навчання, та вказати на ті етапи заняття, які потребують вдосконалення.

– *Встановіть хороші стосунки з кожним студентом.* Студенти, які навчаються онлайн, іноді можуть відчувати себе самотніми

в цифровому класі, тож слід докласти зусиль, щоб встановити хороші контакти з кожним студентом. З цією метою можна використовувати поєднання різних методів спілкування, включаючи персоналізовані відповіді на їх дописи на форумах та електронні листи, адресовані лише одному студенту [4].

– *Використовуйте поєднання інструментів навчання.* У наші дні нам пощастило з технологією створення віртуальних навчальних середовищ, які дозволяють нам співпрацювати та взаємодіяти так само добре, як і в навчальній аудиторії. Кращі онлайн-викладачі використовують і синхронний, і асинхронний види діяльності, створюючи поєднання традиційних стилів онлайн-навчання з новими, більш спільними аудіо- та візуальними інструментами. Робота з різноманітними видами діяльності робить зміст більш цікавим та захоплюючим, збільшуючи взаємодію студентів як з викладачем, так і з іншими студентами [3].

– *Будьте терплячими.* Цей фактор часто ігнорують, але здатність до терпеливості значною мірою вказує на те, наскільки викладач ефективний. Це може безпосередньо вплинути на загальні результати – як для самого викладача, так і для студентів. Правильна технологія, безумовно, може полегшити навчання в Інтернеті. Але студентам потрібно більше, ніж хороші технології: їм також потрібна підтримка, співпереживання та людський зв'язок, якого сама лише технологія не пропонує [4].

Висновки. Безперечно, вище вказаний перелік стратегій успішного викладання онлайн можна ще продовжити на чимало пунктів. Адже, кожен викладач-професіонал має в своєму арсеналі оригінальні та цікаві методи і прийоми викладання свого предмета, які мотивують, навчають, сприяють розвитку різних навичок і вмінь, необхідних для майбутньої професійної діяльності студентів.

Викладач завжди повинен бути готовим до нових викликів, безупинно займатися самоосвітою і удосконалювати свої вміння, пов'язані з викладанням своєї дисципліни, а також вміння працювати на різних Інтернет-платформах. Можливо, той чи інший викладач задоволений своїми здібностями викладання, але цього недостатньо, якщо він хоче бути хорошим онлайн-викладачем. З метою покращити ефективність викладання та успішно адаптуватися до електронного навчання, можна відвідати деякі курси та веб-семінари. Здобуті навички користування інформаційними технологіями для успішного проведення онлайн-занять сприятимуть особистій сатисфакції викладача, підвищенню

його рівня мотивації. Своєю чергою, заняття із використанням різноманітних прийомів, які пропонують новітні технології, сприятимуть позитивному фідбеку з боку студентів, якого завжди очікує викладач.

Список використаних джерел

1. Bondie R., Zusho A. Differentiated Instruction Made Practical: Engaging the Extremes through Classroom Routines. 1st Edition. Available at: <https://www.slideshare.net/cbp1cfii0ds/pdf-differentiated-instruction-made-practical-engaging-the-extremes-through-classroom-routines-ready>
2. Boundreau E. What makes an excellent online teacher? 2020. Available at: <https://www.gse.harvard.edu/news/uk/20/07/what-makes-excellent-online-teacher>
3. Cooper S. 5 strategies to improve your online teaching. 2016. Available at: <https://elearningindustry.com/5-strategies-improve-your-online-teaching>
4. Cooper S. 10 Best Practices to be an Effective Online Teacher. Available at: <https://elearningindustry.com/10-best-practices-effective-online-teacher>
5. Coronavirus: 14 simple tips for better online teaching. 2020. Available at: <https://theconversation.com/coronavirus-14-simple-tips-for-better-online-teaching-133573>
6. Mitchell L. 6 Strategies for Successful Distance Learning. 2020. Available at: <https://www.edutopia.org/article/6-strategies-successful-distance-learning>

Оксана КЛАК,

кандидат філологічних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФОРМИ Й МЕТОДИ РОБОТИ З ІНШОМОВНИМ НАУКОВИМ ТЕКСТОМ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Анотація. У статті з'ясовано основні ознаки фахових наукових текстів (зокрема структурні, змістові й мовні особливості), визначено їх роль у забезпеченні конкурентоздатності майбутнього фахівця на ринку праці. У роботі проаналізовано етапи роботи над іншомовними науковими текстами у процесі вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням», які передбачають систему репродуктивних і творчих вправ і завдань.

Визначено труднощі, які виникають під час кожного етапу, та шляхи їх подолання, зокрема передбачено напрямки практичної

роботи з фаховою термінологією і фразеологією, граматичними особливостями текстів наукового стилю, їх стилістичною та жанровою специфікою, описано методику анутовання й реферування іншомовного наукового тексту українською мовою.

Ключові слова: *іншомовний фаховий текст, науковий стиль, наукова мовленнєва компетентність, термін, мова.*

FORMS AND METHODS OF WORKING WITH FOREIGN LANGUAGE SCIENTIFIC TEXT IN LESSONS ON THE UKRAINIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES

Abstract. The article clarifies the main characteristics of professional scientific texts (including their structural, semantic and linguistic features), identifies their role in ensuring the competitiveness of future professionals in the labor market. The paper analyzes the stages of work on foreign language scientific texts in the process of studying the discipline «Ukrainian language for professional purposes», which provide a system of reproductive and creative exercises and tasks.

The difficulties that arise during each stage and ways to overcome them are identified, in particular the directions of practical work with professional terminology and phraseology, grammatical features of scientific style texts, their stylistic and genre specifics, the method of annotation and abstracting of foreign scientific text in Ukrainian is described.

Key words: *foreign language professional text, scientific style, scientific speech competence, term, language.*

Постановка проблеми. На сьогодні підготовка висококваліфікованого фахівця передбачає не лише оволодіння ним відповідними знаннями з майбутньої спеціальності, професійно орієнтованими уміннями й навичками. Невід'ємною ознакою загальної освіченості й професіоналізму є мовна (мовленнєва) компетентність, яка реалізується не тільки в досконалому володінні усним і писемним діловим мовленням, засвоєнні ділової фразеології професійного спілкування в її парадигматичних і синтагматичних зв'язках, а й в опануванні поняттєвої сфери обраної спеціальності, вербально представленої засобами національної термінології (системи термінів у двох взаємопов'язаних сферах

її існування: фіксації та функціонуванні) [6, с. 10]. Професійний розвиток, удосконалення фахових (а також мовної (мовленнєвої) компетентностей, понятійно-категорійного апарату, залучення до наукових дискусій тощо неможливе без ознайомлення з новітніми розробками як українських, так і зарубіжних учених.

Аналіз останніх досліджень. У вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці й дидактиці питання фахових текстів, їх перекладу, особливості роботи з галузевими терміносистемами розглядали О. Безлюдний, С. Бондар, І. Василенко, С. Вовчанська, Л. Гоффман, О. Гришина, Р. Іваницький, В. Комісаров, Т. Кравчина, О. Огуй, О. Радзівська тощо. Проте поза увагою науковців було вивчення особливостей організації роботи здобувачів вищої освіти з іншомовними науковими текстами на заняттях з української мови за професійним спрямуванням.

Метою статті є з'ясування особливостей іншомовного наукового тексту та форм і методів роботи з ним у процесі вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням».

Виклад основного матеріалу. Загальноприйнятим у сучасній лінгвістиці є розуміння тексту як певного писемного чи усного масиву, лінійної послідовності висловлень, об'єднаних у тематичну і структурну цілісність. З-поміж зв'язків, які існують між його елементами, виділяють логічні, тематичні, смислові, сюжетно-композиційні та формально-граматичні. Як зазначає А. Загнітко, текст є серединним елементом процесу комунікації (комунікативного акту) – автор (адресант) → текст → читач (адресат) – і виявляє свою специфіку у двох вимірах: кодуванні й декодуванні. Щодо мовця (автора, адресанта) текст є кодовою величиною, оскільки мовець кодує певну інформацію з метою її донесення до читача (адресата), використовуючи при цьому наявні засоби. Для сприйняття вміщеної в тексті інформації читач повинен її декодувати [3]. Важливого значення набуває процес кодування й декодування наукового тексту у процесі набуття фахових і мовних (мовленнєвих) компетентностей здобувачами вищої освіти.

Реалії сьогодення висувають до майбутнього висококваліфікованого фахівця низку вимог, серед яких – володіння актуальною науковою інформацією й досконале оперування нею. На конкурентоздатність спеціаліста на ринку праці впливає його вміння орієнтуватися в багатомовному науковому просторі, а отже, володіти відповідними компетентностями для читання, розуміння, опрацювання фахового тексту, написаного не лише рідною,

а й іноземною мовою, створення на його основі фахового тексту українською мовою.

Фахові (або спеціальні, професійно орієнтовані) тексти є сферою функціонування фахових мов і репрезентують конкретні випадки професійної комунікації. На думку С. Вовчанської, такі тексти є «комплексними одиницями, що, з одного боку, складаються з соціальних, ситуативних і тематичних факторів та, з іншого, текстових структур, рівнів стилю та формальних ознак. Вони є більш комплексні за інші тексти, оскільки підпорядковуються певним критеріям, які їм нав'язує сам фах, наприклад, суворі плани побудови тексту або надання переваги визначеним синтаксичним та семантичним структурам» [2]. Власне фаховий текст є віддзеркаленням діяльності людини, «інструментом або результатом здійсненого мовно-комунікативного процесу» [7, с. 119], пов'язаного з цією діяльністю. Інтегральними (і водночас визначальними) ознаками фахових текстів є їхня співвіднесеність із певною частиною екстралінгвістичної дійсності (фаховою сферою), строго визначена структура, насиченість фаховою лексикою та фразеологією, перевага певних синтаксичних моделей тощо. Диференційними ознаками професійно орієнтованих текстів вважають характер фахової інформації, яку вони презентують, функціональну спрямованість, що виявляється у зверненні до адресата з неоднаковою фаховою компетенцією, а також прагматична настанова автора, яка полягає у змінюванні або формуванні погляду реципієнта на предмет [2].

Таким чином, спеціальний (фаховий) текст є багаторівневою структурою, ефективно та успішно сприйняття якого зумовлене насамперед професійним запитом читача та його спеціальними знаннями. Спеціальний текст імітує певний тип комунікації [5, с. 242].

Роботу з професійно орієнтованим текстом організують під час вивчення спеціальних дисциплін, на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням, а також на заняттях з української мови за професійним спрямуванням, проте зміст, форми, методи й прийоми такої роботи суттєво відрізняються.

У процесі вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» у немовних закладах вищої освіти така робота передбачає кілька етапів – від репродуктивних до продуктивних (творчих) завдань.

Початковим етапом вважаємо читання й переклад (усний і письмовий) автентичних фахових текстів українською мовою.

Попри те, що такі види роботи використовують під час вивчення іноземної мови, на заняттях з української мови за професійним спрямуванням вважаємо за необхідне зосередити увагу на повноті й адекватності сприймання іншомовного тексту, якості його засвоєння, а також на відповідності перекладу нормам сучасної української літературної мови, стилістиці українського наукового тексту.

Іншомовному науковому тексту властиві загальні ознаки тексту – цілісність і зв'язність. Кожен елемент його структури пов'язаний з попередніми й наступними. Процес сприйняття тексту є поступовим, не одномоментним, він відбувається з переходом до наступного елемента, супроводжується пропуском кількох елементів чи ретроспекцією до вже засвоєних частин. При цьому читач може стикатися з певними перешкодами в декодуванні інформації, викладеної в тексті. Такі бар'єри пов'язані з нерозумінням значення певних слів, словосполучень (зокрема, термінологічних сполучень слів, професіоналізмів, фразеології іншомовного наукового тексту), речень та зв'язків між ними. Як зауважує Т. Кравчина, «нерозуміння слів і окремих висловів у тексті – явище небезпечне і небезпечне саме тим, що в більшості тих, хто сприймає текст, не виникає потреби дізнатися значення слова або вислову» [4]. Здатність заповнити ці лакуни відповідною інформацією залежить від особистого досвіду реципієнта, багатства його словникового запасу.

У процесі сприйняття іншомовного тексту важливо звернути увагу і на ті зв'язки й відношення, які існують між його одиницями (реченнями), зокрема на те, якими смисловими й граматичними зв'язками поєднані речення й окремі мікротеми, як система мікротем допомагає розкрити основну тему повідомлення тощо. Читаючи й осмислюючи іншомовний професійно орієнтований текст, читач аналізує авторський задум, вивчає логіку викладу думки, досліджує архітекtonіку твору, намагається пізнати глибинний зміст викладеної інформації, виділяє основні й побічні думки, формує список ключових слів.

Під час перекладу автентичних фахових текстів здобувачі вищої освіти стикаються з додатковими проблемами, зумовленими специфічним стилем таких текстів. Визначальною ознакою лексики наукових текстів є насиченість термінами та специфічною фаховою фразеологією. Засвоєння цього пласту лексики спричиняє труднощі через випадки багатозначності, наявність безеквівалентних термінів (наприклад, авторських новотворів),

метафоричних термінів, образної та необразної фразеології, мовних кліше та національні особливості термінологічної лексики. До того ж переклади часто хибують уживанням калькованих конструкцій чи форм, які суперечать нормам сучасної української літературної мови.

Через граматичні відмінності між мовою оригіналу й українською виникають і труднощі під час перекладу тих чи тих граматичних конструкцій (уживання форм слів, побудови словосполучень, послідовності розташування їх у реченні) та їх узгодження.

Для подолання цих та подібних бар'єрів на заняттях з української мови за професійним спрямуванням корисною може бути система пошукових і проблемних вправ і завдань, зокрема, встановлення актуального значення лексеми (терміна) в різних контекстах, з'ясування його узуального й оказіонального значення, добір синонімічних і антонімічних відповідників до іншомовних термінів, пояснення значення термінів-паронімів та міжмовних омонімів, виділення в тексті безеквівалентної лексики та пошук найточніших українських відповідників із усталених у науці, підбір адекватних способів перекладу специфічних граматичних конструкцій, перебудова речень відповідно до граматичних норм сучасної української літературної мови та вимог культури мовлення, редагування окремих конструкцій чи цілих фрагментів наукового тексту (власного, чужого чи машинного перекладу) тощо.

Засвоєння методики ефективного читання, адекватного сприйняття фахового тексту та вдосконалення навичок його перекладу й редагування є запорукою переходу до наступного етапу – творчих завдань, зокрема спрямованих на оволодіння студентами навичками реферування й анотування іншомовного наукового тексту українською мовою.

Реферат і анотацію відносять до вторинних документальних джерел наукової інформації, адже під час їх створення відбувається перетворення інформації первинного документа.

Анотація – коротка характеристика змісту статті, книги тощо, яка в узагальненому вигляді подає інформацію про тематику видання, але не містить детального опису його змісту. У процесі вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» написання анотацій (описових чи інформативних, загальних чи спеціалізованих) іншомовних наукових текстів слугує способом удосконалення умінь стисло викладати думки, виділяти в них головне, використовуючи термінологію першоджерела, адаптовану до норм сучасної української літературної мови.

Методика анотування наукових текстів передбачає кілька етапів: перечитування вихідного тексту, окремих його частин й викладення їх змісту одним-двома реченнями українською мовою, перевірка речень щодо їх відповідності основним тезам наукової праці, оцінка обсягу анотації, редагування остаточного тексту, вдосконалення його мовного оформлення.

Реферування – творчий інтелектуальний процес, результатом якого є короткий виклад змісту наукової праці з розкриттям основного змісту всіх важливих питань, супроводжуване оцінкою й висновками автора реферату.

Під час реферування завдання здобувача вищої освіти все ж простіше, ніж під час перекладу, адже йому не потрібно максимально дослівно й точно передати зміст оригіналу, а слід зосередитись на основній інформації. Методика реферування передбачає низку операцій з оцінки, відбору, аналізу й узагальнення інформації першоджерела. Труднощі в написанні реферату іншомовного фахового тексту пов'язані з тим, що зміст потрібно передати не мовою оригіналу, а українською, урахувавши, з одного боку, лексико-стилістичні, граматичні та жанрові особливості первинного тексту, а, з іншого, – вимоги культури української фахової мови.

Висновки. Отже, робота з іншомовним фаховим текстом на заняттях з української мови за професійним спрямуванням є важливим елементом формування професійної наукової компетентності здобувачів вищої освіти, забезпечення конкурентоздатності майбутніх фахівців на ринку праці. Організація такої роботи ґрунтується на принципах послідовності й системності, вона тісно пов'язана з вивченням фахових дисциплін та іноземної мови й сприяє засвоєнню тезаурусу загальнонаукової та вузькоспеціальної лексики, формуванню умінь і навичок читання, сприймання й перекладу актуальної наукової літератури з фаху, написання анотацій та реферування наукових текстів відповідно до норм сучасної української літературної мови.

Список використаних джерел

1. Безлюдний О. І. Особливості формування умінь і навичок роботи з іншомовним текстом зі спеціальності. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 2. С. 52–55.
2. Вовчанська С. Фаховий текст як сфера функціонування німецьких термінів маркетингу. URL : http://www.rusnauka.com/35_NOBG_2013/Philologia/7_153219.doc.htm

3. Загнітко А. Теоретична граматика сучасної української мови. *Морфологія. Синтаксис*. URL : litmisto.org.ua/?p=915

4. Кравчина Т. В. Іншомовний науковий текст як джерело розвитку інтелектуальної культури. URL : https://kumt.edu.ua/upload/pdf_files/zbirnyk_zmist_10.pdf

5. Куликова О. В. Формирование языковой компетенции у студентов лингвистических специальностей в свете когнитивной теории интерпретации текста. *Актуальные проблемы лингвистики и лингводидактики иностранного языка делового и профессионального общения* : материалы IVмеждунар. научн.-практ. конф. Москва, 2010. С. 242.

6. Онуфрієнко Г. Науковий стиль української мови: навч. посібник з алгоритмічними приписами. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 392 с.

7. Hoffmann L. Vom Fachwort zum Fachtext. Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1988. 265 S.

Любов КУЗЬО,

кандидат психологічних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

BASIC PRINCIPLES OF GENDER MAINSTREAMING IN TEACHING PROCESS

Abstract. Gender mainstreaming has been embraced internationally as a strategy towards realizing gender equality. It involves the integration of a gender perspective into the preparation, design, implementation, monitoring and evaluation of policies, regulatory measures and spending programs, with a view to promoting equality between women and men, and combating discrimination. An effective implementation of gender mainstreaming requires preparation and organization. Despite formally equal educational opportunities for women and men, educational and occupational careers are still characterized by gender disparities rather than gender equality. Men are overrepresented in STEM fields and higher positions, while women are frequently working in low-status jobs in the health and social sector. Gender stereotypes that are conveyed by socializing agents are assumed to play an important role in maintaining gender differences in education. Teachers are important starting points for promoting gender equality in education as their attitudes and instructional practices are known to influence students' motivation and performance substantially. To promote girls and boys equally

in coeducational settings, teachers have to reflect on their own gender stereotypes. Moreover, they require knowledge about gender differences in education and about teaching methods to foster the motivation of all students regardless of their gender. However, gender stereotypes are rarely dealt with in general teacher education and training programs that build teachers' competences for reflective coeducation are sparse. Teachers seem to lack effective strategies to counteract the often-unwanted maintenance of gender stereotypes in their teaching as this topic is rarely dealt with in regular teacher training. Most interventions to reduce gender stereotypes in schools directly target students and focus exclusively on the promotion of girls in STEM subjects. However, training programs for teachers who work with hundreds of students in their professional lives and can thus act as multipliers that are significantly more sustainable. Concerning concrete classroom activities, promoting autonomy and individualization means to give each student the opportunity to choose tasks or learning settings that fit their interests and abilities. This fosters a positive motivational climate in which diversity is a normal phenomenon that a teacher is aware of, cares about and knows strategies for dealing with. In general, motivational support is seen as a central means of reducing gender differences.

***Key concepts:** gender equality, gender inequality, to mainstream, discrimination, institutional environment, gender bias, motivational climate, gender disparity.*

Formulation of the problem

Education is a basic human right, and gender equality is fundamental to its full realization. UNESCO promotes gender equality in and through education to ensure that women and men, girls and boys have equal access to learning opportunities, as well as fair treatment in the learning processes, equitable outcomes and advancement in all spheres of life.

Gender mainstreaming requires a transformation in the culture of teacher education institutions, accountability, and teaching and learning processes. Progress has been made in mainstreaming gender into national sector policies in many countries, however, due to several interconnected factors, transforming institutional cultures and practices remains a challenge.

Gender inequalities around the world are manifested in many aspects of education, including access, retention, success, and career choices and opportunities. This is both a cause and a result

of systemic discrimination and gender stereotyping. In some countries, the gender gap is apparent for boys and men. However, girls and women undeniably experience the worst forms of discrimination. The education of girls and women is not only essential for improving their own living conditions, but it also yields multiplier effects with regard to personal, social and economic development more generally. Indeed, education, especially of girls and women, is one of the most effective investments for peace and sustainable development. By benefiting from education equally, students can develop their potential, feel empowered to achieve their dreams, and contribute to and benefit from social, cultural, political and economic development as equals. Education institutions in general, and teacher education institutions in particular wherever they are located, should champion gender equality through mainstreaming gender into teacher policies and plans, curriculum development, pedagogy, and research and communication. Gender equality in every sphere of life, including in education, can only be achieved when all types of discrimination are eliminated and equal access to learning opportunities, career choices, professional development and services are provided to both women and men. We must start with education.

Analysis of basic research

Mainstreaming in education refers to the incorporation of socio-cultural contents included throughout the curriculum, contributing to form a model citizen that society demands, thereby through the teaching of values, ideas and judgments.

In particular mainstreaming considers that one of the topics necessary that all education should consider, is education for gender equality. Gender mainstreaming is a trend, driven by both the United Nations and by the treaties of the European Commission as a major global strategy for promoting gender equality to promote structural impacts that break inequalities, incorporated in the design process planning, implementation and evaluation of public policies at all levels and different areas. We are interested in the educational field, and in particular the higher and postgraduate level.

If the main goal of gender mainstreaming is to influence public policy, speaking particularly of the educational context, then we must seek a transformation of culture promoted by the education sector in order to achieve social gender equality, as it is in the institutional level that social practices become regular and continuous. In turn presents a model of analysis, intervention and management that recognizes that women and men due to their biological differences and gender

roles have needs, obstacles and different opportunities that must be identified and treated to correct the imbalance between sexes. Identifying this situation, it may propose activities that balance the participation of women in different areas.

The purpose of the article is to contribute towards a gender-sensitive society where solidarity, opportunities and responsibilities are shared by women and men in equal measure. Everyone is to enjoy the life they determine in accordance with their individual skills, their needs and their desires.

Presentation of the main material

One important step towards achieving gender equality is to mainstream gender in the education process through curricula and teacher training. This requires that educational institutions adopt responsive policies and plans, transform institutional environments, provide gender-sensitive services, and ensure gender-responsive budgeting in their curriculum and pedagogical approaches.

Gender is a concept that is widely misunderstood and often misapplied or used randomly to refer to an imbalance in the number of men and women in a gathering. The concept of gender however goes far beyond numbers. One simple way to understand gender is to distinguish between sex and gender.

Sex refers to the biological differences between men and women.

Gender refers to roles assigned to men and women in a given society, and the relations and representations that arise from these roles.

Gender roles and careers are assigned by society. Examples include: mother, father, husband, wife, daughter, son, driver, mentor, teacher, pastor, chief, president, caregiver, housekeeper or cook, among others. Roles are assigned by each and every society to men and women based on society's needs and perceptions. Roles often reflect a society's economic, cultural, religious and political beliefs and teachings. Although many cultures will have similar roles for men and women, role attribution within a particular culture may differ. It is even more important to note that gender roles often determine and contribute to power dynamics within a particular society, thereby raising issues of inequality and inequity between sexes.

Unlike sex characteristics, which are biological, gender roles have the following dynamic characteristics:

Learned behaviour. From infancy we learn what it means to be male or female through stereotyping, such as when a boy receives a car or sports equipment and a girl receives a doll or a sewing kit

as gifts. However, as awareness increases these practices are undergoing change in many societies resulting in more equal and equitable development opportunities for both sexes.

Change over time. Historically, in many countries, women have not always had the right to vote, but over time, the situation has changed in these countries. Globally, the number of economically active women has also changed rapidly over time and this is influencing the roles of women and men within families and communities.

Differ between cultures. In many cultures, roles (farming, cattle grazing, doctors, drivers, pilots, and so on) are reserved for a specific sex.

Differ within cultures. Role definitions within cultures may also differ as a result of social, economic, ethnic, religious, political or other factors, including social class. For example, cultural groups may share agricultural tasks differently within the same society, and it may be the woman's role to take care of livestock, while in another culture it is the man's role.

Other important characteristics of gender include:

Gender is *relational* and refers to men and women (not in isolation) with respect to how they interact and are socialized, as well as the dynamics and consequences resulting from their individual and assigned roles.

Gender is '*institutionally*' structured because it refers not only to the relations between men and women at the personal and private level, but also to social, legal and religious systems that support a particular society's values, beliefs and cultures. Gender is hierarchical because the differences between men and women (far from being neutral) tend to attribute greater importance and value to the characteristics and activities associated with certain roles, leading to unequal power relations. Gender is Context specific. There are variations in gender roles and gender relations depending on context, ethnicity, and socio-economic and cultural factors, among others. Hence the need to incorporate a perspective of diversity in gender analysis and gender advocacy, is intended for use in all regions and countries.

Interaction in the learning environment.

Teachers and learners interact through various approaches; one frequent approach involves discussion and communication. Research shows that teachers therefore need to be aware of 'gender dynamics' so that they can avoid gender bias and the unjust treatment of learners based solely on gender. Grace and Gravestock (2009) list the following gender-based trends observed among some teachers; some do not even

recognize the gender equality implications and gender stereotyping they embody. For example, some teachers do the following:

- Call on male students more frequently.

- Wait longer for males to respond to questions.

- Give male students more eye contact following questions.

- Remember the names of male students.

- Use these names when calling on male students.

- Attribute male students' comments in class discussion.

- Interrupt female students before the end of their response.

- Ask males more questions that call for 'higher-order' critical thinking as opposed to 'lower-order' recounting of facts.

Gender-based stereotyping is perhaps the most common feature of gender inequality. This can occur when someone makes a broad over-generalization on the basis of little evidence. An example is the statement that women are bad drivers based on a few personal experiences. Gender-based stereotyping is not only prevalent in the classroom environment, it is also reflected in the family, the general school culture and society. Teachers frequently form attitudes based on stereotyping acquired from their own upbringing and culture. Male stereotypes are often perceived as strong, active, hard and rational, whereas female stereotypes are perceived as weak, passive, soft and emotional. This is why it is important for teacher education institutions (TEIs) to mainstream gender issues in their programmes so that future teachers are made aware of these issues and develop healthy attitudes to replace those they had grown up with. In this respect it is important to ensure that teaching and learning methodologies are gender-responsive. Irrespective of the culture around the world, the different perspectives on gender agree that gender is a socio-cultural construct, as opposed to the physical or biological differences between the two sexes.

Teachers need to use descriptive instead of judgmental language if they seek to mainstream gender. They also need to establish communication patterns by considering words and phrases carefully before using them in class. For instance, although the engineering profession does not exclude women, in many cultures for example in the Arab region, among others, this profession tends to favour males, thus reinforcing existing stereotypes. Teachers need also to be aware of other more subtle references so that they can avoid them when they teach or communicate with their students and other members of staff. They need to relate to female and male learners as individuals, and not through gender-based perspectives. Teachers need to focus

on each individual learner's skills and/or weaknesses, and thus conduct a class session free from gender bias. Moreover, teachers need to make sure that they are fair in their treatment of students regardless of their gender. Teachers also need to develop empathy towards attitudes that break gender-based stereotypes in class activities. For example, the common practice of appointing boys as group leaders and girls as note takers or reporters should be avoided. Such appointments should be made based on the individual skills of the learners regardless of their gender.

According to Bloom (1976), attitudes are a major indicator of a person's success in a subject area. Establishing a healthy, gender bias free environment in the class will render the teacher more capable of handling issues related to gender differences or other differences (racial, physical, ethnic, and so on). The sensitization of academic staff to the gender dimensions of teaching and learning is an important first step towards the transformation of the curriculum, including content, methodologies and processes. Teachers need to implement effective gender-sensitive strategies in order to provide quality education. This is supported by research studies that show that teaching behaviour is largely influenced by how teachers themselves were taught, and yet teachers must learn how to address the multiple needs arising because of gender, class, ethnicity, language and location. Teachers need to be aware of their own beliefs and behaviour towards male and female learners. For example, they need to reject their held belief that boys excel in mathematics and that girls should catch up with boys.

One class management issue is that of proximity. Teachers can better control student behaviour and check on their performance if they use the whole class territory as their own. However, there is always the risk of some teachers getting too close and making students uncomfortable by their very presence. It is important for teachers not to forget their own sex and to avoid encroaching on the territory of students of a different sex. In the final analysis, the teaching and learning process can only be conducted effectively if teachers identify, and are sensitized to, their learners' skills and needs. It is established that there are differences between males and females in a general sense. However, these differences should not become stereotypes. On the contrary, it is the role of the teacher to address the differences as diversity and treat situations fairly. There may be strengths that the teacher can draw on equally and fairly for both male and female students. Gender equality needs to become a reality in every learning environment, including in discussions, teacher-learner relationships,

activities, assignments and evaluation. The teacher should also become a role model in promoting gender equality, and reducing gender-based stereotypes.

Conclusions

Transforming the culture of teacher education institutions and making them policy and practices gender-sensitive entities is a daunting task. However, it is not an impossible task. Understanding gender and applying gender mainstreaming are critical foundations for fostering social cohesion that goes beyond teacher education institutions and the school. Teachers are increasingly expected to play crucial roles in preparing young people to face the future with confidence, purpose, responsibility and gender sensitivity. Teacher education institutions must be ready to provide the enabling environment and training and continuing education for the development of knowledge, values, skills and gender responsive practices that the teachers need in the 21st century. Gender should be mainstreamed step by step in all areas of teacher education and training: from policy and planning, administration and management, gender-responsive budgeting, social services, the environment, curriculum, pedagogy, research, and to advocacy. Teachers must know and be able to do in order to promote gender equality through education.

References

1. Arends, R. I. 2007. *Learning to Teach*, 7th ed. Boston, McGraw Hill.
2. Bloom, B. S. 1976. *Human Characteristics and School Learning*. New York, McGraw-Hill.
3. Brinkman, B. G., Jedinak, A., Rosen, L. A., and Zimmerman, T. S. (2011). Teaching children fairness: decreasing gender prejudice among children. *Analys. Soc. Issues Public Policy* 11, 61–81. doi: 10.1111/j.1530-2415.2010.01222.x
4. Cangelosi, J. S. 2004. *Classroom Management Strategies: Gaining and maintaining students' cooperation*, 5th ed. New York, John Wiley & Sons.
<https://www.researchgate.net/publication/331012046>
5. Good, C., Aronson, J., and Inzlicht, M. (2003). Improving adolescents' standardized test performance: an intervention to reduce the effects of stereotype threat. *J. Appl. Dev. Psychol.* 24, 645–662. doi: 10.1016/j.appdev.2003.09.002
6. Grace, S. and Gravestock, P. 2009. *Inclusion and Diversity: Meeting the needs of all students*. New York, Routledge.
7. Gray, C., and Leith, H. (2004). Perpetuating gender stereotypes in the classroom: a teacher perspective. *Educ. Stud.* 30, 3–17. doi: 10.1080/0305569032000159705
8. Lamb, L. M., Bigler, R. S., Liben, L. S., and Green, V. A. (2009). Teaching children to confront peers' sexist remarks: implications for theories of gender development and educational practice. *Sex Roles* 61, 361–382. doi: 10.1007/s11199-009-9634-4

9. Maldonado Reynoso, N. P. and Rodriguez Aguirre, A. J. and Islas Ayala, N. Gender Mainstreaming In Higher Education. 8th International Conference of Education, Research and Innovation. *ICERI 2015 Proceedings*. 18–20 November, 2015. 7502-7509.

10. Marlene Kollmayer, Marie-Therese Schultes, Marko Lüftenegger, Monika Finsterwald, Christiane Spiel and Barbara Schober. REFLECT – A Teacher Training Program to Promote Gender Equality in Schools. *Curriculum, Instruction, And Pedagogy*. Front. Educ., 31 July 2020 <https://doi.org/10.3389/feduc.2020.00136>

11. Scott, E. and McCollum, H. 1993. Gender in classroom and school policy. In: S. K. Biklen & D. Pollard (eds.), Gender and education. Ninety-second yearbook of the National Society for the Study of Education (pp. 174–190). Chicago, University of Chicago Press.

12. Zhao, F., Zhang, Y., Alterman, V., Zhang, B., and Yu, G. (2018). Can math-gender stereotypes be reduced? A theory-based intervention program with adolescent girls. *Curr. Psychol.* 37, 612–624. doi: 10.1007/s12144-016-9543-y

Тетяна ЛИПЧЕНКО,

викладач кафедри іноземних мов

та культури фахового мовлення

факультету №2 ІПФНП

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СПРАВООХОРОНИЦІВ

Анотація. У статті визначено підхід до формування та розвитку професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців. Розглянуто базові принципи формування комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців, розкрито сутність поняття «комунікативна компетентність», «іншомовна фахова комунікативна компетентність майбутнього правоохоронця». Поняття «іншомовна фахова комунікативна компетентність майбутніх правоохоронців» розглядається як структура вмінь і практичних навичок, сформованих в процесі навчання, що відображає сукупність компетенцій, що забезпечують ефективне спілкування іноземною мовою, а саме: вільно спілкуватись з носіями мови, вести дискусії за фахом, чітко та детально висловлюватись з приводу предмету спілкування, висловлювати власну думку з певної проблеми, аргументуючи усі «за» і «проти», влучно

висловлювати думки для успішного розв'язання проблем і завдань у професійній діяльності, послуговуватися лексикографічними джерелами (словниками) та іншою допоміжною довідковою літературою, необхідною для самостійного вдосконалення мовної культури.

***Ключові слова:** компетентність, комунікативна компетентність, іншомовна фахова комунікативна компетентність, іноземна мова професійного спрямування, процес навчання, правоохоронець, спілкування, професійна діяльність.*

FORMATION AND DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE LAW ENFORCEMENT OFFICERS

Abstract. The article defines the approach to the formation and development of professional foreign language communicative competence of future law enforcement officers. The basic principles of formation of communicative competence of future law enforcement officers are considered, the essence of the concept of «communicative competence», «foreign language professional communicative competence of future law enforcement officers» is revealed. The concept of «foreign language professional communicative competence of future law enforcement officers» is considered as a structure of skills and practical abilities formed in the learning process, which reflects a set of competencies that ensure effective communication in a foreign language, namely: to communicate freely with native speakers, to hold discussions on the specialty, to speak clearly and in detail about the subject matter, to express one's own opinion on a particular issue, arguing all the pros and cons, to express accurately thoughts on the successful solution to problems and tasks in professional activity, to use lexicographic sources (dictionaries) and other auxiliary reference literature necessary for self-improvement of language culture.

***Key words:** competence, communicative competence, foreign language professional communicative competence, foreign language for professional purposes, learning process, law enforcement, communication, professional activity.*

Formulation of the problem. The purpose of using a foreign language in the process of professional training of future law enforcement officials is to help the applicant for higher education to acquire relevant communicative knowledge and skills in a foreign

language for professional purposes. That is, to develop and form the ability to «receive relevant information in another language and the ability to understand a foreign language», which involves the ability to obtain maximum information using their language tools and creative strategies, clearly and competently express their opinion by means of a foreign language. However, as researchers [1] have noted and our own experience of teaching in higher education institutions shows, in practice there is often a discrepancy between the content of training of future law enforcement officials and the main characteristics of foreign language use. Thus, teaching of a foreign language is usually separated from teaching of professional activities of applicant for higher education, and inclusion texts in textbooks on professional topics can be considered only an external implementation of the principle of linking language and vocational training. Mastering a foreign language for professional purposes by applicants for higher education is limited by a process of teaching the discipline «Foreign language», while the possibilities of its use are much wider: in the process of independent study and educational work of applicants for higher education, in the process of teaching general law and special disciplines, etc. As a result, a clear indication of the inefficiency of the use of traditional methods is the inability of graduates of higher education institutions to effective, full-fledged professional foreign language communication.

In this regard, one of the ways to solve the problem is the issue of teaching applicants for higher education a foreign language for special purposes or professionally oriented foreign language in order to develop the skills of professional foreign language communication of a modern specialist.

Analysis of recent studies and publications. General issues of implementation of the approach of the formation and development of communicative competence are reflected in the researches of the scientists: V. Aleksandrova, N. Yehorova, Yu. Orach, S. Bondar, L. Biloborodova, Yu. Fedorenko, etc.

According to O. Ye. Lebediev, the competence approach is a set of general principles for determining the goals of education, selection of educational content, organization of the educational process and evaluation of educational outcomes [2, c. 3]. Some scholars consider the competency approach as a priority focus on such vectors of education as the ability to learn, self-determination, self-actualization, socialization and development of individuality [3; 4]. Analysis of the literature on this issue leads to the fact that this approach is less tied to a specific object and subject of work, which ensures the

mobility of graduates in the conditions, and also involves not only the acquisition of knowledge by applicants for higher education, but also the acquisition of practical skills that allow to act qualitatively in the problem situations connected with the legislation, judicial practice and change of the professional environment.

The purpose of the study is to reveal the concept of «communicative competence of future law enforcement officers» and to identify the features of the formation of communicative competence of future law enforcement officers in the process of learning a foreign language.

Presentation of the main research material. In the context of a specific economic and socio-cultural situation, globalization, informatization, the direction and nature of the development of professional sphere determines growth of professionalism due to the reconstruction of various industries. It should be noted that due to the growing interest in foreign languages in modern life, the attention of the scientific community has shifted from the study of literary foreign language to the study of the language used in real communication of specialists in a particular field.

In this regard, scholars emphasize that the current achievement in the field of methods of teaching foreign languages for special purposes has been the following conclusion: since a foreign language finds its application in various situations of communication of specialists of different professions and different specializations within the professional field, then, identifying the features of typical communication situations of specialists in each field, you can model the process of their real communication, and, by selecting the necessary language and speech material in advance, narrow the whole wide range of foreign language to the specific needs of specialists and thus facilitate the process of mastering the language for special purposes. This solution contributes to a significant optimization of the process of professional training of future professionals in mastering a foreign language and can be used as one of the ways to form the professional foreign language competence of the representative of the law enforcement profession.

The university course of a foreign language should have a communicative-oriented and professional character. Its goal is to provide applicants for higher education with a level of knowledge that will allow them to relate language tools to specific situations of professional activity and communication. This approach is related to the communicative needs of future professionals, who should easily integrate into different language groups. Linguistic material,

in this case, is considered as a means of implementing communication based on a communicative approach, which leads to the formation of communicative competence.

Among the conditions that ensure the development of foreign language communicative competence, it should be noted the creation of a foreign language development environment and forms of organization of the educational process, which involve the use of interactive teaching methods [5, c. 441]. The development of communicative competence is also actively promoted by the use of interactive teaching methods, since communicative competence in the structure of foreign language communication means not just knowledge of the rules of communication, but the real use of knowledge to solve problems. In the process of teaching a foreign language when modeling the conditions of communication in the classroom, it reproduces the main parameters of communication: the relationship of language partners, extralinguistic factors, and various situations as forms of communication functioning, attention is paid to dialogical speech.

In terms of the development of dialogical speech, teaching a discussion using the argumentation of one's point of view, the search for a compromise, a polite expression of disagreement with the point of view of the interlocutor, which is facilitated, for example, by disagreement and explanations, an indirect answer, which is due to certain goals of the interlocutors, is of particular importance. For the formation of foreign language communicative competence, the teacher should draw the attention of applicants for higher education to the fact that language material is a means of implementing successful communication, achieving a set goal, solving a problem, because any language expression has an element that demonstrates the interlocutor's attitude to the issue that he/she covers. Certain linguistic means reflect its intentions; argue a certain point of view. Semantic and pragmatic analysis of language material will help teach applicants for higher education to take these factors into account when communicating. This approach contributes to the formation of communicative competence and is very relevant at the present stage, when language is studied as a means of influencing one person to another in the communication process.

When teaching a discussion using reasoning, finding a compromise, or politely disagreeing with the other person's point of view, the teacher should draw applicants' attention to language means that can both interfere with the compromise in the conversation and facilitate the discussion.

Conclusions. Competence approach, of course, is necessary, because high-quality training of graduates of legal specialties can be obtained only by determining the competence of graduates in the chosen field of professional activity. Thus, the competence approach demonstrates the general issues of professional development of an applicant for higher education, predicts and implements its focus, content, stages of development, professionally important qualities and skills required by the future profession of a law enforcement.

Thus, it can be argued that the leading task of mastering a foreign language in higher education institutions of non-language profile at the present stage is not just «to teach students to use it as a means of communication in all types of speech activities in various situations» [6, c. 241], and use a foreign language in all types of speech activity in situations of professional activity, because «the effectiveness of learning directly depends on the degree of approximation of the process of knowledge transfer, the formation of skills and abilities to the real conditions of their practical application».

References

1. Бондар С. М., Єгорова Н. Н., Орач Ю. В. Фреймова репрезентація знань як спосіб підвищення ефективності викладання англійської мови для студентів нелінгвістичних спеціальностей // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. *Міжпредметні зв'язки: Наукові дослідження. Досвід. Пошуки* : зб. наук. пр. / Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. Х. : Константа. Вип. 10. 2006. С. 26–31.
2. Лебедев О. Е. Компетентностный подход в образовании // *Школьные технологии*. 2004. № 5. С. 3–12.
3. Слостенин В. А. Основные тенденции модернизации высшего образования // *Педагогическое образование и наука*. 2004. № 1. С. 43–49.
4. Таова А. А. Компетентностный подход в процессе подготовки юристов // *Научные проблемы гуманитарных исследований*. 2008. № 6. С. 59–64.
5. Олександренко К. В. Психолого-педагогічні умови і фактори, що забезпечують розвиток іншомовної комунікативної компетентності майбутнього фахівця / К. В. Олександренко // *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К. : [б. в.], 2008. Т. 10. Ч. 5. С. 438–445.
6. Федоренко Ю. П. До питання компетентності і комунікативної компетенції / Ю. П. Федоренко // *Педагогічна майстерність як сучасна технологія розвитку особистості вчителя* : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конф. 4–6 березня 2002 р. Полтава : АСМІ, 2002. С. 285–286.
7. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. URL: http://www.enqa.eu/wpcontent/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf

Наталія МЕДВІДЬ,
старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
факультету № 2 ІПФНП
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ НА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ

Анотація. Висвітлено проблему професійної адаптації здобувачів вищої освіти на основі української культури. Актуальність зумовлена підвищенням ролі національної культури у формуванні світогляду здобувачів вищої освіти й їхньої професійної адаптації.

Мета – розкрити теоретичні аспекти професійної адаптації майбутнього фахівця, зорієнтованого на культуру українського народу як соціально-історичного феномена.

Проаналізовано поняття, які мають провідне значення для формування нації та держави: екзоетнічність, етнізація, етнічна акультурація, етнічна пам'ять, етнічна традиція, етнічний нарцисизм.

Констатовано, що українська культура у процесі викладання має розглядатися не лише як предмет пізнання, а передусім, як культурологічний підхід до всієї життєдіяльності здобувачів вищої освіти, їхнього світогляду, моралі, духовних цінностей і раціонально-естетичного мислення.

З'ясовано, що українська культура – це комплекс характерних матеріальних і духовних, інтелектуальних та емоційних рис суспільства, системи цінностей, традицій, вірувань. У вужчому сенсі – це сфера духовного життя, що охоплює мову, виховання, освіту, науку, літературу, мистецтво, систему релігійних вірувань, політичну, правову, побутову культуру, а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування.

Визначено, що професійна адаптація особистості – складна психоформа внутрішнього світу людини, яка має культурно-історичне походження та сутнісно характеризує її як суб'єкта, індивідуальність і універсум суспільного життя.

Виокремлено й розкрито функції адаптаційного процесу: соціально-культурну, пізнавальну, гностичну, функції соціалізації

й професіоналізації, прогностичну (антиципації), фатичну (контакто-встановлююча), естетичну й культурологічну функції. Ефективність реалізації зазначених функцій в контексті професійної адаптації здобувачів вищої освіти залежатиме від комплексного їх застосування в навчально-виховну роботу закладу з урахуванням вітчизняної культури як соціально-історичного феномена.

***Ключові поняття:** українська культура, професійна адаптація, здобувач вищої освіти, діяльність.*

THE INFLUENCE OF CULTURE ON THE FORMATION OF PROFESSIONAL IDENTIFICATION

Abstract. The problem of professional adaptation of higher education applicants on the basis of Ukrainian culture is highlighted. The urgency occurs due to the increasing role of national culture in formation of the worldview of higher education applicants and their professional adaptation.

The aim of the article is to reveal the theoretical aspects of professional adaptation of the future specialist focused on the culture of the Ukrainian people as a socio-historical phenomenon.

The concepts that are of leading importance for the formation of the nation and the state are analyzed: exoethnicity, ethnicization, ethnic acculturation, ethnic memory, ethnic tradition, ethnic narcissism.

It is stated that Ukrainian culture in the teaching process should be considered not only as a subject of knowledge, but above all as a culturological approach to the entire life of higher education applicants, their worldview, morals, spiritual values as well as rational and aesthetic thinking.

It was found that Ukrainian culture is a complex of characteristic material and spiritual, intellectual and emotional features of society, system of values, traditions, and beliefs. In a narrower sense, it is the sphere of spiritual life, which includes language, upbringing, education, science, literature, art, the system of religious beliefs, political, legal, household culture, as well as institutions and organizations that ensure their functioning.

It is determined that the professional adaptation of the individual is a complex psychoform of the inner world of a person, which has cultural and historical origin and essentially characterizes him as a subject, personality and universe of social life.

The following functions of the adaptation process are singled out and revealed: socio-cultural, cognitive, gnostic, functions of socialization

and professionalization, prognostic (anticipation), phatic (contact-establishing), aesthetic and culturological. The effectiveness of these functions implementation in the context of professional adaptation of higher education applicants will depend on their comprehensive application in the educational activity of the institution, taking into account the national culture as a socio-historical phenomenon.

Key words: *Ukrainian culture, professional adaptation, higher education applicant, activity.*

Formulation of the problem

Ukrainian culture is one of the oldest European cultures and in its age is on a par with world cultures of all peoples and nations. The problem of professional adaptation of higher education applicants on the basis of Ukrainian culture is one of the urgent problems of today. The urgency of the topic is growing in connection with the state revival of Ukraine, increasing the role of national culture in the process of forming the worldview of modern applicants for higher education and their professional orientation.

The need to manage the professional self-determination of the individual is constantly reproduced in society as a result of certain contradictions of its development. Dynamic changes and updates of the life of modern Ukrainian society require improvement of the educational process at various levels and types and provide constant modeling, designing a system of professional adaptation of higher education applicants [1, p. 5].

Analysis of basic research

Adaptation, in particular professional, plays an important role in modern science, as grounded by the study of Ukrainian and foreign scientists: F. Berezin, I. Bondarenko, V. Vasiliev, J. Virna, O. Kokun, A. Nalchadzhyan, S. Chaika, J. Tulsy and others.

Finding ways to improve the process of professional adaptation of higher education applicants is an important state, scientific and practical task based on national culture, national mentality, mastery, revival and preservation of traditions, historical heritage of its people.

The purpose of the article is to reveal the theoretical aspects of professional adaptation of the personality of the future specialist, focused on the culture of the Ukrainian people as a socio-historical phenomenon.

Presentation of the main material

The understanding of culture as a concentrated and organized experience of historical and social activity of people united

by common interests, needs, values, attitudes, and stereotypes has been crystallized in Ukrainian society.

Taking into account the polyethnic composition of Ukrainian society and the recognition of the organic unity of human rights and the rights of nationalities, since 1991 such vital factors that characterize the ethno-national cultural space of the state have been included. The following concepts are of leading importance for the formation of the nation and the state:

- exoethnicity (organization of national life, which is based on the principles of openness of the ethnos, that is on broad contacts with the outside world, all ethnic communities);

- ethnicization (formation, development, consolidation in the personal structures of the peculiarities of the ethnos, which includes a person who seeks to assimilate all the ethnocultural heritage, its wealth);

- ethnic acculturation (the process of changing the cultural dominant, when several ethnic groups lose their own cultural features and borrow them from other communities);

- ethnic memory (the ability of peoples to study and pass on to future generations the best achievements of the past), which is too important factor for every nation;

- ethnic tradition (what is inherited by future generations; a set of standards of behavior that pass through the mechanisms of heredity), which is inherent in each ethnic group;

- ethnic narcissism (egotism, which appeared in the ancient world).

The process of awareness of each individual's belonging to a particular ethnic community defines ethnic self-affirmation as the norm, when traditions, language, culture, customs, needs coincide with their own interests and willingness to defend and implement them, which determines ethnic identity, that is understood as perception of himself as a part of ethnos being the integral social organism. All these factors increase the acquisition of material and spiritual culture of the nation, play a crucial role in ensuring the vital activity of the ethnos, as well as the cultural adaptation of the individual [2, p. 106–107].

Analysis of encyclopedic sources suggests that the most thorough concept of cultural adaptation is covered in the Encyclopedia of Modern Ukraine, which states that cultural adaptation – in a broad and narrow sense – is a dialectically contradictory and inseparable process of adaptation of society and its members to the natural environment as well as the opposite impact of society on this environment.

Since the process of interaction between society and nature is complex, multifaceted and multilevel, culture acts as the mechanism of adjustment. Thanks to culture, society retains its integrity, uniqueness, certainty. Through the culture, the heredity is realized, the continuous existence of the ethnos in time and space is ensured. On the one hand, the subjects' perception of cultural adaptation of new forms and values takes place, and on the other – the influence of cultural adaptation subjects' on the ethnocultural environment occurs [3, p. 178].

XXI century requires the harmonious and self-sufficient development of national and ethnic cultures, as well as a high level of education of future professionals who will help to solve many urgent problems. Consequently, current education in Ukraine reflects the deficit of culture, in particular national culture, which can be eliminated only in terms of consistent and purposeful priority development of renewed culture in general.

All types of Ukrainian culture (culture of production, culture of management, art culture, culture of interpersonal relations, ecological culture) form a single whole as a form of existence and development of our society, because it has long been known that without culture in society there is no morality, social and economic laws do not act, decrees are not fully implemented, science cannot exist and education cannot develop intensively.

Education and upbringing are the components of culture; contradictions and deformation of their interaction reflect the complexity of the exit of the whole sphere of culture from the so-called «residual» principle of social policy. Education and culture are two aspects of the genetically interrelated process of human development and cannot be separated from each other. Ukrainian culture in the process of teaching should be considered not only as a subject of knowledge, but above all as a culturological approach to the entire life of higher education applicants, their worldview, morals, spiritual values and rational and aesthetic thinking. Thus, future professionals in the process of learning as a subsystem of socialization and adaptation, along with higher education must master the system of knowledge and skills related to creativity, ability to perceive and understand artistic and industrial-aesthetic beauty, focused on universal character and cultural values.

The values of culture that are formed in the conditions of Ukrainian reality should become the norm of practically everyday reality, the orientation of its younger generation, an element of self-worth of each individual, a component of humanistic creativity of its people, which is the result of long-term development of Ukraine.

The principle of cultural conformity is extremely important in line with this problem. The implementation of this principle is based on such meaningful concepts of culture as value, quality, significance, etc. The results of research by Ukrainian and foreign researchers (Yu. Babansky, V. Brudny, S. Glushkova, Sh. Darel, O. Nalchadzhyan, E. Novikova, etc.) prove that the process of professional adaptation is more effective when both the teacher and the applicants for higher education at the appropriate level are aware of the role and importance of culture at both the personal and social levels. The principle of cultural conformity is able to ensure the formation of a future specialist's non-pragmatic interest in broad education, ability to independently develop value orientations, creative activity, dominant components of which are professionalism, high morality, and spiritual culture. In Ukrainian culture, it is worth looking for something that connects the special-professional with the general cultural, which will have a logical continuation in the future profession [4, p. 23–24].

The principle of realism also serves as a productive professional adaptation, because at the level of methodology it provides processes of regulating ways of interaction of higher education students with the educational environment in the field of autonomy of personal development, self-control and self-realization. The teaching technique is aimed here not only at providing the means of ordinary translation of knowledge, but also at creating conditions for the independent work of the subject of the educational process.

The guarantee of realization of the realism principle is to provide the organizers of the educational environment with psychological and pedagogical knowledge about the creative nature of human personality, where the main requirement will be a ban on interference in the psyche, direct change of its nature given qualities. Rigid management is impractical and ineffective, it is more important to create conditions for each student to show cognitive and creative activity on the basis of technically (technologically) provided opportunities for self-knowledge and self-realization of educational activities that activate the mechanism of self-education [4, p. 22–23].

Cultural and educational space is the only environment in which «external plan» (world trends, economic and socio-cultural situation of the country, national mentality, educational policy, content of education, etc.) and «internal plan» (educational process of higher education, its material base, motivational aspect of learning, friendly emotional atmosphere during joint activities in the system «teacher-student», «teacher-teacher», etc.) are synthesized. Accordingly,

such an environment is a holistic formation, the strength of which is based on the human factor. Under the influence of many factors (psychological, pedagogical, emotional, material), which include cultural and educational environment of the institution, the professional type of personality of the future specialist, his personality with the characteristic style of activity, interests, attitudes, traditions of national culture is formed. The individuality of a specialist is the final result that is achieved in the process of interaction of personality and cultural and educational environment and is the main professional tool in professional activities.

Thus, it is quite obvious that the content of education and the structural components of professional adaptation of the individual must correspond to the socio-cultural type of society, its value systems and social imperatives. At the same time, culturological education faces the difficult problem of determining what content should be invested in the process of Ukrainian culturologization of a professional, what type of society will correspond to the sociocultural identity of such an individual.

The concept of «culture» acquires special significance in all spheres of our life. It does not leave the pages of the press, is used in speeches of politicians, philosophical and theoretical treatises. There are calls to improve the culture of life, the revival of national culture.

Culture is the second nature, way and product of human activity (O. Kalashnikova), that is material and spiritual realities of human life, which are created by this person [5, p. 6]. At the same time, the concept of «Ukrainian culture» is used to determine the level of education, upbringing of a person, the degree of mastery of a particular field of knowledge or activity (culture of language, personal behavior, life, etc.).

Thus, Ukrainian culture is a complex of characteristic material and spiritual, intellectual and emotional features of society, which includes not only different types of art, but also a way of life, basic rules of human existence, value systems, traditions, beliefs. In a narrower sense, it is the sphere of spiritual life, which includes language, upbringing, education, science, literature, art, the system of religious beliefs, political, legal, household culture, as well as institutions and organizations that ensure their functioning.

In our opinion, it should be taken into account that Ukrainian culture as a phenomenon is not only the common property of the collective life of people, but also the result of personal creativity of cultural values. Thus, we consider the individual as the driving force

that creates a collective cultural product. When humanity realized culture as a system of social memory, experience transfer, and behavior regulation, it became a self-sufficient phenomenon. With the improvement of social relations, the cultural process also developed, and the identity of national culture was revealed.

Discovering the identity of Ukrainian culture is a way to know each individual's organic connection with the native people, its nature, history, language, culture – and hence to the awareness of personal adaptability in determining their rights and responsibilities, as well as to self-determination in culture.

Self-determination in culture is the highest manifestation of personal perceiving one's place in life and society; awareness of their political, national interests, etc. Thus, considering the self-activity of the individual, O. Asmolov emphasizes his obligatory internal activity aimed at «continuing oneself in other people», which in a sense gives the right to assert the social immortality of man at least as a possibility. The highest type of self-determination is possible when the whole life of an individual and his business is a significant contribution to the development of culture, when it can be said that he became a «man of mankind» [6, p. 360].

The process of professional self-determination includes the development of self-awareness, the formation of a system of value orientations, modeling their future, building standards in the form of an ideal image of a specialist. Personal self-determination is based on the development of socially developed ideas about ideals, culture, norms of behavior and activities. Currently, social orientation determines the professional self-awareness, self-determination and choice of personality, and subsequently its professional adaptation [7, p. 79].

In our opinion, various functions have an impact on the professional adaptation of higher education applicants in the context of Ukrainian culture as well. The function (Latin - performance, activity) involves pedagogical activities, organized in a special way and aimed at a particular subject or subject of activity [8, p. 205].

Such functions of the adaptation process include:

Socio-cultural function, the essence of which is manifested in the fact that Ukrainian culture is the bearer of experience in teaching and educating the younger generation, with its own unique culture, history, economy, social life, social environment.

Cognitive function involves acquainting applicants for higher education with the specifics of future professional activity.

Gnostic function includes the acquisition of special professional knowledge by students of higher education, the study of special disciplines.

The function of socialization involves the adaptation of the individual to the new system of relationships, the internal acceptance of the social position of «future professional, specialist.»

The function of professionalization involves the professional adaptation of the individual to future professional activities, the transition to the ranks of professionals in his field.

Prognostic (anticipation) function is to predict, guess to some extent the events, as well as to programme the personality of the applicant for higher education, his individual and group training for the future profession.

Phatic (contact-establishing) function involves training future professionals to perceive professional information, mastering professional knowledge, skills, abilities, development of personal qualities required by the specialist of the chosen profession.

Aesthetic function of pedagogical activity presupposes the involvement of higher education students in national and universal cultural values, in Ukrainian literature, art, theater, etc.

Culturological function involves the formation of a general culture of behavior of the future specialist: communication style, language culture, professional ethics, balance, tact, etc. [9, p. 108-109].

Thus, the effectiveness of the implementation of these functions of pedagogical work to ensure the professional adaptation of higher education applicants will depend on their comprehensive application in the educational activity of the institution, taking into account the national culture as a socio-historical phenomenon.

The process of professional adaptation of the personality of the applicant for higher education is considered from the point of view of the subject, his activity in restructuring his own system of regulation, taking into account the historical and cultural heritage of the Ukrainian people. Such research is comprehensive in the study of mental and physiological states of the individual in the process of professional adaptation.

Professional adaptability of a person is a complex psychoform of the inner world of a person, which has cultural and historical origin and essentially characterizes him as a subject, individuality and universe of social life. In J. Kelly's terms, adaptability is a personal construct through which an individual interprets or explains his mental experience, which is based on the perception of the world

and attitude to it, assessment of everyday situations and self-assessment of their behavior and mental images of Self-concept that influence the course of human's adaptive activity. In other words, the adaptation of personality internally sets a certain set of patterns of behavior, and therefore its type, level, content and mechanisms of functioning allow predicting the actions and deeds of a person in certain situations of professional interaction [10, p. 438–452].

The development of the subject of labor can be seen as a gradual socio-professional adaptation in expanding and promoting their capabilities for self-determination and increase the level of realization of prospects in professional activities.

Socio-professional adaptability as a process taking place in the inner world of higher education applicant is considered as a tendency to self-affirmation, self-identification through the identification of the best professional qualities and striving for improvement, self-sufficiency, maturity and competence, creation of oneself as a professional in today's world.

Conclusions

Generalization of the presented material allows drawing conclusion that professional adaptation of applicants of higher education in general should be considered as adaptation of the individual to a certain kind of activity, first of all in the conditions of modern globally fast development of a society. If the content of activity is a conscious future, a goal in the consciousness of the individual, features of his self-regulation, assimilation of means of professional orientation as a person, development of individual qualities and determination of his place in the system of business interpersonal relations, then the essence of professional adaptation is concretized by the psychological and pedagogical conditions of development of the applicant for higher education as a subject of labor focused on Ukrainian culture.

References

1. Вірна Ж. Основи професійної орієнтації. Луцьк : «Вежа», 2003. 156 с.
2. Пащенко Н. І., Чілачава І. П. Культурологія. Теорія культури. К. : КНУБА, 2016. 136 с.
3. Міхеєв О. А. Культурна адаптація. Енциклопедія Сучасної України. К. : Поліграф книга, 2001. Т. 1. С. 178.
4. Васильєв В. В. Система адаптації робітників до професійної діяльності: наукове видання. Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 1999. 300 с.
5. Калашникова О. Л. Українська та зарубіжна культура. Дніпропетровськ : АМСУ, 2003. 202 с.
6. Асмолов А. Г. Психология личности. М. : МГУ, 1990. 367 с.

7. Моськін С. До проблеми професійного становлення особистості учнів ПТНЗ: теоретичний аспект. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2007. № 5. С. 79–85.

8. Функція. Психологічний словник [за ред. В. І. Войтка]. К. : Вища школа, 1982. С. 205.

9. Яворська Г. Х. Особливості адаптаційного процесу курсантів як фактор формування соціально-професійної зрілості. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2003. № 5. С. 103–110.

10. Хьелл Л., Зиглер Д. Теорія личности : [пер. с англ.]. СПб. : Питер, 1997. 608 с.

Анжела ПОСОХОВА,

кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Анотація. У статті розглядається принцип професійно-орієнтованого навчання іноземної мови як важливої складової загальної професійної підготовки майбутніх працівників ОВС. Особлива увага акцентується на формах та методах організації навчального процесу, що мають професійно-зорієнтований характер.

Ключові слова: професійно-орієнтоване навчання, фахова термінологія, фахова іншомовна компетенція.

VOCATIONAL TRAINING OF FOREIGN LANGUAGE AS AN IMPORTANT COMPONENT OF GENERAL PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE POLICE OFFICERS

Abstract. The article considers the principle of vocational training of a foreign language as an important component of general professional training of future police officers. Particular attention is paid to the forms and methods of organizing the educational process, which are professionally oriented.

Key words: vocational training, professional terminology, professional foreign language competence.

Постановка проблеми. У системі вищої освіти МВС України особливого значення набувають проблеми фахової іншомовної підготовки курсантів, а саме: 1) оволодіння іноземною мовою у контексті загальної мовної підготовки; 2) концептуальне пізнання фахової іноземної мови – знання фахової термінології і професійної лексики, специфічних аспектів функціонування фахової іноземної мови в академічному та фаховому мовному середовищі; 3) практичне володіння фаховою іноземною мовою; 4) набуття високого рівня фахової іншомовної компетенції.

Мета. Вивчення фахової мови в ЗВО визначає подальшу успішну діяльність майбутніх спеціалістів в умовах фахової комунікації у контексті їхньої професійної діяльності, оскільки спілкування може бути успішним тільки за умови володіння комунікантами єдиною фаховою мовою, що формується спочатку в сфері їхньої навчальної, а потім і виробничої діяльності [1].

Стан дослідження. Реалізація цих завдань в умовах навчання у ЗВО МВС України потребує комплексного підходу. Значне місце в цій роботі займає вивчення іншомовної термінологічної лексики. Труднощі в засвоєнні активної термінологічної лексики значною мірою пов'язані з тим, що термінологічна база сучасних галузей знання постійно розвивається і поповнюється новими термінологічними одиницями.

Виклад основного матеріалу. Ефективна робота над формуванням активного професійного термінологічного словника курсантів має велике значення не тільки для підвищення рівня його фахової іншомовної компетенції, а й для самоусвідомлення курсантами приналежності до обраного ними фахового середовища. Отже, цей вид навчальної діяльності має також і велике виховне значення у підготовці майбутнього фахівця.

Однією із суттєвих ознак, що відрізняють лексичний зміст тексту на молодших і старших курсах немовного вузу, є його насиченість термінологічною лексикою. Ми поділяємо думку методистів, які вважають, що вивчення іноземної мови вже на початковому етапі повинно носити професійно-орієнтований характер. Мається на увазі не лише відбір професійно-спрямованого матеріалу, але й форми та методи організації учбового процесу, відповідних комунікативних ситуацій, що пов'язані з майбутньою спеціальністю курсанта (студента). Ознайомившись з літературою з цього питання, ми виявили ряд цікавих експериментальних досліджень, які показали закономірності залежності засвоєння і запам'ятовування іншомовної лексики від способів її

введення, від гніздових зв'язків між словами, від формальних структурно – морфологічних особливостей лексики [3]. В пошуках оптимальних методичних прийомів навчання студентів немовних вузів лексиці по спеціальності вчені спробували створити методичну типологію лексики по принципу труднощів засвоєння лексичних одиниць, а також розробили відповідні рекомендації [4]; з урахуванням особливостей мислення і вікових особливостей пам'яті був проведений експеримент, що виявив ефективність засвоєння термінів шляхом введення їх в систему; увага акцентується на розробці опорних слів, з огляду на майбутню спеціальність, що, без сумніву, буде сприяти ефективному рішенню завдань професійно-орієнтовного навчання [5, с.95-100]; проводиться поділ лексичних одиниць на страти (пласти), і класифікація лексики всередині кожного пласта, що вважається основою аналізу лексичного матеріалу спеціального тексту [4, с. 63–71]; експериментально доводиться велике значення засобів наочності (схем, таблиць і т.п.) для організації подання лексичного матеріалу, його систематизації та узагальнення. Okремо треба виділити проблему перекладу термінологічної лексики, і особливо термінологічних словосполучень (ТС), які складаються з кількох компонентів. Трудність їх перекладу зумовлена відсутністю у студентів (курсантів) глибоких знань із спеціальних дисциплін, а також складністю синтаксичних і смислових зв'язків між компонентами ТС.

В умовах глобалізації відбувається процес інтернаціоналізації як загальнономовної лексики, так і фахових термінологічних систем. Крім того, процес глобалізації супроводжується широким впровадженням сучасних комп'ютерних технологій, що в свою чергу спричинює чисельні запозичення іншомовної термінології. В наслідок цього, вивчення проблеми засвоєння курсантами сучасної іншомовної фахової термінології як важливої складової професійної мови набуває особливої актуальності. Активне володіння іншомовною фаховою термінологією впливає на формування іншомовної фахової компетенції майбутнього спеціаліста. Наш досвід у використанні комп'ютерів у контексті викладання іноземних мов пов'язаний із застосуванням таких типових програмних засобів, як English Platinum and Triple Play Plus. English Platinum, призначений для самостійного вивчення англійської мови, є ефективним засобом для засвоєння розмовної та писемної англійської мови. Курс складається з 6 самостійних частин: Dialogues, Phonetics, Texts, Vocabulary, Grammar, Film.

Цей АНК має широкий потенціал для застосування на всіх рівнях навчання, вдало поєднує можливості тренування фонетичних, лексичних, граматичних вмінь та навичок аудіювання та читання автентичної інформації. Існують певні проблеми щодо застосування КНІМ у нашому університеті, які є загальними для багатьох вузів України. Це насамперед недостатня матеріально-технічна база, програмне забезпечення і обмежене забезпечення відповідними науково-методичними засобами. Однак комп'ютеризація навчання іноземній мові у нашому вузі вже почалась і успішно розвивається. Так, на базі підручника професора кафедри іноземних мов О. П. Зеленської 'English for Law and Law Enforcement Students', рекомендованого Міністерством освіти та науки, як підручник для студентів вищих навчальних закладів, та навчальної програми вивчення іноземної мови на факультетах підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції, слідства, кадрового забезпечення та громадської безпеки створено мультимедійні програми за темами: «Львівський державний університет внутрішніх справ», «Типи злочинів», «Сліди злочинних дій», «Кримінальне розслідування злочинів і правопорушень». В ході підготовки до проведення ЄВРО 2012 використовувалась різного типу література, серед якої особливої уваги заслуговують підручники видавництва Macmillan: 'English for Law Enforcement' / Charles Boyle, Illeana Chersan; Express Publishing: 'Law' / Virginia Evans, Jenny Dooley; 'Police' / John Taylor, Jenny Dooley, які і надалі активно застосовуються на заняттях з іноземної мови із використанням комп'ютерних технологій. Помічним засобом при підготовці до вступу в магістратуру для здобувачів стала участь у соціальному проєкті LINGVA SKILLS, на платформі якого вони мають хорошу нагоду вдосконалити знання граматики та загальноживаної лексики.

Висновки. Таким чином, КНІМ з використанням мультимедійних програм значно розширює та урізноманітнює програму вивчення іноземних мов у вузі, надає доступ до різноманітних автентичних матеріалів (комп'ютерне подання мовного матеріалу на основі статей, матеріалів інформаційних сайтів; робота зі словником, ін.), спонукає курсантів до вивчення іноземних мов, розширює мотивацію до навчання, надаючи можливість працювати над мовою у зручному темпі, сприяючи, таким чином, індивідуалізації навчання та ефективному оволодінню іноземною мовою.

Список використаних джерел

1. Головин Б. Н., Кобрин Р. Ю. Лингвистические учения о терминах. М., 1987. 240 с.
2. Гороховська Т. В. Формування культури професійного мовлення майбутніх працівників органів внутрішніх справ : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 [Електронний ресурс] / Т. В. Гороховська; Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2007. 20 с. укр.: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2007/07gtvovs.zip>
3. Кондратьева В. А. Эффективность запоминания незнакомых слов в процессе самостоятельного чтения иноязычных текстов. Канд. дис. М., 1964.
4. Пристайко Т. С. Общие принципы стратификации лексики специальных текстов // *Системы специальной коммуникации в современном русском языке*. Сб. науч. трудов. Днепропетровск : ДГУ, 1990. С. 63–71.
5. Тютюнник В. Ю. Ключевые слова в терминологических микросистемах // *Системы специальной коммуникации в современном русском языке*. Днепропетровск : сб. науч. трудов ДГУ, 1990. С. 103–106.

Мирослава РІЙ,

викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
факультету №2 ІПФНП

(Львівського державного університету
внутрішніх справ

ТВОРЧІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Анотація. У статті розглянуто найоптимальніші методи навчання іноземних мов. Представлено інформацію про кожний метод навчання. Ця стаття має на меті обговорити всі проблеми, з якими стикаються викладачі під час викладання іноземної мови.

Рациональне та вмотивоване використання методів навчання на заняттях іноземної мови вимагає креативного підходу з боку викладача, адже «педагогіка є наукою і мистецтвом одночасно, тому і підхід до вибору методів навчання має ґрунтуватися на творчості педагога».

Найважливіше у вивченні іноземної мови – це практика спілкування, а не теорія граматики. Кожен викладач повинен володіти своїми секретами та навичками викладання. Адже найголовніше – знайти правильний підхід до проблеми, який максимального розкриє та подолає всі труднощі.

Вивчаючи словниковий запас, учні стикаються з низкою об'єктивних труднощів. Завдання викладачів вищих навчальних закладів – підготувати студентів до подолання цих труднощів. Для цього необхідно розуміти причини проблем у молодших школярів і знати, як їх подолати.

При відборі сучасних методів навчання необхідно врахувати наступні критерії, відповідно до яких використані методи повинні:

- створювати атмосферу, в якій студент відчуває себе вільно і комфортно, стимулювати його інтереси, розвивати бажання практичного вживання іноземної мови;

- заохочувати студента в цілому, зачіпаючи його емоції, почуття, тощо;

- стимулювати його мовні, когнітивні і творчі здібності;

- активізувати студента, роблячи його головною діючою персоною в навчальному процесі, активно взаємодіючою з іншими учасниками цього процесу;

- створювати ситуації, в яких викладач не є центральною фігурою, тобто, студент повинен усвідомити, що вивчення іноземної мови пов'язано з його особистістю і інтересами, а не з прийомами і засобами навчання використані викладачем;

- навчити студента працювати над мовою самостійно на рівні його фізичних, інтелектуальних і емоційних можливостей – одночасно забезпечити диференціацію і індивідуалізацію навчального процесу;

- передбачити різні роботи в аудиторії: індивідуальну, групу, колективну, в певній мірі, стимулюючи активність студентів, їх самостійність, творчість.

Ключові слова: *креативні методи навчання, метод «мозкового штурму», «метод читання зигзагом», метод «обмін думками», «метод інверсії», креативне навчання іноземної мови.*

CREATIVE METHODS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING AND THEIR APPLICATION

Abstract. The article considers the best methods of teaching foreign languages. Information about each teaching method is presented. This article aims to discuss all the problems faced by teachers in teaching foreign language.

Rational and motivated use of teaching methods in foreign language classes requires a creative approach by the teacher, because «pedagogy is a science and art at the same time, so the approach

to the choice of teaching methods should be based on the creativity of the teacher».

The most important thing in learning a foreign language is the practice of communication, not the theory of grammar. Every teacher must have their own secrets and teaching skills. After all, the most important thing is to find the right approach to the problem, which will reveal and overcome all difficulties as much as possible.

While learning vocabulary, students face a number of objective difficulties. The task of higher education teachers is to prepare students to overcome these difficulties. To do this, it is necessary to understand the causes of problems in younger students and know how to overcome them.

When selecting modern teaching methods, the following criteria must be taken into account, according to which the methods used must:

- to create an atmosphere in which the student feels free and comfortable, to stimulate his interests, to develop the desire for practical use of a foreign language;

- encourage the student as a whole, affecting his emotions, feelings, etc.;

- to stimulate his language, cognitive and creative abilities;

- to activate the student, making him the main actor in the learning process, actively interacting with other participants in this process;

- create situations in which the teacher is not a central figure, that is, the student must realize that learning a foreign language is related to his personality and interests, and not to the techniques and teaching aids used by the teacher;

- to teach the student to work on the language independently at the level of his physical, intellectual and emotional abilities – at the same time to provide differentiation and individualization of the educational process;

- to provide different works in the audience: individual, group, collective, to some extent, stimulating the activity of students, their independence, creativity.

Key words: *creative methods of teaching, «brainstorming» method, «Zigzag reading» method, «Exchange of ideas» method, inversion method, creative foreign language teaching.*

Formulation of problem: Learning a foreign language is a very important step, that is, it requires considerable effort. It is also the key to a successful student career. To achieve a high level of foreign language, it is important for the teacher to know the latest teaching

methods, special teaching techniques and techniques to optimally select a method according to the level of knowledge, needs, interests of students and more.

The analysis of the last researches. When we learn a foreign language there is a need to learn a lot of nuances. *David Crystal* points out that many people believe that language must obey certain rules that are as stable and unshakable as the laws of logic or mathematics. However, languages, having a long history of use, are not characterized by such a clear structure of organization. There are always wrong forms, special meanings, interesting constructions – those features that were not invented by logic, but which we cannot avoid when speaking or writing.

The purpose of this article is to review current trends in the development of methods of teaching foreign languages, which develop the creativity of the individual, stimulate motivation to learn the language and improve language as the main mechanism of communication.

Today, the foreign language is an integral part of society. This is the key to the door to success. Getting a job, visiting abroad, or even helping a foreign tourist, requires knowledge of English or other language.

There are now many methods and techniques of teaching foreign languages. The teacher himself chooses his method, which he considers the best and closest to the soul. To achieve a high level of foreign language, it is important for the teacher to know the latest teaching methods, special teaching techniques and techniques to optimally select a method according to the level of knowledge, needs, interests. Affordable and rational use of these methods requires a particularly creative approach from the view teacher's point.

Creative teaching methods are focused on the creative activity of students.

Everyone knows that a person learns and remembers the most in the process of their activities. When we use creative methods, learning is much easier. Such approaches make it possible to understand the individuality, style and capabilities of each.

Consider some creative teaching methods in more detail.

«**Brainstorming**» is a popular method of putting forward creative ideas in the process of solving a scientific or technical problem, the sessions of which stimulate creative thinking. This method is specially designed to get the maximum number of offers. The brainstorming technique is to gather a group of people selected

to generate alternatives. The main principle of selection – a variety of professions, qualifications, experience. All ideas which have arisen both individually, and on association at listening of offers of other participants are accepted, including and only partially improve other people's ideas. Any criticism is strictly forbidden, because it inhibits the imagination. Then all the ideas are collected and analyzed.

«**Zigzag reading**» means an activity that involves dividing a text into parts or using different texts on the same subject. Excerpts of the text are distributed to students for reading followed by discussion in order to identify the content the whole text or expressions of different points of view on what is read.

«**Exchange of ideas**», increases the likelihood that students will better understand the information and learn something new from the interlocutor.

«**The method of inversion**» focused on finding ideas in new, unexpected directions, mostly contrary to traditional views and beliefs. Characteristic features of this method are: development of dialectics of thinking of students; influence on the level of development of creative abilities.

So we can **conclude** that with the help of creative teaching methods students gain new emotions, learn new knowledge through creativity and ease of these techniques, which in turn helps to better remember information. Of course, traditional teaching methods will always be relevant, but we must not forget about the latest creative techniques that increase the motivation to learn a foreign language. The combination of modern and traditional teaching methods only helps and makes the learning process more interesting. Creative methodology allows students to quickly learn professional information in a foreign language. This, in turn, increases the motivation to learn a foreign language.

Список використаних джерел

1. Булка Н. І. Креативність і соціальна компетентність // *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. № 10. С. 46–49.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. К. : Академвидав, 2007. 616 с.
3. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти // *Іноземні мови в навчальних закладах*. Педагогічна преса, 2003.
4. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. К. : Знання-Прес, 2008. 325 с.
5. Харцій О. М. Значення креативності в освіті : навчальний посібник. Х. : Основа, 2008. 112 с.

Ольга РОМАНЮК,
викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
факультету № 2 ІПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ

Анотація. У статті розглянуто різні класифікації стосовно способів відтворення реалій. Переклад слів-реалій – одна з найбільших труднощів, через відсутність еквіваленту у мові перекладу, а також необхідність передати не тільки семантичне значення реалії, а й конотативне (національний та історичний колорит). До уваги беруться погляди українських та закордонних дослідників, але особлива увага надається класифікації теоретиків перекладу С. Влахова та С. Флоріна. Вони пропонують наступні способи передачі реалій: транскрипція (транслітерація) та переклад (заміна): введення неологізму, приблизний переклад та контекстуальний переклад. Наведено приклади використання деяких засобів передачі реалій. Подано визначення Р. П. Зорівчак терміну «реалія». На думку вченої, реалія виступає своєрідним «підводним каменем», створюючи труднощі перекладачам. Саме тому під час перекладу реалій перекладачі повинні бути особливо уважними. Немає загального правила для перекладу реалій, перекладач повинен врахувати всі позитивні та негативні сторони при виборі способу передачі тої чи іншої реалії.

Ключові слова: *реалія, переклад, еквівалент, конотація, транскрипція, транслітерація, контекстуальний переклад.*

Abstract. The article deals with various classifications regarding the ways of rendering realia. Translation of realia is one of the biggest difficulties, due to the lack of equivalent in the target language and the need to convey not only the semantic meaning of realia, but also connotative (national and historical coloring). The views of Ukrainian and foreign researchers are taken into account, but special attention is paid to the classification of translation theorists S. Vlahov and S. Florin. They offer the following ways of conveying realia: transcription (transliteration) and translation (substitution): introduction of a neologism, approximate translation and contextual translation. Examples of the use of some ways of rendering realia are given. The definition of R. P. Zorivchak of the term «realia» is given. According

to the scientist, realia, due to the absence of appropriate denotations in the target language, act as «reefs», creating difficulties for translators. That is why translators must be extremely careful dealing with realia. There is no general rule for translating realia, the translator must take into account all the pros and cons when choosing a way to render the realia into the target language.

Key words: realia, translation, equivalent, connotation, transcription, transliteration, contextual translation.

Постановка проблеми. Значення перекладу в повсякденному житті надзвичайно велике. Вивчення іноземних мов – необхідна та важлива інвестиція. Проте процес перекладу доволі складний, тому часто виникає низка труднощів, серед них – переклад реалій. Коли існують культурні відмінності між двома мовами, перекладачеві складно передати значення та національно-культурні конотації. Переклад реалій для будь-якого перекладача цікавий та складний процес, оскільки недостатня обізнаність з історією, культурою, традиціями, суспільним устроєм, політичним життям може призвести до неадекватного перекладу, який читач не зможе сприйняти або може сприйняти неправильно. Одна з причин складності передачі реалій – це відсутність у цільовій мові відповідного еквівалента, внаслідок відсутності у носіїв мови об'єкта, який ця реалія позначає. Також немає рівнозначних засобів передачі національного забарвлення та конотацій емоційного, семантичного та стилістичного характеру, які супроводжують реалії у тексті оригіналу. У перекладознавстві під терміном реалії розуміють не лише факти, явища та об'єкти людської діяльності, а й їх назви [1, с. 106]. Відтворення національного та історичного колориту оригіналу – одна з центральних проблем перекладознавства.

Мета статті – дослідити способи відтворення культурно-маркованої лексики та визначення терміну «реалія». Багато українських та зарубіжних дослідників присвятили свою роботу вивченню реалії.

Стан дослідження проблеми. У перекладознавстві проблему перекладу реалій досліджували: А. В. Федоров, В. М. Комісаров, Р. П. Зорівчак, С. І. Влахов, С. П. Флорін, та ін.

Виклад основного матеріалу. Існує кілька класифікацій реалій на базі основних ознак. Відповідно до С. Влахова та С. Флоріна, слова-реалії поділяються за предметною ознакою та за місцевою ознакою (залежно від національної та мовної залежності)

[2, с. 17]. За предметною ознакою вони розрізняють: географічні, етнографічні та суспільно-політичні. Місцева ознака містить: свої реалії та чужі реалії(запозичення або кальки). Ця класифікація слів-реалій охоплює багато аспектів життя національної спільноти.

Можна виділити такі ключові ознаки реалій:

- належать до культурно-маркованої лексики;
- багато реалій є засобами творення конотацій.

Р.П. Зорівчак – серед вчених, які детально вивчали реалії. У її монографії «Реалії та переклад» аналізуються різноманітні способи відтворення функціональної значущості реалій. Вона зазначає, що реалії – це монологічні і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких уміщає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача. Як зазначає Р. Зорівчак, реалія, через відсутність відповідних денотатів у мові перекладу, виступає як своєрідний «підводний камінь», створюючи труднощі перекладачам [1].

Болгарські вчені С. Флорін і С. Влахов пропонують такі засоби передачі реалій: транскрипція (транслітерація), переклад (заміна) та виділяють наступні види перекладу реалій: неологізм (калька, напівкалька, освоєння, семантичний неологізм), приблизний переклад (відповідність за родом та видом, функціональний аналог, опис, пояснення, тлумачення), контекстуальний переклад [2, с. 87–92]. Метод транслітерації або транскрипції перекладачі використовують часто, проте буквена або звукова передача іноземного терміна не розкриває її значення, тому читачеві інколи важко зрозуміти правильне значення реалії. Тому, при перекладі художнього тексту, перекладачі часто додають словник із поясненням транслітерованих слів. Наприклад, в уривку речення «he had taken her for cups of tea or **lassi** or **falooda** and told her sweet things» [3, с. 52] – «він водив її на чай чи **лассі** чи **фалуда** і говорив їй всілякі приємні речі» [4, с. 149]. Речення описує стосунки молодої пари. І в цьому реченні відображені деякі культурні традиції Індії. В Україні, коли ми говоримо про пару та їх побачення, ми кажемо, що він повів її на каву/коктейль/морозиво, а в зазначеному уривку згадано традиційний напій та десерт Індії. Лассі – традиційний тонізуючий напій, готується з йогурту, збитого з льодом і дрібною солі [4, с. 674]популярний на Індійському субконтиненті. Фалуда – холодний, дуже солодкий напій чи десерт [4, с. 693]. Обидва етнографічні слова-реалії пояснені у доданому словнику в кінці книги. Такий словник – чудова

ідея, оскільки містить багато транскрибованих та транслітерованих слів, які в іншому випадку довелося б пояснити у вихідному тексті. Одне із головних завдань перекладача не перевантажити текст транскрибованими (транслітерованими) словами, оскільки це ускладнить сприйняття перекладу.

Переклад або заміна реалії використовується у тих випадках, коли транскрипція (транслітерація) за певних умов неможлива або небажана. Введення неологізму – спосіб перекладу реалії зі збереженням її колориту і змісту шляхом утворення нового слова або словосполучення (кальки, напівкальки). На думку С. Флоріна і С. Влахова, приблизний переклад реалій використовується найчастіше. Такий спосіб дозволяє, хоч і нечітко, передати предметний зміст реалії, проте колорит зазвичай втрачається, оскільки замість конотації, передбаченої авторською стратегією, ми отримуємо слово або словосполучення нейтральне за стилем. У контекстуальному перекладі реалії замінені словами, які пояснюють її зміст відповідно до контексту.

Для правильного перекладу реалій необхідно взяти до уваги такі фактори: вид тексту, значення реалій у тексті, тип реалії та її систематична роль у культурі мови-оригіналу, ступінь сприйняття незвичайного словосполучення в мові перекладу.

Отже, можна зробити висновок, що немає єдиних вимог до перекладу реалій. Вибір способу перекладу культурно маркованих одиниць залежить від характеру тексту, місця реалії в тексті та індивідуального вибору перекладача. При перекладі реалій слід зберегти колорит та не зосереджувати увагу читача на незрозумілих деталях. Для адекватного перекладу художніх текстів потрібно використовувати кілька способів передачі реалій. Питання перекладу реалій досліджувалось досить детально, але все ще залишається актуальним і, певним чином, досить новим для сучасних вчених, оскільки життя людей розвивається і змінюється, створюючи нові реалії, поняття, які необхідно вивчати.

Література

1. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львівському університеті, 1989. 216 с.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. М. : Международные отношения, 1980. 343 с.
3. Rushdie S. *Midnight's Children* / Salman Rushdie. London: Vintage. 1995. 464 p.
4. Рушді С. Опівнічні діти / Салман Рушді; пер. з англ. Н. Трохим. Київ : Юніверс, 2007. 704 с.

Ірина СКОВРОНСЬКА,
кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Богдана ЮСЬКІВ,
старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
факультету № 2 ІПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СКЛАДОВІ ФАХОВОЇ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРАВознавця

Анотація. Професійне спілкування правознавців є складним соціально-психологічним процесом, що передбачає виконання наступних функцій: комунікативної, перцептивної та інтерактивної. Мовна свідомість правника формується на прикладі і за зразком психологічної моделі світу, у якому існує.

Рівень розвитку мови завжди виступає каталізатором рівня розвитку суспільства. За рівнем комунікації між членами суспільства можемо робити висновок про загальний рівень його освіченості.

Ключові слова. *Мовна, мовлення, свідомість, навички, комунікація, правовий дискурс, комунікативна лінгвістика, сталі словосполучення, психологічна модель світу.*

COMPONENTS OF PROFESSIONAL LANGUAGE COMMUNICATION OF A LAWYER

Abstract. Professional communication of lawyers is a complex socio-psychological process that involves the following functions: communicative, perceptual and interactive. The linguistic consciousness of a lawyer is formed on the example and on the model of the psychological model of the world in which it exists. The level of language development always acts as a catalyst for the level of development of society. According to the level of communication between members of society we can conclude about the general level of education.

Key words: Language, speech, consciousness, skills, communication, legal discourse, communicative linguistics, fixed phrases, psychological model of the world.

Постановка проблеми. Окремі аспекти використання психологічних знань у діяльності правників були висвітлені у наукових дослідженнях В. О. Коновалової, В. Ю. Шепітько, А. В. Дулова, В. Г. Андросюка, О. М. Столяренка, М. І. Єнікєєва, Я. Ю. Кондратьєва, М. В. Костицького, О. Р. Ратінова та інших.

Що ж стосується проблем сучасної лінгвістики, то вона має за основу тенденцію розуміння і сприйняття того, що пізнання мови починається з пізнання її виразника – визначеного і повноважного користувача. Наукові погляди О.Потебні забезпечили розвиток сучасного мовознавства у контексті того, що знання людей про світ не є тотожними, і це відображається на змісті, який вони вкладають у слова. Слово є засіб, який виходить з глибини людської природи. Як у слові вперше людина усвідомлює свою думку, так і в ньому ж перш за все вона бачить ту закономірність, яку потім переносить на світ [1, с. 124]. У цьому сенсі правова сфера не є винятком.

Стан дослідження. Перш за все вважаємо за необхідне дати визначення основних функцій, що мають місце у професійній комунікації правників. *Комунікативна функція* – це обмін інформацією між суб'єктами професійної діяльності, у тому числі з особами, котрі становлять професійний інтерес. У суді такий обмін інформацією, здійснюється між прокурором і суддею, прокурором і адвокатом, прокурором – підсудним, прокурором – іншими учасниками судового процесу. *Перцептивна функція* означає процес сприймання один. одного правниками та іншими суб'єктами професійної діяльності, у тому числі з особами, котрі становлять професійний інтерес та встановлення на цій основі взаєморозуміння з метою ефективного вирішення професійних завдань. *Інтерактивна функція* полягає в організації взаємодії між правниками та іншими працівниками правоохоронних органів, тобто в обміні не тільки знаннями, досвідом, ідеями, а й діями, вчинками (правник-адвокат, правник-суддя тощо).

Відомо, що процеси породження мовної свідомості та мовного висловлювання є об'єктом дослідження у психолінгвістиці. Найсучасніші судження про мову та прийоми зміни переконань за допомогою психолінгвістичного програмування належить Робертові Ділтсу. Він типізував досвід вчених-психолінгвістів М. Еріксона, Д. Гріндера, Н. Хомського, А. Кожибські, Дж. Лаборде і звів власну теорію того, яким чином уміле уживання мови та мовлення дає можливість реалізовувати вплив на інших людей. Мова є одним із фундаментальних складових частин,

з яких ми будуємо власні моделі світу. Вона спроможна здійснювати незмірний вплив на те, як ми сприймаємо дійсність і реагуємо на неї [2, с. 21]. Визначені обставини мовного спілкування вимагають тих систем значень елементів висловлювання, які у конкретній мові реалізуються реальною кількістю значень граматичних категорій, і в морфологічній теорії позначаються відповідними формальними конструкціями [2, с. 45].

В. фон Гумбольдт обрав за об'єкт дослідження психологію мовної особистості у комунікації (вчення про духовну енергію мови), О. Потебня – зв'язок думки та мовлення, Х. Штейнталь та К. Бюлер – етнопсихологічний розвиток, В. Вундт – експериментальну психологію мови.

Людське сприйняття має безліч вимірів. Воно охоплює поняття обумовленості, операційні механізми та інші явища, над якими переважає концептуальність. Результатом концептуального сприйняття є формування звиклої здатності абстрагуватися, узагальнювати і розвивати поняття.

Відтворюючи концепт зовнішнього світу, його логічні поняття і категорії, людський індивід виявляє одночасно і «здатність сприйняття» [2, с. 32]. Вирізняючи у сприйнятому суттєве, він полегшує собі сприйняття через готові формули, утримуючи уявлення та ідеї у своєму внутрішньому світі, – «здатність пам'яті» [2, с. 32].

Мета. Характеристика модерної комунікативної лінгвістики у правовій сфері, предметом якої є професійна комунікативна діяльність, зводиться до аналізу дослідження невербальної та мовної комунікації, що виходить за межі комунікативної лінгвістики у праві і стає ще й об'єктом дослідження когнітології, риторики, психології, прагматики та інших наук. Така вагома риса комунікації, як її ефективність, характеризується безпосередньою зміною суб'єкта впливу, його емоційного стану, його знань про світ, ставлення до тих чи інших реалій світу, оцінок, тобто зміною його особистісної суті. Ця перспективна, на думку О.Селіванової, складна проблема комунікативної лінгвістики потребує ґрунтовних досліджень і у галузі психології та риторики. Відомо, що в центрі комунікативного акту перебуває людина, а поверхнєве сприймання ефективності «як максимального наближення інтенції до інтерпретанти відображає лише гносеологічний аспект комунікацій, тобто оптимальне передавання інформації» [3, с. 121], на жаль не продукує професійного підходу до розв'язання проблеми досягнення комунікативного ідеалу у межах формування мовної майстерності фахівця.

З метою бути відповідно сприйнятим і зрозумілим для на-вколишніх, а також вірно подати інформацію про світ, людина надає думкам словесних форм. Тому важливо виявити чинники впливу на формування комунікативної майстерності правника. Такими словесними формами та чинниками впливу у мові загалом і у мові права зокрема є сталі словосполучення – поєднання, які вийшли за межі вільного сполучення слів і до певної міри набули ознак сталості, однак ще не стали стійкими, тому їх не фіксує жоден з фразеологічних словників.

Виклад основного матеріалу. Як уже зазначалося, дослідниця мовної компетенції та діяльності людини О.Селіванова крізь призму психолінгвістики наголошує на перспективності та монодослідженості у зв'язку з проблемою породження мовлення, питань «коректування та корегування комунікації, її складності, недбалості, частковості інтелектуалізації мовлення, рекурсивності сприймання, пошуку істини, умовиводів, паратексту, контролю мовця за процесом спілкування ...» [3, с. 51]. Увага науковиці (цілком закономірно) зупинена на ще трьох надзвичайно актуальних проблемах: опрацюванню функціонального напрямку в сучасній лінгвістиці, модерній теорії тексту та новочасній комунікативній лінгвістиці.

Правничий текст, на відміну від наукового чи художнього, характеризується рядом специфічних ознак. Сюди слід віднести насамперед прикладну спрямованість, суворий документалізм, лаконічність, чіткість, адже, для юридичної реалізації правових норм варто знати, яке значення вкладає в те чи інше поняття законодавець, правник. Кожен вираз на означення того чи іншого поняття у мові правників використовують сталі словосполучення, оскільки вони характеризуються не оказіональним, а рекурентним ужитком і мають завчасно відоме значення.

Важливу роль сталі словосполучення відіграють з позиції герменевтики правничого тексту, оскільки вони є нероздільними лексичними сполученнями, що передають певні поняття, однаково відомі усім носіям мови. Саме вони допомагають реципієнтам адекватно сприймати авторський правничий (чи то усний, чи то писемний текст).

З огляду на те, якого типу інформацію подає правник (правознавець), використовуються ті сталі словосполучення, які стосуються даної галузі чи подієвої ланки. Глибина риторичної майстерності та відображувальної свідомості правознавця є основними чинниками, які шляхом синтезу стилістичних засобів якнайкраще відтворюють хід подій в уяві реципієнта.

Відомо, що за рівнем розвитку мови можемо судити і про рівень розвитку суспільства. Основна функція мови – комунікативна. Мова повинна обслуговувати суспільство. З її допомогою члени суспільства спілкуються і отримують інформацію. «Саме визначення комунікативної функції мови як її суттєвої характеристики, в явній або завуальованій формі, подане у переважній більшості праць, і дозволяє звести до неї такі, часто виділювані функції мови, як експресивну (вираження думок), акумулятивну (нагромадження суспільного досвіду і знань)» [4, с. 15]. Ці функції настільки тісно пов'язані, що діють як одне ціле. А «однією з фундаментальних функцій мови, яку вона виконує за допомогою слів і словосполучень, є номінативна. Адже все, пізнане людиною,.. тільки тоді стає фактом свідомості народу, коли одержує назву. Саме тому мови сучасних розвинених народів мають у своєму словниковому складі до мільйона тільки загальноживаних слів» [5, с. 3].

Сталі словосполучення полегшують сприйняття викладеного матеріалу, викликаючи вже відомими мовними сигналами відповідні реакції у читача або слухача. Образні засоби метафоризації, підпорядковані яскравому зображенню подій, сприяють створенню певного настрою. Тобто для увиразнення своїх почуттів та думок у тексті автор використовує сталі словосполучення, які стають знаковими для описуваної ситуації. Наприклад для **опису скоєння злочину**: *умисне вбивство; легке (важке) тілесне ушкодження, неумисне вбивство, умисне тяжке тілесне ушкодження, необережне водіння, яке спричинило смерть та ін.*; **для характеристики валютних операцій**: *валютний дериватив, валютні цінності, валовий прибуток, валютні кошти, обіг валюти та ін.*; **для характеристики договірної системи** : *договір страхування, договір схову, договір оренди землі, договір позики та ін.*; **для характеристики діяльності підприємств**: *підприємство зв'язку, підприємство з обмеженими інвестиціями, підприємство поштового зв'язку тощо.*

Сталі словосполучення, уміло введені в правничий текст, допомагають формувати потужне асоціативне поле, яке продукує в свідомості людини конкретні чуттєві образи. Працюючи над текстом, усним чи писемним, правник повинен ретельно добирати різноманітні мовні засоби, враховуючи при цьому інтелектуальні особливості адресата. Таким чином текст стає насамперед продуктом мовноетичної і розумової активності й діяльності правника. Ступінь же сприйняття й розуміння думок з боку аудиторії

залежить від усіх компонентів мовного повідомлення: ситуації мовного спілкування, адресата, адресанта, протікання мовного повідомлення і самого мовного повідомлення. Будь-який текст, у тому числі й правничий, – це система знаків, у яких закодована інформація, а знак є символом, що відтворений у процесі пізнавальної діяльності людини. Саме сталі словосполучення полегшують процес сприйняття і осмислення інформації, оскільки виконують роль своєрідних інформаційних кодів. «Процес декодування буде настільки легшим, наскільки знайомий читачеві або слухачеві код, а повторюваність є безумовна властивість знаку» [6, с. 9].

Специфіка мови правників робить можливим використання у ній не лише експресивно забарвлених стійких комплексів, але й експресивно нейтральних. Відповідно до визначеної тематики правники використовують сталі словосполучення не лише суто правового характеру, але й ті, які є найбільш виразно інформативними. Таким чином у процесі побудови правничого тексту правник звертається до використання сталих словосполучень різних тематичних груп.

Мова правників лаконічна та чітка. У різноманітній фаховій літературі, а також у фахових юридичних виданнях використовуються ті сталі словосполучення, які є широко вживаними у статтях Кримінального кодексу України. Значна частина таких сталих словосполучень позбавлена образності, що виразною ознакою офіційно-ділового стилю правників. Наприклад: *правова основа, притягати до суду, кримінальна відповідальність, обстоювати рівні права, кримінальне переслідування, оскаржувати результат в суді, порушувати карну справу, криміногенна ситуація, брати під варту, визнавати правомірним, об'єкт переслідувань тощо.*

Вагома частка сталих словосполучень юридичного характеру тяжіє до номінацій і термінологіки кримінального права. Наприклад, викриваючи злочинні дії окремих осіб, правники активізують у вжитку відомі широкому загалові сталі словосполучення на зразок: *карна справа, порушити справу, службове розстеження* та ін. Найчастіше пересічний читач зустрічається з повідомленнями правничої і юридичної тематики на шпальтах газет. Наприклад: **Суд розглядає справу про позбавлення його депутатських повноважень як сумісника. У зв'язку з цим кримські депутати погодились скасувати свої рішення. У зв'язку з цим Верховний суд пропонує не кидати таких злочинців за ґрати, а накласти на них економічні санкції. Суд визнав винним у скоєнні вбивства групу осіб. Суд не повертатиме справу на повторний**

розгляд, ухвалить остаточне рішення, яке оскарженню не підлягає (зі судових матеріалів).

Сталі словосполучення наявні у виступах суддів, прокурорів, адвокатів. Викладаючи фактичну суть справи, правознавці дотримуються певної структури промови. Оскільки її зміст і побудова не можуть бути однаковими, правник повинен уміти не лише правильно встановити пропорції промови, але й добирати відповідні мовні засоби, які найкраще б допомогли окреслити обставини і хід справи.

Для успішного виконання завдань, які стоять перед правознавцем у процесі практичного втілення його комунікативної майстерності і одним з основних є завдання психологічного впливу на всю аудиторію. Тому промовцю слід якомога повніше дослідити якісний і кількісний склад аудиторії, мотивацію присутності, інтереси, переконання, врахувати вік, емоційний стан, рівень уваги, зацікавленість слухачів тощо [7, с. 41].

Отже, правник – промовець зобов'язаний спонукати слухати себе. Цього можна досягти завдяки використанню голосових прийомів, звернення до слухачів з прямими запитаннями, пов'язаними зі змістом промови, жестами, мімікою, а також за допомогою засобів мовної та мовленнєвої виразності (прислів'їв, приказок, гумору, яскравих образів тощо). Поряд з прийомами стилістичного синтаксису у правничих дискурсах використовуються і фразеологічні одиниці (крилаті вирази, афоризми, примовки, приказки, прислів'я), а також сталі словосполучення. Слід також пам'ятати, що правничий текст виконує комунікативну й інформативну функції. Кожен правник, «у відповідності до своєї поцесуальної позиції, аналізує і дає оцінку зібраним доказам, формулює свої висновки і обґрунтовує їх тими даними, які були здобуті у процесі розслідування і судового розгляду справи» [7, с. 40].

Висновки. Отже, комунікативна майстерність правознавців, мова права не можуть бути відокремлені чи протиставлені загальномовним процесам, адже вони являють собою єдину систему, неподільний організм, у якому, поряд з професійними, збережені усі норми загальнонародного мовлення. Уміле використання широкої палітри мовних засобів дозволяє найбільш повно реалізувати комунікативні задуми автора, виконати різні комунікативні функції – не лише подавати інформацію про щось, але й впливати на розум, емоції, почуття аудиторії.

Список використаних джерел

1. Потэбня А. Полное собрание сочинений. Мысль и язык. 1924. Т. 1. 208 с.
2. Дилтс Р. Фокусы языка. Изменение убеждений с помощью НЛИ. Санкт-Петербург, 2000. 245 с.
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля. К., 2008. 711 с.
4. Мецлер А., Скиба В. Деякі аспекти функціонально-комунікативного аналізу мови // *Мовознавство*. 1988. № 3. С. 15–20.
5. Демський М. Українські фразеологізми й особливості їх творення. Львів, 1994. 62 с.
6. Крупський І. Українська газета, як художньо-поліграфічний феномен: історія, сучасний стан, перспективи розвитку. Львів, 1994. 101 с.
7. Озерський І. В. Використання прокурором психологічних знань при підтриманні державного обвинувачення в суді. Монографія. Полтава, 2008. 368 с.

Оксана ФЕДИШИН,

старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
факультету № 2 ІПФНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОРІЄНТОВАНЕ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У НЕМОВНОМУ ВУЗІ

Анотація. Статтю присвячено професійно орієнтованому читанню іноземною мовою в немовному закладі вищої освіти, визначені окремі компоненти інтенсивного навчання читання. Досягнення комунікативної компетентності можливе лише за умови вивчення граматичного матеріалу та шляхи його освоєння. Проаналізовано в підручниках з іноземної мови граматичний матеріал, який подається у вигляді опорних граматичних сигналів. Досліджено реальні ситуації професійної діяльності майбутнього фахівця.

Ключові слова: професійне читання, опорні сигнали з граматики, проблемні завдання, комунікативно-орієнтоване навчання.

Abstract. The article is devoted to professionally oriented reading in a foreign language in a non-language institution of higher education, defined by separate components of intensive reading instruction.

Achievement of communicative competence is possible only due to the study of grammatical material and ways to master it. Analyzed in foreign language textbooks grammatical material, which is presented in the form of reference grammatical signals. The real occupation of professional activity of the future specialist is investigated.

***Key words:** professional reading, grammar reference signals, problem tasks, communicative-oriented learning.*

Постановка проблеми. Викладання іноземної мови у немовних закладах вищої освіти, зокрема МВС України, характеризується орієнтацією на формування міжкультурної компетенції, яка забезпечує здатність спілкуватися із закордонними фахівцями по питаннях і проблемах, що стосуються спеціальності. Методика навчання мови є складною динамічною системою багатокомпонентного та різнорівневого характеру, що розвивається у сферах лінгвістики, педагогіки, психології, соціології. Іноземна мова сприяє розвитку гнучкого інтелекту і сформованій професійній свідомості. Успішне вивчення іноземної мови курсантами і здобувачами вищої освіти однаковою мірою залежить від оволодіння ними не тільки новим поглибленим змістом навчальної інформації, але й формою діяльності, способами логічного аналізу, узагальнення, структурування [5, с. 202].

Мета. Під впливом змін, що відбуваються в суспільстві, ситуація в галузі навчання здобувачами вищої освіти іноземної мови в немовному вузі значно змінилася: рейтинг курсу «Іноземна мова» суттєво підвищився, складаються сприятливі умови, які стимулюють методичну діяльність відповідних кафедр. Орієнтація вузівського курсу на формування у здобувачів вищої освіти немовних спеціальностей умінь різних видів професійного спілкування з використанням іноземної мови вимагає вирішення цілого ряду питань, що стосуються оптимальної організації процесу навчання згідно сучасних вимог та реальних умов викладання.

Стан дослідження. Визначаючи тенденції в курсі викладання іноземної мови, сьогодні називають передусім реалізацію комунікативного підходу. Комунікація розуміється як процес усного/письмового спілкування, суть якого полягає в обміні інформацією та її оцінюванні. Комунікативно-орієнтоване навчання передбачає формування у здобувачів вищої освіти (курсантів) комунікативної компетенції, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати й розширювати свої знання і досвід [4, с. 65].

Виклад основного матеріалу. Максимально стислий курс іноземної мови у правничому вузі вносить свої корективи у програму, висуваючи як найактуальнішу проблему інтенсифікацію навчання. Викладачі правничих вузів змушені враховувати недостатній рівень знань і вмінь, з якими випускники середніх шкіл приходять до вищих навчальних закладів (заклад вищої освіти), а також вирішувати проблему навчання здобувачів вищої освіти (курсантів) з різним рівнем мовної підготовки.

При безсумнівній важливості таких видів мовленнєвої діяльності як аудіювання та говоріння – насамперед у соціально-культурному аспекті – мінімальна кількість годин і низький «стартовий рівень» здобувачів вищої освіти (курсантів) диктують необхідність зосередити зусилля на головному завданні курсу – навчити здобувачів вищої освіти читання іноземної літератури. Подальше (або паралельне) факультативне навчання передбачає не тільки рецептивне, але й репродуктивне оволодіння мовою.

Професійне читання відіграє виключну роль у житті та діяльності фахівця. Читання іноземною мовою є для нього засобом задоволення як комунікативних, так і пізнавальних потреб, оскільки дозволяє користуватися усіма засобами інформації – журналом, монографією, а з широким використанням мережі Internet добре володіння читанням іноземною мовою стало пріоритетним.

В умовах правового вузу йдеться про інтенсивне, прискорене оволодіння читанням, що передбачає перехід від інформативних до активних, творчих, розвиваючих, інтенсивних форм пізнавальної та навчальної діяльності здобувачів вищої освіти (курсантів). Ефективність прийомів навчання читання необхідно, на наш погляд, оцінювати з урахуванням таких факторів як економія навчального часу, збільшення обсягу матеріалу, який засвоюється, прискорене формування необхідних знань та вмінь, стійка мотивація навчальної діяльності. Проблема інтенсивного навчання читання іноземною мовою має різні аспекти: психологічний, методичний, дидактичний, мотиваційний. Усі вони нерозривно пов'язані один з одним, і врахування кожного з них забезпечує успішне досягнення кінцевої мети.

Розглянемо окремі компоненти, які сприяють оптимізації процесу інтенсивного навчання читання. Вважаючи комунікативну компетенцію метою і результатом навчання, не слід забувати, що її досягнення можливе лише за умови сформованості

лінгвістичної компетенції як одного із специфічних аспектів навчання іноземної мови».

Відомо, що засвоєння граматики іноземної мови викликає великі труднощі у здобувачів вищої освіти (курсантів) немовних вузів. Надто розтягнуте пояснення граматики, довге і складне викладання граматичних правил у підручниках не можуть зацікавити здобувачів вищої освіти-не філологів, забезпечити позитивну мотивацію. Як досягти стійкого і швидкого засвоєння досить великого обсягу знань, який є необхідним для практичного володіння мовою, з найменшою витратою часу і зусиль?

Ефективним способом у роботі з граматичним матеріалом, що виправдав себе на практиці, є використання опорних граматичних сигналів.

Опорний сигнал (ОС) – це наочна модель (схема, зразок) граматичної структури, в якій графічно поданий мінімум ознак, що є необхідними і достатніми для її розпізнавання та запам'ятовування. Він повинен містити в собі основні моменти, блоки інформації, які повідомляються; вони виокремлюються за допомогою спеціальних засобів. Щоб виконати свою основну функцію – полегшити закріплення в пам'яті нового матеріалу і його відтворення – ОС з іноземної мови має відповідати наступним вимогам: компактність, наочність (використання словесних образів, спеціальних маркерів, візуальних знаків та інших опорних віх для пам'яті), графічне виділення взаємопов'язаних ланок інформації, легкість сприйняття та відтворення. Завдяки цим характеристикам ОС можуть утворювати стійкі асоціативні зв'язки у пам'яті здобувачів вищої освіти (курсантів). Опора на зорову наочність та асоціації надійно забезпечує запам'ятовування навчального матеріалу. Використання ОС допомагає встановленню смислових і функціональних зв'язків між окремими ланками інформації.

Психологи стверджують, що в основу структури тієї частини навчального предмета «Іноземна мова», яка стосується граматики, повинен бути закладений не набір окремих емпіричних правил нормативної граматики і не парадигми відмінювання, а найзагальніші структурні закономірності граматичної будови іноземної мови, що вивчається, які відрізняють її від відповідних закономірностей рідної мови. [3, с. 245] Саме структурні особливості граматичних явищ іноземної мови та їх відповідники у рідній мові визначають сутність розроблених нами ОС.

У зв'язку з цим необхідно зауважити наступне. Автентичні посібники іноземних видавництв, що прийшли на книжковий

ринок України, не враховують механізмів опори на рідну мову тих, хто навчається, у них не виокремлені спеціально граматичні структури, які не мають аналогів у рідній мові. Із цього випливає, що навряд чи доцільно використовувати підручники іноземних видавництв як стабільні посібники, оскільки вони не є адекватними освітній меті навчання іноземної мови у вітчизняних умовах, зокрема не можуть забезпечити навчання читання для спеціальних цілей [6, с. 14].

Запропонована нами технологія навчання покликана дати студентам (курсантам) уявлення про спільність/відмінність систем рідної та іноземної мови в наочній і стислій формі, що легко запам'ятовується і відтворюється.

У розроблених підручниках граматичний матеріал подається у вигляді опорних сигналів, які орієнтовані на встановлення структурно-семантичних відповідностей іноземної та рідної мов [1, с. 56].

Може виникнути і часто виникає закономірне запитання: чи можна вважати ОС традиційні граматичні таблиці? Відповідь є негативною: граматичні таблиці не є ОС, а ОС не є граматичними таблицями.

Застосування ОС у навчальному процесі базується на психологічних особливостях віку здобувачів вищої освіти (курсантів): важливою є установка на осмислено-логічне запам'ятовування. Надзвичайно важливим є також підвищення рівня мотивації, інтересу до навчання. Постійна робота з ОС розвиває у здобувачів вищої освіти (курсантів) загальні навички творчого навчання. Вони звикають виокремлювати у матеріалі, що запам'ятовується, опорні віхи для пам'яті. Користуючись при оформленні конспекту сигнальним кольором, студенти (курсанти) навчаються у будь-яких записах бачити те головне, що потрібно запам'ятати. При цьому включається і фактор зорової пам'яті, і фактор активного логічного мислення (завдання: «Що необхідно виділити?» «Що потрібно запам'ятати?»).

Опорні сигнали з граматики зарекомендували себе як ефективний мнемічний прийом, який забезпечує інтенсивне оволодіння граматикою для читання при суттєвій економії навчального часу, проте їхня роль на цьому далеко не вичерпується. Формуючи навички смислової переробки інформації, робота з ОС розвиває у здобувачів вищої освіти (курсантів) загальну культуру мислення, уміння навчатися. У зв'язку з цим необхідно зазначити, що використання усіх видів та прийомів роботи, які стимулюють

мисленнєву активність здобувачів вищої освіти (курсантів), є необхідним і важливим. Активізація мисленнєвої діяльності значно підвищує результативність навчального процесу.

Оскільки будь-які знання є продуктом власної дії того, хто навчається, то, відповідно, психолого-педагогічне керування процесом засвоєння знань має відбуватися через формування адекватної пізнавальної дії в «ситуації завдання». В основу проблемного навчання покладено систему питань (проблем, завдань), на які ті, що навчаються, не мають готової відповіді. Сутність процесу навчання зводиться до створення ситуації, яка вимагає самостійно шукати рішення (проблемна ситуація). Систематичне вирішення проблемних завдань, пошук правильних відповідей на проблемні запитання, власне мисленнєва активність тих, що навчаються, – ось характерні ознаки проблемного навчання. Запитання є формою подання проблемної задачі.

У відповідності до загальної теорії проблемності проблемне навчання іноземної мови повинно будуватися таким чином, щоб ті, хто навчаються, отримували знання не в готовому вигляді, а в результаті власних розумових зусиль, мобілізації раніше отриманих знань, у процесі вирішення проблемних завдань. Одним із правил створення проблемної ситуації на заняттях з іноземної мови є та умова, що проблемне завдання, яке пропонується, за ступенем складності має відповідати рівню наявних знань та інтелектуальних можливостей здобувачів вищої освіти (курсантів). Ще однією обов'язковою умовою ми вважаємо участь у вирішенні завдання усієї групи здобувачів вищої освіти (курсантів): проблемне навчання використовує діалогічне викладення навчального матеріалу, при якому питання викладача і колективна участь усіх здобувачів вищої освіти (курсантів) у їх вирішенні є обов'язковими. По-третє, мисленнєва діяльність здобувачів вищої освіти (курсантів), за нашими спостереженнями, максимально активізується при урахуванні фактору часу (обов'язкова фіксація та обмеження часу, який відводиться на вирішення будь-якого проблемного питання). Тут необхідно зауважити, що використання проблемного методу дозволяє значно збільшити час індивідуальної мовленнєвої діяльності здобувачів вищої освіти (курсантів).

Саме серії проблемних завдань розвивають уміння читання літератури за фахом як базового компонента інформаційної діяльності, відкривають можливості використання іноземної мови для вирішення професійних завдань. Вони забезпечують

формування відповідних видів мовленнєвої діяльності, допомагаючи реалізувати основну функцію вивчення іноземної мови у заклад вищої освіти – формування у здобувачів вищої освіти (курсантів) професійної комунікативної компетенції [2, с. 36]. Враховуючи особливості професійного мислення, творчі завдання дають можливість моделювати реальні ситуації професійної діяльності майбутнього фахівця: у проблемній ситуації студенти (курсанти) вирішують завдання мовного і професійного характеру. Слід надавати перевагу тому, щоб формулювання завдань для розвитку вмінь читання були не стереотипними, подавали проблему під несподіваним кутом зору.

Висновки. Розвиваючи інтелект, увагу, пам'ять, комунікативно орієнтованого навчання іноземних мов у немовному заклад вищої освіти впливають також і на емоційно-спонукальну сферу особистості студента (курсанта), мотивуючи не тільки його комунікативну і мовленнєво-мисленнєву діяльність, але й пізнавальну, творчу. Вони мають найвищі мотиваційні характеристики: новизну, творчий характер, вирішення мисленнєвих завдань на цікавому, пізнавальному, інформативному матеріалі, тісний зв'язок навчальних та професійних засад – усе це забезпечує позитивну установку аудиторії. Розвинені інтелектуальні вміння, загальна культура мислення мають самоцінність у плані самоосвіти, що є важливим для випускників немовного вузу, які завершують професійну підготовку у вищій школі.

Список використаних джерел

1. Бородіна Г. І. Іноземна мова. Київ : Вища школа, 1995, 105с.
2. Бородіна А. І. Види заданий для розвитку уменій изучающего чтения. // Сб. научн. трудов МГЛУ. Вып. 431, М., 1999, С. 36–40.
3. Ждан А. И., Гохлернер М. М. Психологические механизмы усвоения грамматики родного и иностранного языков. // М. : МГУ, 245с.
4. Калмыкова Е. Н. Реализация взаимодействия лингвистической и коммуникативной компетенции. // Сб. научн. трудов МГНЛУ. Вып. 431. М., 1999. с. 65.
5. Любашенко О. В. Засоби реалізації комунікативного потенціалу здобувачів вищої освіти у процесі вивчення мов у вищих навчальних закладах // Проблеми освіти. К. : НМЦВО Міністерства освіти і науки України, 2003. Вип. 30, С. 195–202.
6. Мусницкая Е. В. Новые цели, содержание и технологии обучения иностранному языку будущего специалиста // Сб. научн. трудов МГЛУ. Вып. 449. М., 2000. С. 14.

Богдана ЮСЬКІВ,
старший викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
факультету № 2 ІПФНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Ірина СКОВРОНСЬКА,
кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ЗДОБУВАЧІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація: У статті проаналізовано проблеми міжкультурного спілкування у викладанні іноземної мови. Запропоновано різноманітні методичні прийоми і форми інтеркультурної комунікації в аудиторній і позааудиторній роботі, що підвищує ефективність формування міжкультурних комунікативних умінь студентів, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків та самореалізації. Визначальною суттю запропонованих форм роботи являється автентичний матеріал і робота з його опрацювання, що мотивує студентів до пізнання особливостей іншомовної культури.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, вторинна мовна особистість, аудиторна і позааудиторна робота, автентичний матеріал, професійна компетентність.

FORMATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION SKILLS IN PERSONS OF NON-LANGUAGE SPECIALTIES

Abstract. The article analyzes the problems of intercultural communication in foreign language teaching. Various methodical methods and forms of intercultural communication in classroom and extracurricular work are offered, which increases the efficiency of formation of intercultural communication skills of students necessary for successful performance of professional duties and self-realization. The defining essence of the proposed forms of work is the authentic material and work on its processing, which motivates students to learn about the peculiarities of foreign culture.

Key words: *intercultural communication, secondary language personality, classroom and extracurricular work, authentic material, professional competence.*

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиліть приділяється посилена увага щодо використання соціокультурного компоненту при навчанні іноземних мов [3, 4, 5]. Аналіз наукової літератури показує, що навчання іноземної мови в своїй основі містить необхідність ознайомлення з іншомовною культурою, звичаями, мораллю, способом життя народів країни, мова якої вивчається. Соціокультурний аспект став невід'ємним компонентом навчання іноземної мови та інтеграції країнознавчих з мовними елементами, що орієнтує студента сприймати іноземну мову як реалізацію конкретної культури. Міжкультурне спілкування є більш складним у порівнянні з комунікацією, оскільки воно передбачає володіння не тільки мовним кодом, а й системою культурних значень лінгвістичних одиниць, системою значень того, що відбувається. Соціокультурна інформація полегшує засвоєння мовних елементів і збагачує їх.

Міжкультурна комунікація, в якій через мовлення взаємодіють культури і мови, базується на двох типах поведінки. Універсальна поведінка, спільна для всіх культур, базується на біологічній спадковості людини, яка передається від покоління до покоління. Крім того, різним етнічним групам притаманна специфічна поведінка (*parochial behavior*), яка формується під впливом соціального й фізичного оточення. Специфічні моделі поведінки приводять до формування специфічної культури, адже культура – це спільна система символічних знань і моделей поведінки, отриманих в результаті мовленнєвого спілкування. Різні народи по-різному пристосовуються до свого фізичного оточення, що відображається в їх поведінці й мові.

Зв'язок культури з мовою найяскравіше виявляється на тому рівні мови, який безпосередньо пов'язаний із предметами і явищами навколишньої дійсності – лексикою. Лексична система зумовлена переважно явищами матеріального світу, соціальними факторами. Насамперед у лексиці відбиваються фрагменти соціального досвіду, зумовленого основною діяльністю етносу. Існування тих чи інших лексичних одиниць пояснюється практичними потребами, актуальністю певних культурних реалій для мовного колективу.

Мета статті – визначити основні чинники формування у студентів потреби до міжкультурного спілкування.

Стан дослідження. Сьогодні вже не має потреби доводити важливість цього питання для розвитку людства в цілому та для кожного індивіда. Набагато важливішим є створення теоретичних та практичних курсів і програм міжкультурної інформації в процесі підготовки студентів немовних вузів. Питання про країнознавчий, лінгвокраїнознавчий та соціокультурний аспекти навчання іноземних мов, про зміст комунікативної компетенції знаходить теоретичне і методичне обґрунтування в працях багатьох учених (Ф. С. Бальцевич, Н. Ф. Бориско, Є. М. Верещагін, Л. П. Голованчук, Н. Б. Ішханян, Т. М. Колодько, В. Г. Костомаров, В. Г. Редько, О. Б. Тарнопольський, Р. Adler, D. Brown, M. Byram та ін.). Лінгвісти та педагоги висловлювали власне бачення проблеми й пропнували різні шляхи її розв'язання.

Виклад основного матеріалу. Існує думка вчених про існування «національних змістів». Не можна заперечувати, що два слова у двох різних мовах, що позначають той самий предмет у культурі двох народів і є перекладними елементами, неминуче пов'язуються з нетотожними змістами, і це дозволяє говорити про «національні змісти мовних знаків».

У наукових публікаціях висвітлюється також значення фонових знань, міжкультурної комунікації, дискурсивних стратегій при формуванні вторинної мовної особистості, зокрема: комунікативна особистість володіє характеристиками вербального і невербального комунікативного коду, а також такими важливими соціальними функціями, як взаємодія і вплив у ситуаціях спілкування з носіями мови; неавтентична мовна особистість визначається здатністю здійснювати міжкультурну комунікацію, яка базується на знаннях лексичних одиниць з національно-культурним компонентом семантики і вміннях адекватного їх застосування в ситуаціях міжкультурного спілкування, а також уміннях використовувати фонові знання для досягнення взаєморозуміння в ситуаціях опосередкованого і безпосереднього міжкультурного спілкування [3]; інтерес до життя в зарубіжних країнах при вивченні іноземної мови становить значний резерв ефективності мовленнєвої діяльності на заняттях; зростає мотивація; опрацьовуються не тільки граматичні правила формування думки, а й вибирається відповідна автентична форма [1]; дискурс лежить в основі оволодіння будь-якою мовою і являє собою зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, соціокультурними психологічними та іншими чинниками; підкреслюється, що дискурс має національно-культурну специфіку,

а оволодіння дискурсивними стратегіями передбачає підготовку студентів на вербальному і невербальному рівні.

Сучасні українські вчені наголошують, що при вступі в комунікацію носіїв різних культур є цілком вірогідною поява певних проблем, що від початку пов'язані з причетністю до різних культур. Проблемами такого характеру можуть бути труднощі порозуміння, непорозуміння, створення окремих випадків, а в подальшому перебігу – спілкування відмежування, скривдженість, психічна ізоляція. На думку Верещагіна Е. М. міжкультурна комунікація є такою комунікацією людей, при якій способи комунікації або функції мовних подій є ідентичними, але існують відмінності в їх реалізації та інтерпретації в певних ситуаціях. Саме для того, щоб готувати своїх співвітчизників до іншомовного професійного мовлення, допомогти їм побачити свою картину світу і, водночас усвідомити себе невід'ємною частиною міжкультурної взаємодії, потрібно змінювати підходи до викладання іноземної мови, країнознавства, комунікації та переходити від теоретичних знань до практичних тренінгів, курсів, руйнувати хибні культурні стереотипи.

Людина повинна володіти комплексом професійно зорієнтованих знань, умінь і навичок, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків та самореалізації. У світлі цього зростають вимоги й до іншомовної мовленнєвої підготовки спеціаліста, адже оволодіння основами будь-якої професії розпочинається із засвоєння певної суми загальних і професійних знань, а також оволодіння основними засобами розв'язання професійних завдань, що й передбачає належний рівень сформованості професійно зумовленого мовлення. Це є важливою складовою фахової підготовки спеціалістів усіх напрямків.

На думку лінгвістів, основним засобом навчання іноземній мові є мовне середовище, а інший арсенал знарядь навчання – від карток до комп'ютера – є допоміжним, покликаним створити більш-менш яскраво виражене штучне залучення студентів до природного мовного середовища. Через це штучна адаптація до чужої культури може бути досить важкою, але знайомство з культурою країни досліджуваної мови обов'язково принесе позитивні результати.

Важливими чинниками формування у студентів потреби до міжкультурної комунікації є форми *аудиторної та позааудиторної роботи*. Аудиторна робота спрямовується на формування у студентів мовленнєво-мисленнєві навички роботи з автентичним матеріалом у комунікативних ситуаціях. З цією

метою рекомендується проводити відповідні тренінги з опрацювання автентичного комунікативного матеріалу з наступною послідовністю:

- визначення назви автентичного тексту, аудіотексту, відеоролику, ілюстрації та ін.;
- визначення зав'язки, кульмінації, розв'язки подій у тексті;
- виокремлення соціокультурних компонентів;
- проведення дискусії з наголосом фонових фактів з елементами рідної культури;
- моделювання навчально-мовленнєвої ситуації на основі поданого автентичного матеріалу;
- усний переказ сюжету, основної ідеї, частин автентичного тексту;
- читання автентичних текстів;
- письмова робота (диктант, переказ, анотація, есе та ін.);

Послідовність та кількість пунктів залежить від мети завдань навчання, підготовленості групи та індивідуальних особливостей студентів. Тренуючи один вид мовленнєвої діяльності, одночасно відпрацьовуються інші, тобто будь-який вид мовленнєвої діяльності на занятті виступає метою навчання і засобом формування суміжних мовленнєвих та мовних навичок. Наслідком дій за такою послідовністю завдяки використанню дискурсивних стратегій, фонових знань та роботі з автентичними матеріалами є становлення вторинної мовної особистості.

Підвищенню ефективності формування міжкультурних комунікативних умінь студентів сприяє різноманіття форм позааудиторної роботи:

- формування потреби спілкуватися іноземною мовою поза заняттями;
- зустрічі з носіями мови;
- перегляд, читання і прослуховування автентичних відео/аудіозаписів;
- виконання автентичних пісень;
- участь у вікторинах, спектаклях, конкурсах, КВК, «Брейн-рингах», пов'язаних з іншомовною соціокультурною тематикою;
- листування з іноземними колегами;
- участь у рольових іграх як засоб підвищення міжкультурної компетентності;
- фонетичні конкурси соціокультурного спрямування (скоромовки, вірші, прислів'я, приказки, загадки та ін.);
- випуск музичних бюлетнів про композиторів, поетів, виконавців пісень;

- наукова робота;
- краєзнавча діяльність (розповіді про рідний край, відомих людей, екскурсії, робота гідом, туристські походи з обов'язковим спілкуванням іноземною мовою).

Аудиторна і неаудиторна робота змістовно і методично мають бути поєднані, остання виступає продовженням першої. Результативність позааудиторної роботи з міжкультурної комунікації перебуває в прямій залежності від ряду принципів, а саме: урахування рівня міжкультурної комунікативної підготовленості; соціокультурної спрямованості комунікації; поєднання колективних, групових й індивідуальних форм роботи; соціокультурної «комунікації» міжпредметних зв'язків.

Висновки. Отже, міжкультурна комунікація – це адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належить до різних національних культур, Три основні компоненти міжкультурної комунікативної компетенції – *мотиваційно-стимулюючий, інформаційно-пізнавальний і практичний* є однаково важливими і істотними у вивченні іноземних мов.

Визначальною суттю запропонованих стратегій є автентичний матеріал (автентичний текст, аудіо/відеозапис, ілюстрації та ін.) і робота з його опрацювання, що зацікавлює, мотивує студентів до пізнання особливостей іншої культури і мови та стимулює до продукування і сприймання дискурсу в навчально-мовленнєвих і природних ситуаціях спілкування, письмовій комунікації. Запропоновані методичні прийоми і форми іншомовної комунікації в аудиторній і позааудиторній роботі, підвищує ефективність формування міжкультурних комунікативних умінь студентів, а також підготовки вторинної мовної особистості.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: К. : «Академія», 2004. 342 с.
2. Бердичевський А. А. Діалог культур на уроках рідної та іноземної мови. ИЯШ. 1993. № 6. С. 5–12.
3. Воробйова Е. І. зміст і структура поняття лінгвокраїнонавча компетенція учителя іноземної мови. URL: <http://www.pomorsu.ru/body.php?page=sin50317>
4. Колодько Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих навчальних педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». К., 2007. 20 с.
5. Шехавцова С. О. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземної мови у позанавчальній діяльності університету: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Луганськ, 2009. 20 с.

ЗМІСТ

БОЙКО О. LESS IS MORE АБО ЧИ ЗАВЖДИ МЕНШЕ, ЗНАЧИТЬ – КРАЩЕ.....	3-8
БОНДАРЕНКО В. ОСНОВНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ.....	9-16
ВЕРБИЦЬКА Х. ПОТЕНЦІАЛ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХІДУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ).....	16-22
ВОЛОШИНА В. ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	23-28
ГДАКОВИЧ М. ЛЕСЯ УКРАЇНКА ПРО ЗНАЧЕННЯ СЛОВА У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	28-31
ГЕРАСИМОВИЧ А. АНГЛО-АМЕРИКАНІЗМИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ: ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	31-40
ГОЛОВАЧ Т. EXPERIENTIAL APPROACH AS A METHOD OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING.....	40-48
ГОРУН Г. ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ СТУДЕНТАМ У ГАЛУЗІ ПРАВА.....	48-54
ЗАПОТІЧНА Р. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	55-60
ІВАСІВ Н., ОЛЕНЮК О., РУБЕЛЬ Н. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ІНШОМОВНОГО ПИСЬМОВОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ.....	61-65

КАЩУК М.	
СТРАТЕГІЇ УСПІШНОГО ВИКЛАДАННЯ ОНЛАЙН.....	65–70
КЛАК О.	
ФОРМИ Й МЕТОДИ РОБОТИ З ІНШОМОВНИМ НАУКОВИМ ТЕКСТОМ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ.....	70–77
КУЗЬО Л.	
BASIC PRINCIPLES OF GENDER MAINSTREAMING IN TEACHING PROCESS.....	77–85
ЛИПЧЕНКО Т.	
FORMATION AND DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE LAW ENFORCEMENT OFFICERS.....	85–90
МЕДВІДЬ Н.	
THE INFLUENCE OF CULTURE ON THE FORMATION OF PROFESSIONAL IDENTIFICATION.....	91–101
ПОСОХОВА А.	
ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ОВС.....	101–105
РІЙ М.	
ТВОРЧІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ.....	105–109
РОМАНЮК О.	
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ.....	110–113
СКОВРОНСЬКА І., ЮСЬКІВ Б.	
СКЛАДОВІ ФАХОВОЇ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРАВОЗНАВЦЯ.....	114–121
ФЕДИШИН О.	
ОРІЄНТОВАНЕ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У НЕМОВНОМУ ВУЗІ.....	121–127
ЮСЬКІВ Б., СКОВРОНСЬКА І.	
ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ДОБУВАЧІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	128–133

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

Збірник наукових статей

Матеріали опубліковано в авторській редакції

Макетування *Галина Шушняк*

Друк *Іван Хоминець*

Підписано до друку 22.11.2021 р.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 7,91.

Тираж 100 прим. Зам № 99-21.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.